

Roma Chumak-Horbatsch (Editor)

THE HOUND OF THE BASKERVILLES
by Arthur Conan Doyle
Illustrated by Sydney Paget
First published in the Strand Magazine
Volumes XXII and XXIII
August 1901 - April 1902

Друкується за виданням: ВИБРАНІ ТВОРИ А.К.Дойл
Державне видавництво України 1928

Обкладинка: Леся Грейнджер
Чорно-білі ілюстрації Сиднейа Паджета друкуються за дозволом
Wordsworth Editions.

Copyright © ZUK PUBLISHERS
34 Sun Valley Drive
Toronto, Ontario M6S 4P9
Canada

ЗМІСТ

Розділ 1: Шерлок Голмз	1
Розділ 2: Прокляття над Баскервілями	10
Розділ 3: Задача	22
Розділ 4: Сер Генрі Баскервіль	34
Розділ 5: Три порвані нитки	51
Розділ 6: Баскервіль Гол	66
Розділ 7: Стейплтон з Меріпіт	75
Розділ 8: Перше донесення Доктора Ватсона	92
Розділ 9: Друге донесення Доктора Ватсона	
Світло на болоті	98
Розділ 10: Витяги з щоденника Доктора Ватсона	117
Розділ 11: Чоловік на горі	126
Розділ 12: Смерть на болоті	141
Розділ 13: Тенета затягаються	160
Розділ 14: Пес Баскервілів	174
Розділ 15: Згадування минулого	190
Примітки	203
Українсько-англійський словник	207

Розділ 1 Шерлок Голмз

Шерлок Голмз, що мав звичай вставати дуже пізно, за винятком тих нерідких випадків, коли зовсім не лягав спати, сидів і снідав. Я стояв перед каміном і тримав у руках палицю, що її наш гість забув учора ввечері. Це була гарна товста палиця з круглою насадкою. Якраз під насадкою на палиці була широка (з цаль завширшки)¹ срібна бинда, а на цій бинді виритовано: "Джеймзові Мортімерові. M.R.C.S.² від його друзів з С.С.Н.,³ 1884". Це була якраз така палиця, які носять звичайно старомодні родинні лікарі, - чимала, міцна й надійна.

- Що ви з нею робите, Ватсоне?⁴

Голмз сидів до мене спиною, а я нічим не виявив свого заняття.

- Як ви довідались що я роблю? У вас, мабуть є очі в потилиці.

- У мене принаймні є гарно одполірований кавник, і він стоїть переді мною, - відповів Голмз. - Але скажіть мені, Ватсоне, що ви робите з палицею нашого гостя? А що ми, на жаль, упустили його візиту і не маємо уявлення про те, чого він приходив, то цей знак пам'яті набуває певного значення. Послухаю, яке ви склали уявлення про людину за його палицею.

- Я вважаю, - сказав я, користуючись, оскільки міг, методом мого приятеля Голмза, - що доктор Мортімер - успішний літній лікар, що має повагу, раз знайомі зробили йому такий подарунок.

- Добре! - ухвалив Голмз.

- Чудово!

- Я також думаю, що він, мабуть, сільський лікар і багато ходить пішки.

- Чому?

- Тому, що ця палиця - безперечно гарна, коли була новою, - дуже подряпана. Навряд чи міг би її довести до такого стану міський лікар. Залізний наконечник до того стертий, що цілком зрозуміло, що лікар чимало попоходив з цією палицею.

- Чудово! - зауважив Голмз.

- На ній виритовано: "Від друзів з С.С.Н." Вважаю, що ці букви позначають якесь полювання, якесь місцеве товариство мисливців, членам якого він, мабуть, робив лікарську допомогу: за це вони й зробили йому цей незначний подарунок.

- Бігме, Ватсоне, ви перевищуєте самого себе, - сказав Голмз, відсуваючи стільця й закурюючи цигарку.

- Я мушу сказати, що в усіх ваших оповіданнях про мої незначні досягнення ви надто низько оцінювали свої власні здібності. Признаюсь, любий друже, я дуже зобов'язаний вам...

Ніколи раніш не казав він так багато, і я мушу признатися, слова його мене вельми вдовольнили, бо мене часто ображала його байдужість до мого захоплення ним і до моїх спроб розповісти про його методу. Я, крім того, пишався, що остільки засвоїв його систему, що навіть заслугував на його похвалу. Голмз узяв у мене з рук палицю і розглядав її кілька хвилин. Потім із виразом підвищеного інтересу він поклав цигарку і, підійшовши з палицею до вікна, почав її роздивлятися побільшувальним склом.

- Цікаво, але елементарно, - промовив він, сідаючи у свій улюблений куточок на канапу. - Є, звичайно, одна або й дві правильні вказівки щодо палиці. Вони дають нам підставу для кількох висновків.

- Хіба я спустив будь-що з ока? - спитав я з деякою самопевністю. - Сподіваюсь, нічого важливого.

- Боюся, любий Ватсоне, що багато з ваших висновків помилкові. Я цілком щиро сказав, що ви збуджуєте моє мислення, виявляючи ваші помилки. Я випадково натрапив на

справжній слід. Я не кажу, що ви цілком помиляєтесь. Людина ця, без сумніву, - сільський лікар, і він дуже багато ходить.

- Так я мав слушність?

- Остільки - так.

- Але це ж і все?

- Ні-ні, любий Ватсоне, не все, далеко не все! Я, приміром, сказав би, що подарунок лікареві зроблено швидше від шпиталю, ніж від мисливського товариства, і якраз перед цим шпиталем поставлено літери С.С.Н., а це само собою наштовхує на думку слова Черінг Крос.

- Мабуть, ви маєте рацію.

- Все промовляє за таке тлумачення. І коли ми візьмемо його за основну гіпотезу, то матимемо й нові дані для встановлення особистості цього невідомого гостя.

- Ну, тоді припускаючи, що букви С.С.Н. мусять визначати Черінг-кроський шпиталь, які ж ми можемо зробити дальші висновки?

- Хіба ви не відчуваєте, як вони самі напрошуються? Адже ви вже знаєте мою систему, - застосуйте її.

- Для мене безперечний тільки один висновок, що людина ця практикувала в місті, раніш як переїхати на село.

- Мені здається, що ми можемо піти трохи далі. Продовжуйте в тому самому напрямі. З якого приводу, певніш за все, можна було б зробити подарунок? Коли друзі його могли умовитись, щоб виявити свою прихильність до нього? Очевидно, в той момент, коли лікар Мортімер кидав шпиталь з тим, щоб узятися за приватну практику. Ми знаємо, що було зроблено подарунок. Ми вважаємо, що лікар Мортімер проміняв службу в міському шпиталі на сільську практику. Так чи буде надто сміливим висновок, зроблений з цих двох передумов, що лікар одержав подарунок з приводу цієї переміни?

- Звичайно, це, мабуть, так і було.

- Тепер зауважте, що він не міг бути на дирекції шпиталю, бо тільки людина з міцно усталеною практикою могла посідати таке місце, а така людина не пішла б на село. Чим же він був? Коли він, маючи посаду в шпиталі, не входив до його дирекції, то він міг бути тільки лікарем або хірургом- куратором, чимось трохи більшим за студента на практиці. Він покинув шпиталь п'ять років тому: рік позначено на палиці. Отже, любий Ватсоне, уявлюваний вами поважний літній родинний лікар зникає і з'являється молода людина не старша за тридцять років, приязна, нешанолюбна, не-

уважна, власник улюбленого пса, про якого я в загальних рисах скажу, що він більший від тер'єра і менший за мастифа.

Я неймовірно засміявся, коли Шерлок Голмз, сказавши це, притулився до канапи й почав пускати до стелі кільця диму.

- Щодо вашого останнього припущення, то я не маю засобів його перевірити, - сказав я.

- Але, в усякому разі, неважко знайти деякі відомості про вік та кар'єру цієї людини.

З невеликої полички медичних книг я взяв лікарський покажчик і відкрив його на імені Мортімер; їх було кілька, але тільки одно з них могло стосуватися нашого відвідувача. Я прочитав уголос такі відомості:

"Мортімер, Джеймс, M.R.C.S., 1882, Грімпен,⁵ Дартмур,⁶ Девон,⁷ лікар-куратор, від 1882 до 1884 в Черінг-кроському шпиталі. Одержав джаксонівську премію⁸ за роботу з порівняльної патології під назвою "Чи хвороби є спадкові", Член-кореспондент шведського патологічного товариства, автор статей: "Кілька випадковостей атавізму" (Ланцет,⁹ 1882), "Чи прогресуємо ми?" (Психологічний журнал, 1883). Служить у округах Грімпен, Торзлей¹⁰ і Гай Баро."¹¹

- Ні найменшого натяку, Ватсоне, на місцеве товариство мисливців, - сказав Голмз з саркастичною посмішкою.

- Але, сільський лікар, як ви завволили проникливо зауважити. Я гадаю, мої висновки досить підтверджені. Що ж до наведених мною прикметників, то, коли не помиляюсь, вони були: приязний, нешанобливий і неухвильний. Я з досвіду знаю, що в цьому світі тільки приязна людина одержує знаки уваги, тільки нешаноблива кидає лондонську кар'єру для сільської практики і тільки не-

уважна залишає замість візитної картки свою палицю, прождавши вас у вашій кімнаті цілу годину ...

- А пес?

- Мав звичай носити за своїм паном цю палицю. А що ця палиця важка, то пес міцно тримав її за середину, де виразно помітно сліди його зубів. Сліди цих зубів свідчать, що щелепа пса велика для тер'єра і мала для мастифа. Це, мабуть ... еге ж, звичайно, це кучерявий спанієль.

Голмз встав з канапи і, кажучи це, ходив по кімнаті. Потім він спинився коло вікна. В його голосі звучала така певність, що я здивовано поглянув на нього.

- Любий друже, яким способом ви можете бути певні того?

- З тієї звичайнісінької причини, що я бачу пса на порозі коло ваших дверей, а от пан його дзвонить. Будь ласка, не виходьте, Ватсоне. Він ваш колега, і ваша присутність може бути корисна для мене. Настав, Ватсоне, надзвичайно важливий - може бути, драматичний - момент: ви чуєте на східцях ходу людини, яка мусить внести щось у ваше життя, і ви не знаєте, чи на добре це, чи ні. Чого треба лікареві Джеймзові Мортімерові, людині науки, від Шерлока Голмза, фахівця в справі злочинів? ... Увійдіть!

Вигляд нашого відвідувача здивував мене, бо я сподівався побачити типового сільського лікаря. Він був дуже високий на зріст, тонкий, з довгим, схожим на дзьоб, носом, що виставав між двома гострими сірими очима, поставленими близько одне від одного; вони дуже блищали з-за окулярів у золотій оправі. Він був одягнений у професійний, але занехаяний костюм: його сурдут брудний, а штани попротирані. Хоч він був ще молодий, але спина

його вже згорбилась, і він ступав, нахиливши вперед голову, з виразом допитливої доброзичливості.

Коли він увійшов, то помітив палицю в Голмзових руках і підбіг до неї з радісним вигуком:

- Я дуже радий! Я не був певний, чи тут її лишив, чи в пароплавній конторі. Я б не хотів ні за що на світі загубити цієї палиці.

- Це, мабуть, подарунок? - сказав Голмз.

- Так.

- Від Черінг-кроського шпиталю?

- Від кількох друзів, що служили там, з приводу мого одруження.

- Гай-гай, це погано! - втрутився Голмз, хитаючи головою.

Очі лікаря Мортімера блиснули крізь окуляри тихим здивуванням.

- Чого ж це погано?

- Тільки того, що ви зруйнували наші невеликі висновки. З приводу вашого одруження, кажете ви?

- Так, я женився і залишив шпиталь, а разом з ним і всі надії на практику консультанта. Це було потрібно для того, щоб я міг збудувати своє родинне життя.

- Ага, так ми по суті вже не так і помилилися, - сказав Голмз.

- Отже, доктор Джеймс Мортімер ...

- Звичайнісінький лікар!

- І, мабуть, людина з точним мисленням.

- Безрада у науці, пане Голмз. Збирач череп на берегах великого недослідженого океану. Вважаю, я звертаюся до Шерлока Голмза, а не ...

- Ні, це мій приятель, доктор Ватсон.

- Дуже радий, що зустрів вас. Я чув ваше ім'я в зв'язку з іменем вашого приятеля. Ви дуже цікавите мене, пане Голмз. Я нетерпляче чекав побачити такий доліхоцефальний череп і так виразно розвинені надочні кістки. Ви нічого не будете мати проти, коли я проведу пальцем по вашому тім'яному швові? Знімок з вашого черепа, поки оригінал його ще діє, становив би окрасу всякого антропологічного музею. Я зовсім не маю намірів бути нечемним, але признаюсь, що прагну вашого черепа.

Шерлок Голмз показав дивовижному гостеві на стільця і сказав:

- Я бачу, що ви надпоривний прихильник своєї ідеї, як я своєї. Я бачу на вашому вказівному пальці знаки, що ви сам крутите собі цигарки. Закурюйте, будь ласка!

Гість вийняв із кишені тютюн і папір і з надзвичайною спритністю скрутив цигарку. У нього були довгі тремтячі пальці, рухливі і непокійливі, як дотикальця комахи.

Голмз мовчав, але його швидкі погляди свідчили про те, оскільки він цікавиться нашим дивовижним гостем.

- Я вважаю, - сказав він нарешті, - що ви зробили мені честь прийти сюди учора ввечері і знову сьогодні не з виключною метою досліджувати мій череп.

- Ні, ні! Хоч я щасливий, що одержав і цю змогу. Я прийшов до вас, пане Голмз, тому, що визнаю себе непрактичною людиною, і тому, що я раптово став віч-на-віч з дуже важливим і надзвичайним завданням. Визнаючи вас за другого експерта в Європі...

- Невже? Чи можу я вас спитати, хто має честь бути першим? - спитав Голмз трохи прикро.

- Науковий розум Бертільона¹² буде завжди мати досить поважний вплив ...

- Так чи не краще вам порадитися з ним?

- Я казав, про розум науковий. Що ж до практично-ділової людини, то всі визнали, що ви цією стороною єдиний. Сподіваюсь... Я не навмисне ...

- Еге ж,- сказав Голмз. - Я вважаю, пане Мортімер, ви зробите краще, коли без дальших балачок будете ласкаві просто розказати мені, в чому завдання, розв'язання якого потребує моєї допомоги.

Розділ 2 Прокляття над Баскервілями

- У мене в кишені рукопис,- почав Джеймс Мортімер.
- Я це помітив, як тільки ви ввійшли в кімнату, - сказав Голмз.
- Це старий рукопис.
- Не новіший вісімнадцятого століття, коли це тільки не підробка.
- Як ви могли про це довідатися?
- Ввесь час, як ви говорили, з вашої кишені виглядав цей рукопис цалів на два. Поганий був би я експерт, якби не міг визначити дати документа з точністю до десяти років. Може, ви читали мою невелику монографію про це? Я достосовую цей документ до 1730 року.
- Точна його дата 1742.
- При цьому лікар Мортімер вийняв документ з кишені.
- Цей родинний документ мені довірив сер¹³ Чарлз Баскервіль, несподівана й загадкова смерть якого, приблизно три місяці тому, спричинила такий подив у Девоншірі.¹⁴ Я можу сказати, що був його другом і лікарем. Це був чоловік великого розуму, суворий, практичний і з таким самим мало розвиненим уявленням, як у мене самого. Тим часом він поважно поставився до цього документа: його розум був підготовлений до кінця, що його спіткав.
- Голмз узяв рукопис і розгладив його на своїм коліні.
- Зверніть увагу, Ватсоне, на оці довгі та короткі "s". Це одна з тих небагатьох вказівок, що дали мені змогу визначити дату.

Я подивився з-за плеча мого приятеля на жовтий папір виділого манускрипта. В заголовку було написано: "Баскервіль Гол",¹⁵ а внизу великими цифрами надряпано "1742"...

- Це має вигляд якогось оповідання.

- Так, це виклад одної легенди родини Баскервіль...

- Але, оскільки я пам'ятаю, ви хочете порадитися зі мною про щось більш сучасне і практичне.

- Про найсучасніше. Про найпрактичнішу негайну справу, яку треба розв'язати за двадцять чотири години. Але рукопис недовгий і щільно поєднаний із справою. З вашого дозволу, я його вам прочитаю.

Голмс притулювався до спинки фотеля, склав укупі кінці пальців обох рук і заплющив очі з виразом покори. Лікар Мортімер повернув рукопис до світла і почав читати високим голосом таке цікаве оповідання:

"Багато говорилося, про походження Баскервільського пса. Але через те, що я по прямій лінії родом від Гюго¹⁶ Баскервіля і через те, що я чув цю історію від

мого батька, а він - від свого, то я виклав її з цілковитою певністю, що вона стала саме так, як тут написано. І я бажав би, щоб ви, сини мої, вірили в те, що та сама справедливість, яка карає гріх, може також милостиво простити його і що немає того тяжкого

прокляття, якого б не можна було спокутати молитвою та каяттям. Навчіться ж з цього оповідання не страхатися вчинків минулого, але швидше, бути обачними щодо майбутнього, щоб гідкі пристрасті, від яких так жорстоко постраждав наш рід, не були знову розпущені на нашу погибель.

Отже, знайте, що під час великого повстання (на історію якого, написану вченим лордом Кларендоном,¹⁷ я мушу звернути вашу пильну увагу) помістя Баскервіль посідав Гюґо Баскервіль, найодчайдушніший чоловік. Ці якості сусіди й простили б йому, але він відзначався такою надзвичайною розпущеністю, що ім'я його набуло неслави на цілому заході. Сталося так, що Гюґо полюбив (коли можна визначити таким гарним словом його ганебну пристрасть) дочку селянина, що орендував землю близько Баскервільського помістя. Але молода дівчина, гарна, тиха, завжди уникала його, боячись його поганої слави.

Одного разу у свято Гюґо та п'ять чи шість його ледачих і лихих друзів прокралися на ферму і вкрали дівчину, поки батька її та братів не було дома, про що він добре знав. Дівчину привезли в замок і посадили в кімнаті верхнього поверху, а Гюґо та його друзі почали звичасм бенкетувати. Тим часом дівчина, чувши пісні, вигуки та страшенну лайку, що лунала до неї з низу, трохи не збожеволіла, бо коли Гюґо Баскервіль був п'яний, він, кажуть, вживав таких виразів, що ними можна було цілком збентежити людину, яка чула їх. Доведена до надзвичайного жаху, вона зробила те, що злякало б найсміливішого чоловіка: по плющеві, що вкривав (і нині вкриває) південний мур, вона спустилася з

карнизу і побігла через болото до батькової ферми, що стояла від замку за дев'ять миль.

Трохи згодом Гюго задумав провідати свою гостю, щоб дати їй попоїсти та напитись (а може - і з якою іншою гидкою метою) і знайшов клітку порожньою: пташка вилетіла. Його ніби опанував диявол, і він, метнувшись униз, убіг у їдальню, скочив на великого стола, перекидаючи пляшки та страви, і закричав на весь голос, що ладен в цю ж саму мить віддати себе на що завгодно, тільки йому б пощастило здогнати дівчину. П'яниці пороззявляли роти, бачивши скаженство свого господаря, як раптом один із них, найлихіший з усіх, а можливо, найп'яніший, закричав, що слід було б випустити на неї хортів. Почувши це, Гюго вибіг з дому і, покликавши конюхів, наказав їм осідлати його кобилу і випустити хортів. Коли це було зроблено, він дав хортам понюхати хустку дівчини, навів їх на слід і з галасом помчав по осяяному місяцем болоті.

П'яні приятелі Гюго стояли, витріщивши очі, не розуміючи що таке зробив він так сквапливо. Але раптом їхні обважнілі голови провітрились, і вони зрозуміли, що мусить статися на болоті. Всі захвилювались: хто вимагав свій пістоль, хто свого коня, а хто ще пляшку вина. Нарешті вони прийшли до пам'яті і всією юрбою (всього тринадцять чоловіків) сіли на коней і кинулись доганяти Гюго. Місяць ясно світив над ними, і вони прудко мчали всі рядом туди, куди обов'язково мусила була бігти дівчина, коли вона хотіла вернутися додому.

Вони промчали дві-три милі, коли зустріли одного з нічних пастухів на болоті і спитали його, чи не бачив він полювання.

Історія каже, що людина ця до того була вражена страхом, що насилу могла говорити, але нарешті пастух сказав, що бачив нещасну дівчину і хортів, що бігли по її слідах.

- Але я бачив ще більше того, - додав він. - Гюго Баскервіль випередив мене на своїй вороній кобилі, а за ним мовчки біг пес, таке пекельне кодло, якого не дай мені Боже ніколи за собою бачити.

П'яні поміщики вилаяли пастуха і помчали далі. Але по їхніх спинах забігали мурашки, бо вони почули швидку тупотняву копит і зараз же побачили на болоті ворону кобилу, що мчала повз них,

вкрита білою піною, а поводдя волочились і сідло було порожнє. Вершники зібрались щільніш один до одного, бо їх пройняв жах, але вони все-таки їхали болотом, хоч кожний, якби він був сам, ладен був би вернутись назад. Вершники їхали повільно, поки нарешті дістались до собак. Хоч собаки були уславлені своєю сміливістю та муштруванням, проте тут, збившись до купи, вони вили над улоговиною в болоті, деякі відскакували від неї, а інші, дрижачи та вирячивши очі, дивилися вниз.

Компанія, що витверезилась, як можна думати, спинилась. Більшість вершників ні за що не хотіла рушати далі, але три з них, найсміливіші, а може, і найп'яніші, спустилися в улоговину. Перед ними відкрився широкий простір, на якому стояли великі камені, що їх там можна бачити ще й тепер, поставлені тут за стародавніх часів якимсь забутим народом. Місяць ясно світив на площинку, в центрі якої лежала нещасна дівчина, впавши тут мертвою від жаху і втоми. Але волосся полізло до гори на головах трьох диявольських сміливих шибайголів не від цього і навіть не від того, що тут же поряд з дівчиною лежало тіло Гюго Баскервіля, а тому, що над Гюго стояла, гризучи його горло, потворна істота, подібна до собаки, але незрівнянно більша за будь-коли баченого собаку. Поки вершники дивились на цю картину, тварина вирвала горло Гюго Баскервілеві і повернула до них голову з палючими очима і роззявленою пащею, з якої капала кров. Всі троє крикнули від жаху і втекли, врятовуючи життя, і довго крики їхні лунали по болоті. Один із них, кажуть, умер тієї ж ночі від пережитого жаху, а два інші на все життя лишилися каліками.

Така, сини мої, легенда про появлення пса, що від того часу, як відомо, був карою нашого роду. Виклав я її тому, що відоме навіває менший жах, ніж передбачуване та угадуване. Не можна також заперечувати, що багато з нашого роду загинуло надприродною смертю - раптовою, кривавою і таємничою. Але сподіваємось, що ми не будемо підлягати карі далі третього чи четвертого покоління. Раджу вам, сини мої, обачності ради, не ходити по болоту в темні часи ночі."

- Від Гюго Баскервіль його синам Роджерові¹⁸ та Джонові¹⁹ з попередженням нічого не казати сестрі своїй Елизаветі.²⁰ -

Коли лікар Мортімер скінчив читати це дивне оповідання, він зсунув на лоба окуляри і пильно подивився на Шерлока Голмза. Той позіхнув і кинув недокурок своєї цигарки в комин.

- Ну? - спитав він.

- Хіба ви не вважаєте цього цікавим?

- Для збирача казок про чари.

Лікар Мортімер вийняв із кишені складену газету і сказав:

- Тепер, ми вам дамо дещо сучасніше. Це *Хроніка графства Девон*²¹ з 14ого травня цього року. Тут є коротке повідомлення про факти, що супроводили смерть Чарлза Баскервіля.

Мій приятель нагнувся трохи вперед, і на його обличчі позначилась напружена увага. Наш гість надів окуляри й почав читати:

"Недавня раптова смерть сер Чарлз Баскервіля, якого називали ймовірним кандидатом на найближчих виборах від Середнього Девона,²² засмутила всю країну.

Обставини цього випадку дуже звичайні. Сер Чарлз Баскервіль мав звичай перед сном гуляти по славнозвісній тисовій алеї.

14ого травня сер Чарлз повідомив про свій намір їхати на другий день до Лондону і наказав Баріморві²³ приготувати речі. Ввечері він пішов на свою звичайну нічну прогулянку, протягом якої мав звичай курити цигарку. З цієї прогулянки йому не судилося вернутись. О дванадцятій в ночі, побачивши, що двері в передпокій все ще відчинені, Барімор затурбувався і, засвітивши ліхтаря, пішов шукати свого пана. День був дощовий, і сліди сер Чарлза виразно було видно на алеї. На півдорозі на цій алеї є фірточка, що виходить на болото. Видно було, що сер Чарлз спинявся тут ненадовго, потім ішов далі по алеї і в самісінькому кінці її було знайдено його тіло. Тут є тільки один нез'ясований

факт, а саме свідчення Барімора про те, що за фірточкою сліди кроків сер Чарлза змінили свій характер, і здавалося, ніби він ішов не цілою ступнею, а тільки на носках. Якийсь Мерфі,²⁴ циган, був у той час на болоті, недалеко від фірточки, але, за його власним признанням, він був як земля п'яний. Він посвідчив, що чув крики, але не міг визначити, звідки вони лунали. На тілі сер Чарлза не було виявлено

жодних знаків насильства, і, хоч свідчення місцевого лікаря Мортімера зазначало про надзвичайне перекривлення обличчя

(настільки велике, що лікар одразу не пізнав свого пацієнта й друга), було з'ясовано, що такий симптом буває в випадках задухи і смерті від паралічу серця. Це пояснення було дано при розтині, що довів, що сер Чарлз давно хворів на органічну ваду серця, і слідчий постановив свій висновок на підставі медичних свідчень. Добре, що все це так з'ясувалось, бо дуже важливо щоб спадкоємець сер Чарлза оселився в замку. Якби прозаїчний висновок слідчого не поклав кінця романтичним історіям, про які шепотили з приводу цієї смерті, то трудно було б знайти нового власника баскервільського помістя. Кажуть, що найближчий спадкоємець і родич - сер Генрі²⁵ Баскервіль, син молодшого брата Чарлза. За останніми відомостями, він був в Америці, і тепер збирають відомості про нього, щоб мати змогу повідомити його про спадщину."

Лікар Мортімер склав газету і поклав її назад у кишеню.

- Такі, пане Голмз, оголошені факти, що стосуються смерті Чарлза Баскервіля.

- Я мушу подякувати вам, - сказав Шерлок Голмз, - за те, що ви притягли мою увагу до випадку, який становить кілька цікавих даних. У свій час я бачив мимохідь кілька газетних повідомлень про це, але був зайнятий невеличкою справою про ватиканську камею²⁶ і спустив кілька цікавих англійських справ. В цій статті, кажете ви, є всі оголошені факти?

- Так.

- Тоді скажіть мені й неоголошені відомості.

З цими словами Голмз притулився до спинки фотеля, склав кінці пальців і набрав найбезстороннішого судейського виразу.

- Роблячи це, - сказав Мортімер, почавши дуже хвилюватися, - я розповідаю те, чого ніколи нікому не довіряв. Один із мотивів, за якими я це сховав від слідчого, є те, що людині інтелігентній дуже неприємно бути запідозреним у заботонах. Другим мотивом було те, що баскервільське помістя, як каже газета, лишилося б без власника, якби що-небудь підсилило і без того негарну його репутацію. Через обидві ці причини я вважав, що мав право сказати менш, ніж знав, раз практично нічого доброго не вийшло б з моєї одвертості. Але від вас у мене немає жодної причини ховати хоч би що. Болото дуже мало населене, і ті, хто живуть по сусідству, знають один одного. Тому я часто бачився зі сер Чарлз Баскервілем. З винятком пана Франкланда²⁷ із Лафтер Гол²⁸ і пана Стейплтона²⁹ - натураліста, немає жодної інтелігентної людини на багато миль. Сер Чарлз жив самотньо, але його хвороба зблизила нас. Він привіз із собою з Південної Африки багато наукових відомостей, і чимало просиділи ми гарних вечорів, розмовляючи про анатомічні ознаки бушменів та готентотів. Останніми місяцями для мене ставало дедалі більш зрозумілим, що нерви сер Чарлза були надзвичайно напружені. Прочитана легенда остільки вплинула на нього, що хоч він ходив по всьому своєму помісті, але ніщо не могло б його примусити піти в ночі на болото. Хоч би як здавалося неймовірним вам, пане Голмз, він був щиро переконаний, що жахлива доля тяжить над його родом, і звичайно те, що він розповідав про своїх предків, не могло впливати заспокійливо. Його завжди турбувала думка про присутність чогось огидного, і він не раз питав мене, чи не бачив я за час своїх лікарських мандрівок якої-небудь дивної істоти, або не чув її

гавкання. Останнє питання ставив він мені кілька разів, і завжди голос його при цьому дрижав від хвилювання. Я пам'ятаю, як тижнів за три до фатальної пригоди я приїхав до нього. Він стояв коло в'їстя. Я зійшов з брички і, стоячи проти нього, побачив, що він дивився за моє плече, і в очах його світився жах. Я оглянувся і встиг тільки помітити щось таке... я вважав - то було велике чорне теля, що пробігло позаду брички. Сер Чарлз був такий схвилюваний і зляканий, що я кинувся до місця, на якому бачив тварину, щоб піймати її. Але вона зникла, і ця пригода, здавалося, дуже гнобила сер Чарлза. Я просидів з ним увесь вечір. Ради того, щоб з'ясувати своє хвилювання, він дав мені на збереження рукопис з оповіданням, яке я вам прочитав. Я згадую про цей невеличкий епізод тому, що він набуває деякого значення в трагедії, що сталася згодом, але в той час я був певен, що випадок звичайнісінький і що хвилювання сер Чарлза не мало ніяких підстав. Це я йому порадив поїхати в Лондон. Я знав, що серце його було хворе, і постійний страх, в якому він перебував, хоч би яка химерна була його причина, очевидно, мав великий вплив на його здоров'я. Я гадав, що після кількох місяців розваги в місті він повернеться до нас оновленою людиною. Пан Стейплтон, наш спільний приятель, був тієї самої думки. В останню хвилину перед від'їздом сталася жахлива катастрофа. В ніч смерті сер Чарлза Барімор, знайшовши його тіло, послав конюха Перкінса верхи до мене, а що я не лягав ще спати, то через годину по тому я вже був у замку Баскервіль. Я перевірів і підтвердив усі факти, які було згадано на слідстві. Я простежив за відбитками ніг по тисовій алеї; я бачив місце коло фірточки на

болото, на якому очевидки, стояв сер Чарлз; я помітив зміну форми слідів, починаючи з цього пункту, і впевнився, що на м'якій ріні не було жодних інших слідів, крім Баріморових, і, нарешті, я ретельно оглянув тіло, якого не займали до мого прибуття. Сер Чарлз лежав ниць, з розпростертими руками, пальці його вп'ялися в землю, і риси обличчя були до того перекривлені якимсь сильним хвлюванням, що я не міг тоді присягти в тому, що бачу саме його. На тілі, справді, не було жодних знаків насильства. Але одно свідчення Барімора на слідстві було не правильне. Він сказав, що на землі навколо тіла не було жодних слідів. Він не помітив... Але я помітив... На деякій віддалі від тіла... свіжі і виразні сліди.

- Сліди кроків?

- Так, кроків.

- Чоловіка чи жінки?

Лікар Мортімер якось дивно подивився на нас, і голос його понизився майже до шепоту, коли він відповів:

- Пане Голмз, я бачив сліди лап велетенського пса...

Розділ 3 Задача

Признаюсь, почувши це, я здригнувся. Та і в голосі лікаря чути було тремтіння, яке свідчило, що й він сам дуже схвилюваний тим, що нам розказав. Голмз, зворушений, нахилився вперед, і очі його блищали тим жорстким сухим блиском, якого завжди набував його погляд, коли він був дуже зацікавлений.

- Ви їх бачили?
- Так само виразно, як бачу вас.
- І ви нічого не сказали?
- Навіщо?
- Як могло трапитися, що ніхто, крім вас, не бачив їх?
- Сліди ці були приблизно за двадцять ярдів від тіла, і ніхто не подумав про них. Вважаю, що і я б не звернув на них уваги, якби не знав цієї легенди.
- На болоті багато чабанських псів?
- Звичайно, але то був не чабанський пес.
- Ви кажете, собака був великий?
- Величезний.
- Але він не підходив до тіла?
- Ні.
- Яка була погода тієї ночі?
- Ніч була туманна.
- Але дощ не падав?
- Ні.
- Який вигляд має алея?

- Вона складається з двох ліній тисових живих непроникливих огорож, дванадцять футів заввишки. Доріжка між ними має приблизно вісім футів ширини.

- Чи є ще що-небудь між огорожами та доріжкою?

- Так, між ними з обох боків росте смугою трава, приблизно на шість футів завширшки.

- Я зрозумів так, що в алеї є вхід через фірточку, зроблену в огорожі?

- Так, через фірточку, що виходить на болото.

- Чи є будь-яка інша дірка в огорожі?

- Ні, ніякої.

- Отже, для того, щоб увійти в тисову алею, треба піти від дому, або ввійти через фірточку з болота?

- Є ще вихід - через альтанку в далекому кінці.

- Чи дійшов сер Чарлз до неї?

- Ні, він лежав приблизно за п'ятдесят ярдів від неї.

- Тепер скажіть мені, пане Мортімер, це дуже важливо: бачені вами сліди були відбиті на доріжці, а не на траві?

- На траві не можна було бачити жодних слідів.

- Чи були вони по той бік фірточки?

- Так. Край доріжки з того ж боку, де й фірточка.

- Ви надзвичайно зацікавили мене. Ще питання - чи була заперта фірточка?

- Заперта на замок.

- Яка вона на заввишки?

- Приблизно чотири фути.

- Отже, можна перелізти через неї?

- Так.
- Чи не бачили ви яких-небудь слідів коло самої фірточки?
- Нічого особливого.
- Боже ти мій! І ніхто не оглянув цього місця?
- Я сам оглядав його.
- І нічого не знайшли?
- Я був дуже схвильований. Було очевидно, що сер Чарлз стояв тут протягом п'яти або десяти хвилин.
- З чого ви про це довідались?
- З того, що попел з його цигарки упав двічі.
- Чудово. Це, Ватсоне, колега нам до серця. Але сліди?
- На всьому цьому невеличкому клаптикові ріні було видно тільки його сліди. Я не бачив ніяких інших.

Шерлок Голмз ударив себе по коліні з виразом досади і вигукнув:

- Ах, чого мене там не було? Це, очевидно, надзвичайно цікава справа і такого роду, що вона дає широке поле дії для наукового експерта. Ця сторінка ріні, на якій я міг би прочитати так багато, давно вже стерта дощем і важкими чобітьми цікавих. Ах, пане Мортімер, пане Мортімер! Як це ви мене не покликали туди? На вас воістину лежить велика відповідальність.

- Я не міг вас покликати, пане Голмз, не оголосивши цих фактів для всіх, а я вже висловив вам причину, з якої не хотів цього зробити. Крім того, крім того...

- Чому ви вагаєтесь?

- Є галузь, у якій найпроникливіший і найдосвідченіший слідець безпорадний.

- Ви хочете сказати, що ця справа надприродна?

- Я цього, власне, не сказав.

- Так, але, мабуть, думаєте.

- Пане Голмз! Від часу цієї трагедії до мого відома дійшло кілька подій, які важко узгодити з природним ладом речей.

- Наприклад?

- Я довідався, що до цієї жахливої пригоди кілька людей бачили на болоті істоту, що подібна до цього баскервільського демона, істоту, яка не може бути жодною твариною, відомою науці. Всі, хто бачив її, казали, що це величезна істота, вона світиться, огидна, скидається на мару. Я розпитував усіх цих людей: один із них - селянин із здоровою й цілком нормальною головою, другий - коваль, третій - фермер на болоті. І всі вони кажуть те саме про цей дивний привид. І те, що вони змальовують, - нестемений,

пекельний собака з легенди. Запевняю вас, що в окрузі панує жах, і відважна та людина, що зважиться пройти вночі по болоті.

- І ви, людина науки, вірите в те, що тут діє надприродна сила?

- Я не знаю що думати.

Голмз здвигнув плечима і сказав:

- До цього часу мої дослідження обмежувалися цим світом. Я в невеликих розмірах боровся проти зла, але виступити проти самого отця зла була б, мабуть дуже велика самопевність з мого боку. Проте ви мусите припустити, що сліди ніг були матеріальні.

- Собака легенди був остільки матеріальний, що міг перегризти чоловікові горло, а тим часом він був плід жаху.

- Я бачу, що ви цілком погоджуєтесь з людьми, які вірять в надприродне. Але лікарю Мортімер, от що ви мені скажіть: коли ви додержуєтесь таких поглядів, чого ви прийшли до мене по пораду? Ви кажете мені що марно досліджувати смерть сер Чарлза, і одночасно просите мене це зробити.

- Я не сказав, щоб ви досліджували.

- Так чим же я вам можу допомогти?

- Порадою, що мені робити з сер Генрі Баскервілем, що прибуде на станцію Ватерлю³⁰ (лікар Мортімер подивився на свого годинника), рівно за годину з чвертю.

- Спадкоємець?

- Так. По смерті сер Чарлза ми зібрали довідки про цього молодого чоловіка і довідались, що він був фермером у Канаді. З добутих про нього відомостей видно, що він усіма сторонами гарна людина. Тепер я кажу не як лікар, а як опікун і виконувач заповіту сер Чарлза.

- Я сподіваюсь, що більш нема претендентів на спадщину?

- Ні. Єдиний ще родич, про якого нам пощастило довідатись, - Роджер Баскервіль, молодший із трьох братів, з яких бідолашний сер Чарлз був старший. Другий брат, що давно помер - батько молодого Генрі. Третій, Роджер, був найгірший у родині. Кажуть, він скидався, як дві краплі води, на портрет старого Гюго. Він так поведився, що йому довелося тікати з Англії, і він помер 1876 року в Центральній Америці. Генрі - останній Баскервіль. Через годину і п'ять хвилин я його зустрів на Ватерлюській станції. Я одержав телеграму про те, що він прибуде сьогодні в Савтгемптон.³¹ Так що ж ви порадите мені, пане Голмз, робити з ним?

- Чому б йому не поїхати в дім своїх предків?

- Так, це здається природним, адже правда? А -тим часом візьміть до уваги, що всіх Баскервілів, які жили там, спіткала лиха доля. Я певен, що якби сер Чарлз міг говорити зі мною в момент своєї смерті, він попрохав би мене не привозити в це прокляте місце спадкоємця.

Голмз подумав деякий час, потім сказав:

- Кажучи попростому, ви тієї думки, що якась пекельна примара робить із Дартмуру небезпечне місце для молодої людини. Чи не так?

- Принаймні я підтверджую, що обставини свідчать про це.

- Чудово. Але, коли ваша думка про надприродне правильна, то воно може спричинити зло молодій людині так само легко в Лондоні, як і в Девоншірі. Чорт з сучасною місцевою владою був би надто незрозуміле явище.

- Ви поставились би до справи не так легковажно, пане Голмз, якби вам довелося особисто зіткнутися з даними обставинами. Отже, ваша думка, що безпека молодого людини буде однакою і в Девонширі, і в Лондоні. Він приїде за п'ятдесят хвилин. Що ви порадите?

- Я пораджу вам взяти кеба,³² покликати вашого спанісла, що дряпається в передні двері, і поїхати на Ватерлюську станцію зустріти, сер Генрі Баскервіля.

- А потім?

- А потім ви нічогісінько йому не скажете, поки я не обміркую справу.

- А як довго обмірковуватимете її?

- Двадцять чотири години. Я буду дуже вдячний вам, пане Мортімер, коли завтра вранці о десятій годині ви приїдете до мене і привезете з собою сер Генрі Баскервіля - це було б корисно для моїх майбутніх планів.

- Я зроблю це, пане Голмз.-

Він записав призначене побачення і сквалливо вийшов властивою йому дивною ходою. Голмз спинив його на верхній площадці східців:

- Ще тільки одно питання, пане Мортімер. Ви сказали, що перед смертю сер Чарлза бачили привид на болоті?

- Трое бачили його.

- А після цього бачив його хто- небудь?

- Я нічого не чув про це.

- Дякую, прощайте!

Голмз вернувся до свого крісла з тим спокійним виразом внутрішнього задоволення, який визначав, що передбачається цікава робота.

- Ви йдете, Ватсоне?

- Так, коли я вам непотрібний.

- Ні, друже мій, я тільки в хвилини дії звертаюсь по вашу допомогу. Але це видатна справа - дійсно єдина з певних точок зору. Чи не буде ваша ласка, коли йтимете повз Брэдлея,³³ скажіть йому, щоб він прислав мені фунт найміцнішого тютюну. Дякую. Було б краще, якби ви не приходили до вечора. А тоді мені буде дуже приємно порівняти наші враження про надзвичайно цікаву задачу, запропоновану сьогодні нам на розв'язання.

Я знав, що самотність потрібна моєму приятелю в час інтенсивної розумової зосередженості, протягом якого він зважає всі часточки доказів, будує різні висновки, взаємно їх перевіряє й вирішує, які пункти посутньо важливі і які не мають значення. Тому я пробув день у клубі і тільки ввечері вернувся на Бейкер Стріт.³⁴ Була приблизно дев'ята година коли я входив у нашу вітальню, і перше моє враження було, що в нас пожежа: кімната до того була повна диму, що світло лампи на столі мало вигляд плями. Але коли я ввійшов, то відразу заспокоївся, бо закашляв від їдконого тютюнового диму. Крізь туман невиразно бовваніла постать Голмза в халаті: він сидів, скорчившись у фотелі, з чорною

череп'яною люлькою в зубах. Навколо нього лежало кілька скрутнів паперу.

- Що, простудились, Ватсоне? - спитав він.

- Ні, я кашляю у цій отруєній атмосфері.

- Так, тепер, власне, і я вважаю, що вона трохи важкувата.

- Важкувата? Вона нестерпна!

- Так відчиніть вікно. Я бачу, що ви цілий день були в вашім клубі.

- Любий Голмзе!

- Хіба я помиляюся?

- Звичайно, ні, але як ...

Він засміявся над моїм нерозумінням.

- Ви поширюєте навколо себе, Ватсоне, таку чарівну свіжість, що присмно муштрувати на вас свої невеликі здібності. Джентльмен³⁵ виходить із дому в дощовиту погоду і вертається ввечері з брилем і чобітьми, що не втратили свого блиску. Отже, він цілий день не рухався. У нього немає близьких друзів. Де ж він міг бути? Хіба це не очевидно?

- Та, мабуть, що й очевидно ...

- Світ повний очевидностей, яких ніхто не помічає. Як ви гадаєте, де був я?

- Теж не рухалися з місця.

- Навпаки, я був у Девоншірі.

- Думками?

- Саме так. Моє тіло лишалося у цьому фотелі і, - як я, на жаль, бачу, - знищило за час моєї відсутності два великі кухлі кави і неймовірну кількість тютюну. Коли ви пішли, я послав до

Стенфорда³⁶ по мапу тієї частини болота, і мій розум цілий день блукав по ньому. Я можу похвалитися, що не заблуджусь у його дорогах.

- Це мапа великого масштабу, мабуть?

- Дуже великого.

Він розгорнув частину її на колінах.

- Тут ось та дільниця, яка нас цікавить, а от і Баскервіль Гол посередині.

- З лісом навколо нього?

- Саме так. Я вважаю, що тисова алея, не позначена на мапі під такою назвою, іде вздовж цієї лінії з болотом по правий бік її, як ви бачите. Ця купка будівель - сільце Грімпен, де живе наш друг - лікар

Мортімер; на п'ять миль навколо, як ви бачите, міститься дуже небагато окремих жител. Ось Лафтер Гол, про який було згадано в оповіданні. Тут позначено будинок, який мабуть, належить натуралістові Стейплтонові, якщо я правильно пригадав його прізвище. Тут дві ферми на болоті, Гай Тор³⁷ і Фаульмайер.³⁸ А за чотирнадцять миль далі стоїть велика Принцтаунська в'язниця.³⁹ Між та навколо цих розкиданих пунктів лежить похмуре безживне болото. Тут, нарешті, міститься сцена, на якій відбулася трагедія і на якій ми спробуємо її відтворити.

- Це, мабуть, дике місце?

- Так, обставини підходящі. Коли б чорт побажав втрутитися в справу людські..

- Так, значить, і ви схиляєтесь до надприродного пояснення?

- А хіба агентами диявола не можуть бути істоти з м'яса і крові? Тепер для початку нам поставлено два питання: перше - чи не стався тут злочин? Друге - якого роду цей злочин і як його заподіяно? Звичайно, коли припущення лікаря Мортімера правильне і ми маємо справу з силами, що не підлягають звичайним законам природи, то тут і кінець нашим дослідженням. Але ми мусимо вичерпати всі інші гіпотези, раніш ніж відступити перед цією. Я вважаю, коли вам однаково, то зачинимо це вікно. Дивна річ, але я вважаю, що концентрована атмосфера сприяє концентруванню думок. Я не дійшов до того, щоб залазити у ящик і там міркувати, але це логічний висновок із моїх переконань. Чи обдумали ви цей випадок?

- Так, я багато думав про нього протягом дня.

- І що ж ви думаєте про це?

- Ця справа може загнати в безвихідь.

- Вона, звичайно, має свій особливий характер. Є в ній відзначні ознаки. Приміром, ця зміна слідів. Що ви про це думаєте?

- Мортімер сказав, що людина йшла навшпиньки тією частиною алеї.

- Він тільки повторив те, що якийсь дурень сказав під час слідства. Ради чого стала б людина ходити навшпиньки по алеї?

- Що ж це буде?

- Він біг, Ватсон, біг одчайдушно; біг щоб врятувати своє життя; біг, поки не стався з ним розрив серця і він упав мертвий.

- Біг від чого?

- В цьому і є наша задача. Є вказівки на те, що він був вражений жахом, раніш ніж кинувся бігти.

- Які вказівки?

- Я вважаю, що причина його страху з'явилася з болота. Коли це так - а це здається мені найімовірнішим, - то тільки збожеволіла людина могла бігти *від дому* замість тікати *додому*. Коли йняти віри свідченню цигана, то сер Чарлз біг, волаючи про допомогу, тим напрямком, звідки менш за все можна було її сподіватися. Потім ще: кого ждав він тієї ночі і чому він його ждав у тисовій алеї, а не у власному будинку.

- Ви вважаєте, що він ждав кого-небудь?

- Сер Чарлз був підстаркувата й хвора людина. Ми можемо припустити, що він вийшов на вечірню прогулянку, але земля була сира і погода несприятлива. Чи природно, щоб він стояв протягом п'яти або десяти хвилин, як помітив лікар Мортімер (з більш практичним серцем, ніж я міг сподіватися від нього) звернувши увагу на попіл від цигарки?

- Але він виходив же кожного вечора?

- Не думаю, щоб він кожного вечора стояв біля фірточки, що йде на болото. Навпаки, очевидно з оповідання, що він уникав болота. В цю ж ніч він стояв там і ждав. Це було напередодні дня, призначеного для його від'їзду в Лондон. Справа набуває певних окреслень, Ватсоне. Виявляється деяка послідовність. Чи можу я вас попросити подати мені скрипку? Ми відкладемо всі дальші міркування про цю справу, поки не матимемо задоволення бачити завтра лікаря Мортімера і сер Генрі Баскервіля.

Розділ 4 Сер Генрі Баскервіль

Наш сніданок було рано прибрано, і Голмз у халаті чекав на обіцяне побачення. Наші клієнти були точні: годинник тільки-но пробив десять, коли в дверях з'явився лікар Мортімер, а за ним Генрі Баскервіль. Баскервіль був невеликий на зріст, жвавий, чорноокий чоловік, років тридцяти, кремезний, з густими чорними бровами і здоровим поважним обличчям. Він був одягнений у червонуватий костюм і мав вигляд людини, що більшу частину свого часу буває на повітрі, а тим часом в його зважливому погляді та спокійній певності манір було щось, що виявляло в ньому людину з великого панства.

- Це сер Генрі Баскервіль, - сказав лікар Мортімер.

- Правильно, - підтвердив сер Генрі. - І дивне те, пане Шерлок Голмз, що якби мій друг не запропонував мені прийти до вас сьогодні вранці, я сам прийшов би. Я знаю, що ви розгадуєте загадки, а сьогодні мені ранком трапилась одна загадка, яка вимагає більшого міркування, ніж я на те здатний.

- Сідайте, будь ласка, сер Генрі! Чи правильно я зрозумів, що з вами особисто трапилось щось надзвичайне від того часу, як ви приїхали до Лондону?

- Нічого особливо важливого, пане Голмз. Щось подібне до жарту. Сьогодні вранці я одержав цього листа, якщо тільки це мо-

жна назвати листом.

Він поклав на стіл конверт, і ми всі нахилилися над ним. Конверт був звичайного сірого паперу. Адресу - *сер Генрі Баскервіль, Нортумберландський Готель*⁴⁰ було надруковано нерівними буквами; на поштовому штемплі значився Черінг Крос⁴¹ і число учорашнього дня.

- Хто знав, що ви спинитесь в Нортумберландському готелі? спитав Голмз, проникливо вдивляючись у нашого відвідувача.

- Ніхто не міг цього знати. Ми вирішили вкупі з лікарем Мортімером спинитися в цьому готелі вже по тому, як з ним зустрілися.

- Але, напевно, лікар Мортімер уже оселився там раніше?

- Ні, я гостюю в одного приятеля, - сказав лікар. - Але не могло бути жодних вказівок на те, що ми маємо поїхати в цей готель.

- Гм. Хтось, очевидно, дуже зацікавився вашими діями.

Голмз вийняв із конверта піваркуша паперу малого формату, складеного учетверо. Він його розгорнув і розправив на столі. Посередині аркуша було наклеєно окремими друкованими літерами єдину фразу:

*Коли вам цінне ваше життя або ваш розум,
ви повинні триматися далеко від болота..*

Тільки слова *цінне* і *болота* були написані чорнилом.

- Тепер, - сказав Генрі Баскервіль, - ви, може скажете мені пане Голмз, що це значить і який біс так цікавиться моїми справами?

- Що ви про це думаете, пане Мортімер? Ви мусите припустити, що в цьому вже, в усякому разі, немає нічого надприродного.

- Звичайно. Але цей лист можна було одержати від людини, що певна в надприродності цієї справи.

- Якої справи? - прикро спитав сер Генрі. - Мені здається, що ви знаєте про мої власні справи далеко більше ніж я.

- Ми поділимося з вами всіма нашими відомостями раніше, ніж ви вийдете з цієї кімнати, сер Генрі. Ручуся вам, за це, - сказав Шерлок Голмз. - А поки що, з вашого дозволу, ми обмежимося цим дуже цікавим документом, який, десь, певно, складено і здано на пошту учора ввечері. Чи немає у вас учорашнього Таймз,⁴² Ватсоне?

- Ось тут, в кутку.

- Чи можу я вас по-прохати розгорнути сторінку з передовими статтями?

Він швидко пробіг очима шпальти газети і сказав:

- От стаття про вільну торгівлю. Дозвольте вам прочитати вступ з неї:

Коли вам зроблять похвалу, ви гадатимете, що охоронним тарифом повинні бути захочені ваша торгівля і ваше ремесло; але розум каже, що від такого законодавства добрий лад країни далеко не поліпшиться: наш імпорт буде менш сильним і життя на острові в його загальних умовах буде триматися на низькому рівні.

- Що ви думаєте про це, Ватсоне? - вигукнув радісно Голмз, потираючи задоволено руки. - Чи не вважаєте ви, що тут висловлено чудову ідею?

Лікар Мортімер подивився на Голмза з виразом професійного інтересу, а сер Генрі Баскервіль непорозуміло поглянув на нього своїми чорними очима і сказав:

- Я трохи розуміюся на тарифах і такому іншому, але мені здається, що ми віддалились від пояснення цього листа.

- Навпаки, сер Генрі, ми йдемо найгарячішими слідами. Ватсон більш за вас знайомий з моєю методою, але я побоююсь, що й він не цілком зрозумів значення цієї сентенції.

- Признаюсь, я не розумію, яке воно має відношення до листа.

- А тим часом, любий мій Ватсоне, між ними є щільний зв'язок: одно взято з іншого. *Коли, вам, від, ваше, розум, далеко, життя, триматися.* Бачите ви тепер, звідки ці слова взято?

- Отаке! Ви маєте рацію! Ну, хіба ж це не чудово? - вигукнув сер Генрі.

- Справді, пане Голмз, це перебільшує все, що я міг уявити, - промовив лікар Мортімер, дивлячись здивовано на мого приятеля. - Я міг би догадатися, що слова взято з газети, але сказати з якої, і додати, що їх узято з передової статті, - справді дивно. Як ви до цього додумались?

- Я вважаю, лікарю, що ви відрізните череп негра від черепа ескімоса?

- Звичайно.

- Але яким чином?

- Тому що це моя спеціальність. Різниця впадає в очі. Надочна опуклість, кут обличчя, вигин щелепів ...

- Ну, а це моя спеціальність, і різниця теж впадає в очі. На мій погляд, між розбитим на шпони шрифтом боргесом, яким друкуються статті Таймз і неохайним збитим шрифтом дешевої вечірньої газетки така ж сама різниця, як і між вашим негром та ескімосом. Пізнавання шрифтів - одно з найелементарніших знань експерта в справі злочинів, хоч признаюсь, що коли я ще був молодий, я змішав Лідз Меркурій⁴³ з Морнинг Нуз,⁴⁴ щільний кегел дев'ять на пунктових шпонах з вузьким корпусом без шпон. Але передову статтю Таймз дуже легко відрізнити, і ці слова не могли бути взяті більш ні звідкіль. А що це зроблено вчора, то ймовірність скаже за те, що слова вирізано з учорашньої газети.

- Оскільки мені вдається стежити за вашими думками, пане Голмз, - сказав сер Генрі Баскервіль, - хтось вирізав цього листа ножицями.

- Ножицями для нігтів, - додав Гомс. - Видно, що ножиці були дуже короткі, бо слово *триматися* вирізано за два рази.

- Це так. Отже, хтось вирізав листа короткими ножицями і наклеїв їх клейстером ...

- Клеєм, - поправив Голмз.

- Клеєм на папері. Але мені хочеться знати - чому слова *цінні* та *болото* написано чорнилом?

- Тому, що не знайшли їх в газеті. Решта слів дуже прості, і їх можна знайти в першому-ліпшому числі газети, але *цінне* та *болото* менш звичайні.

- Так, звичайно: це цілком зрозуміло. Чи не довідались ви ще про будь-що з цього листа, пане Голмз?

- Є одна або дві вказівки, а тим часом той, хто писав, ужив усіх заходів, щоб заховати сліди. Ви помітили, що адресу надруковано нерівними літерами? Але Таймз така газета, яку зрідка можна знайти в будь-чиїх руках, крім освічених людей. А тому ми мусимо визнати, що листа склала освічена людина, яка бажала, щоб її визнали за неосвічену. І її намагання сховати свій почерк, наводить на думку, що цей почерк вам знайомий або може стати знайомим. Ще помітьте, що слова не наклеєно ретельно в одну лінію, що деякі далеко вище наклеєні за інші. Слово *життя*, приміром, зовсім не на своєму місці. Це свідчить, можливо, про недбалість, а можливо, про хвилювання та поспішність з боку складача. Я схильний пристати на другу думку, бо раз справа була така важлива, то не можна думати, що складач листа був такий недбалий. А коли він поспішав, то тут постає цікаве питання - чого він поспішав, бо всякий лист, кинутий у поштову скриньку до сьогоднішнього ранку, дійшов би до сер Генрі раніш, ніж він вийде з готелю. Чи не побоювався складач письма, що йому перешкодять, і хто саме?

- Тут уже ми входимо в царину догадок, - сказав лікар Мортімер.

- Певніше мовити, - в царину, у якій ми зважуємо можливості і вибираємо найімовірнішу з них. Це - наукове застосування уяви, але ми не завжди маємо матеріальну підставу, на якій будуємо наші міркування. От ви, безперечно, вважатимете це за догадку, а я майже певен, що цю адресу написано в готелі.

- Скажіть, Бога ради, як ви це можете підтверджувати?

- Коли ви дбало розглянете його, то побачите, що й перо, і чорнило наробило тому, хто писав, чимало клопоту. Перо бризнуло двічі в одному слові й тричі висихало за час писання коротенької адреси, а це є доказ того, що в каламарі було дуже мало чорнила. В приватному домі перо й чорнило рідко бувають у такому кепському стані, а щоб ці два письмові прилади були погані - обставина досить рідка. Ви знаєте, які взагалі чорнило та пера в готелях. Так, я дуже мало вагаюсь, кажучи, що якби ми могли обшукати кошики для непотрібних паперів у всіх готелях, суміжних з Черинг Крос, поки не натрапили б на рештки порізаної передової статті Таймз то зразу піймали б людину, що послала цього оригінального листа. Еге! Що це таке?

Він дбало розглядав листа, в якому було наклеєно слова, тримаючи їх не більш як цалів на два від своїх очей.

- В чому справа?

- Нічого, - відповів Голмз, опускаючи папір. - Це чистий піваркуш паперу, навіть без водяного знака. Я гадаю, що ми взяли все, що можна було, з цього цікавого листа ... А тепер, сер Генрі, чи не трапилось ще чого-небудь з вами від того часу, як ви в Лондоні?

- Ні, пане Голмз, не думаю.

- Ви не помітили, що хто-небудь стежив за вами і чекав на вас?

- Мені здається, що я просто потрапив у самісінький розпал дешевого роману, - відповів наш гість. - Якому бісові треба стежити за мною або чекати на мене?

- Ми підходимо до самісінької суті. Але раніш ніж узятися до неї, чи не маєте ви ще чого сказати нам?

- Це залежить від того, що ви вважаєте за гідне повідомлення.

- Я вважаю гідним уваги все, що хоч трохи виходить з ряду звичайності.

Сер Генрі посміхнувся.

- Я мало ще знаю британське життя, бо прожив майже все своє життя в Америці й в Канаді. Але, сподіваюсь, у вас тут не вважають за звичайну справу загубити одного чобота?

- Ви загубили одного чобота?

- Ах, - вигукнув лікар Мортімер, - ви його просто не поставили на місце. Ви знайдете його, коли вернетесь в готель. Немає потреби турбувати пана Голмза такими дурницями.

- Але ж він просив мене розповісти про те, що виходить за межі звичайності.

- Цілком правильно, - сказав Голмз, - хоч би яким дрібничковим здавалася подія. Ви кажете що загубили одного чобота?

- Я поставив учора ввечері обидва чоботи за двері, а вранці там був тільки один. Я нічого не можу добитися від челядника, що чистив їх. Але найгірше те, що я тільки вчора купив цю пару й разу не надівав їх.

- Коли ви й разу не надівали цих чобіт, то навіщо ж ви їх поставили чистити?

- То були видублені рудуваті чоботи, ще не нашмаровані воском. Через те я їх і поставив.

- Отже, коли ви вчора приїхали в Лондон, то одразу пішли купувати пару чобіт?

- Я багато дечого купив. Лікар Мортімер ходив зі мною. Бачите, коли мені доводиться бути власником помістя, то я мушу одягтися відповідно. А дуже можливо, що на заході я став трохи недбалій щодо цього. Разом з іншими речами я купив ці видублені чоботи і один із них украдено раніше, ніж я встиг їх надіти.

- Це здається дуже некорисною крадіжкою, - сказав Шерлок Голмз. - Признаюсь, що я поділяю думку лікаря, що чобіт скоро знайдеться.

- А тепер, панове, - рішуче промовив сер Генрі, - я вважаю, щс досить говорив про те, що я знаю. Пора вам виконати обіцянку розповісти мені про те, про що ми клопочемось.

- Ваша вимога цілком слухна, - сказав Голмз. - Лікарю Мортімер, я вважаю, буде краще за все, коли ви почнете з вашої історії, яку ви розкажете так, як розказали нам.

Заохочений цією пропозицією, наш учений приятель вийняв папір з кишені і розповів всю справу так, як це зробив напередодні вранці. Сер Генрі Баскервіль слухав дуже уважно; іноді він дуже дивувався.

- Очевидьки, я одержав спадщину з помстою, - сказав він, коли довгу повість було закінчено. - Я, звичайно, чув про собаку, коли ще був дитиною. Це улюблена історія з нашої родини, хоч раніше я ніколи не ставився до неї поважно. Але від часу смерті мого дядька, ця історія ніби бурус в моїй голові, і я ще не можу ро-

зібратися в ній. Ви ніби ще не вирішили, до чієї компетенції належить ця справа - поліції чи церкви?

- Цілком правильно.

- А тут ще прислали цього листа. Я вважаю, що він тут до речі.

- Він свідчить, що хтось знає більше за нас про те, що відбувається на болоті, - сказав лікар Мортімер.

- А також, - додав Голмз, - що хтось прихильний до вас, коли він застерігає вас проти небезпеки.

- А може, - мене хочуть усунути через особисті інтереси?

- Звичайно, і це можливо. Я дуже вдячний вам, лікарю Мортімер, що ви познайомили мене з задачею, яка становить кілька цікавих вирішень. Але ми мусимо тепер вирішити практичне питання: чи обачно буде вам, сер Генрі, поїхати в Баскервіль Гол?

- А чому б мені не поїхати туди?

- Там, очевидно, є небезпека.

- Яку небезпеку розумієте ви: від нашого родинного ворога, чи від людей?

- Про це ми й мусимо дізнатися.

- Хоч би що там було, в мене відповідь одна: немає такого чорта в пеклі, пане Голмз, ні такої людини на землі, яка перешкодила б мені поїхати в рідну місцевість, і ви можете вважати це за мою остаточну відповідь. А тепер, що ви сказали б, коли б я попрохав вас і вашого приятеля, доктора Ватсона, прийти пообідати до нас о другій годині. Тоді я буду в змозі сказати вам ясніш, як вплинула на мене ця історія.

- Чи зручно це вам, Ватсоне?

- Цілком.

- То ви можете чекати на нас. Чи не дозволите ви покликати для вас кеб?

- Я волю пройтися, бо все це трохи стурбувало мене.

- Я з охотою пройдуся з вами, - сказав лікар Мортімер.

- Отже, ми побачимося о другій годині. Бувайте здорові!

Ми чули, як наші гості зійшли східцями і як за ними грюкнули передні двері. В одну мить, Голмз перетворився з сонного мрійника в людину дії.

- Вашого бриля і чоботи, Ватсоне! Живо! Не можна гаяти ні хвилини.

Він кинувся в халаті в свою кімнату і через кілька секунд вернувся звідти в сурдуті. Ми побігли вниз по східцях і вийшли на вулицю. Лікар Мортімер і Баскервіль ішли поперед нас приблизно ярдів за двісті напрямком до Оксфордської вулиці.⁴⁵

- Чи не побігти мені спинити їх?

- Нізачо на світі, любий Ватсоне. Я цілком задоволений з вашого товариства, коли ви терпите моє. Наші друзі - розумні люди, бо ранок справді чудовий для прогулянки.

Він прискорив ходу, поки ми наздогнали їх на половину віддалі, що відокремлювала нас від наших відвідувачів. Потім, лишаючись ярдів за сто позаду них, ми пішли за ними на Оксфордську вулицю, а звідти на Ріджент Стріт.⁴⁶ Одного разу приятелі наші спинилися і почали дивитися в вікна краминці. Голмз наслідував їх приклад. Потім він стиха вигукнув здивовано, і, стежачи за його проникливим поглядом, я побачив кеб, і в цьому кебі людину. Він спинив екіпаж по той бік вулиці, а тепер знову поволі їхав уперед.

- Це наша людина, Ватсоне, ходім. Ми хоч придивимось на нього, коли не будемо в змозі зробити щось краще.

В цю хвилину я виразно побачив густу чорну бороду і пару пронизливих очей, що дивилися на нас через вікно в кебі. Раптом відкрилось віконечко зверху, щось було сказано візникові, і кеб

шалено помчав униз Ріджент Стріт. Голмз нетерпляче почав озиратися навколо, шукаючи іншого кеба, але не видно було жодного порожнього. Тоді він кинувся навздогін у самісіньку середину вуличного руху, та віддаль була дуже велика, і кеб уже зник.

- Ну от, - гірко вигукнув Голмз, коли, захекавшись і блідий від досади, виринув з потоку екіпажів. - Може ж трапитись така невдача. І чи можна зробити так кепсько! Ватсоне! Ватсоне! Коли ви чесна людина, ви й це розповісте і виставите, як невдачу з мого боку.

- Хто була ця людина?

- Знати, не знаю.

- Шпиг?

- З того, що ми чули, очевидно, хтось дуже пильно стежить за Баскервілем від того часу, як він у місті. Інакше як можна було довідатись так швидко, що він спинився в Нортумберландському готелі? З того факту, що за ним стежили з першого дня, я роблю висновок, що за ним будуть стежити і на другий день. Ви мусили були помітити, що я двічі підходив до вікна, поки Мортімер читав легенду.

- Так, пам`ятаю.

- Я дивився, чи не побачу зівак на вулиці, але не побачив жодного. Ми маємо справу з розумною людиною, Ватсоне. Тут усе дуже хитро задумане, - хоч я ще не вирішив конче, з ким ми маємо справу - з прихильником чи з ворогом, - я бачу, що тут є сила і певна ціль. Коли наші приятелі вирушили, я зараз же пішов за ними, сподіваючись помітити їхнього невидимого супутника. У нього вистачило хитрості не йти пішки, а сісти в кеб, у якому він

міг або поволі йти за ними, або швидко промчати, щоб не бути ними поміченим. Він ще мав ту перевагу, що якби вони теж узяли кеб, то він не відставав би від них. Проте, це має велику незручність.

- Він через це потрапляє у владу візника?

- Саме так.

- Дуже шкода що ми не подивилися на нього.

- Любий мій Ватсоне. Хоч який я виявився незграбний, а проте, невже ви поважно думаете, що я не помітив числа? Число це 2704. Але тепер воно нам ні до чого.

- Я не бачу, що ви могли б зробити більше.

- Помітивши кеб, я мусив був би негайно повернути назад і йти.

Тоді я міг би вільно найняти другий кеб і їхати за першим на чималій віддалі або, ще краще, поїхати просто в Нортумберландський готель і там дождатися його. Коли наш незнайомий простежив би Баскервіля до його дому, ми мали б можливість повторити на ньому самому його гру й побачити, з якою метою він її затіяв. А тепер своєю необачною поспішністю, що її наш ворог використав надзвичайно швидко, ми викрили себе і втратили слід цієї людини.

Розмовляючи так, ми поволі йшли по Ріджент Стріт. Лікар Мортімер із своїм приятелем давно зникли з наших очей.

- Немає жодної потреби йти за ними, - сказав Голмз.

- Тінь їхня зникла й не вернеться. Нам тепер лишається подивитись, які в нас лишилися карти в руках і рішуче грати з ними. Чи певні ви, що пізнали б людину, що сиділа в кебі?

- Я певен тільки того, що пізнав би її бороду.

- І я також, і з цього зрозумів, що вона приставна. Розумній людині, що провадить таку делікатну справу, немає іншої потреби в бороді, як для того, щоб сховати риси свого обличчя. Ввійдімо сюди, Ватсоне.

Він повернув в одну з участкових комісійних контор, де його палко привітав управитель.

- А Вілсоне,⁴⁷ я бачу що ви не забули ще маленької справи, в якій я мав щастя вам допомогти.

- О, звичайно, я її не забуду. Ви врятували моє добре ім'я, а може, й життя.

- Любий мій, ви перебільшуйте. Я пам'ятаю, Вільсоне, що між вашими хлопцями був один, на прізвище Картрайт,⁴⁸ що на слідстві виявив великі здібності.

- Він ще в нас.

- Чи не можете ви його покликати сюди? Дякую. І, будь ласка, розмінійте мені ці п'ять фунтів.

Хлопець років чотирнадцяти, вродливий і на погляд примітний, з'явився. Він нерухомо стояв і дивився з великою повагою на славнозвісного слідця.

- Дайте мені список готелів, - сказав Голмз.

- Дякую. От вам, Картрайте, назви двадцяти трьох готелів, безпосередньо суміжних з Черінг Крос. Бачите?

- Так.

- Ви зайдете в усі ці готелі.

- Так.

- У кожному з них ви почнете з того, що дасте одвірному один шилінг.⁴⁹ От двадцять три шилінги.

- Добре .

- Ви скажете йому, що бажаєте переглянути учорашні покинуті газети. Ви з'ясуєте йому своє бажання, що загублено дуже важливу телеграму і що ви її розшукаєте. Розумієте?

- Так, розумію.

- Але насправді ви будете шукати середню сторінку Таймз з вирізаними у ній ножицями дірками. От номер Таймз і от сторінка. Ви легко пізнаєте її, чи не так?

- Так.

- У кожному готелі одвірний пошле вас до портера в вестибюлі; кожному з них ви також дасте по шилінгові. От ще двадцять три шилінги. Дуже можливо, що в двадцятьох випадках з двадцяти трьох вам скажуть, що вчорашні газети спалено й кинуто. А в трьох випадках вам покажуть купу газет, і ви розшукаєте в них цю сторінку Таймз. Багато шансів проти того, щоб ви її знайшли. От ще

десять шилінгів на не передбачені випадки. Сьогодні до вечора ви мене повідомите про результати на Бейкер Стріт телефоном. А тепер, Ватсоне, нам лишається тільки довідатись телефоном про прізвище візника число 2704, а потім ми зайдемо в одну з

картинних галерей на Бонд Стріт,⁵⁰ щоб загаяти час до побачення, призначеного в готелі.

Розділ 5 Три порвані нитки

Шерлок Голмз мав надзвичайну властивість спрямовувати свої думки, куди він хотів. Дивна справа, до якої нас запросили, була протягом двох годин ніби цілком забута, і він захопився картинами новітніх бельгійських майстрів. Вийшовши з галерії, він не хотів ні про що інше говорити, як про мистецтво (про яке ми мали найелементарніші поняття), поки не дійшли ми до готелю Нортумберланд.

- Сер Генрі Баскервіль чекає вас нагорі, - сказав конторник. - Він прохав мене зараз же, як ви прийдете, повести вас до нього.

- Ви нічого не матимете проти того, щоб я заглянув у вашу книгу записів? - спитав Голмз.

- Будь ласка!

У книзі після імені Баскервіль було записано ще два. Одно було Теофілус Джонсон⁵¹ з родиною із Ньюкастл,⁵² а друге, пані Олдмор⁵³ з покоївкою із Гай Лодж,⁵⁴ Альтон.⁵⁵

- Це, мабуть, той самий Джонсон, якого я колись знав, - сказав Голмз. - Він правник - чи не так? - сивий і шкутильгас.

- Ні, цей Джонсон - власник кам'яновугільних копалень - дуже рухливий джентльмен, не старший за вас.

- Ви, мабуть, дуже помиляєтесь щодо його спеціальності.

- Ні, він уже багато років спиняється в нашому готелі, і ми його дуже добре знаємо.

- Це інша справа. А пані Олдмор? Я щось пригадую, ніби прізвище її мені знайоме. Даруйте мені мою цікавість, але часто

буває, що, навідуючись до одного приятеля, знаходиш іншого.

- Вона хвора жінка. Її чоловік був майор, і вона завжди, коли буває в місті, спиняється в нас.

- Дякую. Я, здається, не можу претендувати на знайомство з нею.

- Цими запитаннями, Ватсоне,- казав він далі тихим голосом, поки ми йшли східцями, - ми встановили дуже важливий факт. Ми тепер знаємо, що людина, яка цікавиться нашим приятелем, не спинилася в одному з ним готелі. Це визначає, що намагаючись, як ми бачили, стежити за ним, він разом з тим боїться бути поміченим. Ну, а це дуже знаменний факт.

- Чим?

- А тим... Еге, любий друже, в чому справа?

Обходячи бильця, вгорі східців ми натрапили на самого Генрі Баскервіля. Його обличчя паленіло від гніву. Він тримав у руці старий запорошений чобіт. Він був до того розлючений, що слова не виходили в нього з горла; коли ж він передихнув, то заговорив на далеко вільнішому і більш західному діалекті, ніж той, яким говорив ранком.

- Мені здається, що в цьому готелі мене морочать як дурня, - вигукнув він. - Раджу їм бути обережними, а то вони побачать, що не на такого напали. Хай їм

біс. Коли цей дурень не знайде свого чобота, то хай начуваються. Я розумію жарти, пане Голмз, але цього разу вони перебрали через край.

- Ви все ще шукаєте свого чобота?

- Так, і маю намір його знайти.

- Але ж ви казали, що то був новий, рудуватий чобіт.

- Так, а тепер це старий, чорний.

- Що, невже?

- Саме так, в мене було всього три пари чобіт: нові рудуваті, старі чорні і ці полаковані, що на мені. Минулої ночі в мене взяли один видублений чобіт, а сьогодні в мене потягли чорний. Ну, знайшли ви його? Та кажіть же, не стійте так, витріщивши очі?

З'явився схвильований лакей.

- Ні. Я довідувався в усьому готелі й нічого не міг дізнатись.

- Гарзд! Або чобіт мені повернуть до захід сонця, або я піду до господаря і скажу йому, що вмить виїжджаю з його готелю.

- Його знайдуть, впевняю вас. Якщо ви будете терпеливий - його знайдуть.

- Сподіваюсь, інакше це буде остання річ, яку я втрачаю в цьому вертепі злодіїв. Проте, даруйте мені, пане Голмз, що я турбую вас такими дурницями.

- Я вважаю, що це варто турбот.

- Як ви це все з'ясовуєте?

- Я й не пробую з'ясовувати цього випадку. Він мені здається дуже безглуздим і дивним.

- Так, дивний, - промовив задумливо Голмз.

- А що ви самі про нього думаєте?

- Я не скажу, що тепер я розумію його. Це дуже складна справа, сер Генрі. Коли зв'язати з ним смерть вашого дядька, то я скажу, що з п'ятисот справ першої ваги, якими мені доводилось займатися, жодна не зачіпала мене так глибоко. Але в нас у руках кілька ниток, і всі шанси за те, що як не та, так інша приведе нас до істини. Ми можемо витратити час, керуючись не тією, якою слід, але рано чи пізно ми натрапимо на певний шлях.

Ми приємно прогаяли час за сніданком і дуже мало говорили про справу, яка нас поєднала. І тільки коли ми перейшли в приватну вітальню Генрі Баскервіля, Голмз спитав його, що він плянує робити.

- Поїду в Баскервіль Гол.

- Коли?

- Наприкінці тижня.

- По суті, - сказав Голмз, - я вважаю ваше вирішення за розумне. Для мене цілком очевидно, що в Лондоні стежать за вами, і в мільйонному населенні цього величезного міста важко довідатись, хто стежить і яка його мета. Коли його наміри злостиві, то він може спричинити вам нещастя, і ми безсилі його усунути. Ви не знали, лікарю Мортімер, що сьогодні ранком за вами стежили від мого дому?

Лікар Мортімер здригнувся.

- Стежили? Хто?

- На жаль, цього я вам не можу сказати. Чи немає між вашими сусідами або знайомими в Дартмурі кого-небудь з густою чорною бородою?

- Ні ... Ох, чекайте! Так, у Барімора, лакея сер Чарлза, густа чорна борода.

- А де Барімор?

- Йому доручено баскервільський дім.

- Нам краще впевнитися, чи справді він там і чи не попав він яким-небудь чином в Лондон.

- Але як же ви довідаєтесь?

- Дайте мені телеграфний бланк:

Чи все готове для сер Генрі?

- Цього досить. Пошліть на адресу Барімор, Баскервіль Гол. Яка найближча телеграфна станція? Грімпен? Чудово, ми пошлемо другу телеграму поштмайстрові:

*Телеграму Баріморіві передати у власні руки.
Коли його немає, телеграфувати відповідь Генрі
Баскервіль, Нортумберландський Готель.*

- Це дасть нам змогу довідатись до сьогоднішнього вечора, чи Барімор у Девоншірі, чи його немає.

- Це правильно, - сказав Баскервіль. - А до речі, лікарю Мор-тімер, що являє собою цей Барімор?

- Це син старого управителя, який вже помер. Ця родина доглядала Баскервіль Гол протягом чотирьох поколінь. Оскільки мені відомо, він і його жінка гідні цілковитої поваги.

- Але разом з тим, - сказав Баскервіль, - зрозуміло, що від того часу, як ніхто з нашої родини не жив у Баскервіль Гол, вони мають чудовий будинок, і при тому - жодної праці.

- Це так.

- Чи одержав що-небудь Барімор за заповітом сер Чарлза? - запитав Голмз.

- Він і його жінка одержали по п'ятсот фунтів.

- А чи знали вони, що одержать ці гроші?

- Так, сер Чарлз дуже любив розповідати зміст свого заповіту.

- Це вже цікаво.

- Сподіваюсь, - сказав лікар Мортімер, - що ви не поставитесь підозріло до всякого, хто одержав спадщину від сер Чарлза, бо й мені він залишив тисячу фунтів.

- Справді, а ще кому?

- Він залишив багато незначних сум окремим особам і великі суми на громадську благодійність. Решту одписано сер Генрі.

- А яка велика ця решта?

- Сімсот сорок тисяч фунтів.

Голмз здивовано підняв брови і сказав:

- Я ніяк не сподівався, що спадщина сер Чарлза досягає таких величезних розмірів.

- Сер Чарлз мав репутацію багатії людини, але ми не знали, оскільки він у дійсності багатий, поки не розглянули його паперів. Загальна вартість помістя визначена приблизно в мільйон.

- Ого! За такий шматочок людина може зважитись на відчайдушну справу. Ще питання, лікарю Мортімер. Припустимо, що з нашим молодим приятелем трапиться щось (даруйте мені таке неприємне припущення), - кому дістанеться тоді помістя?

- Через те, що Роджер Баскервіль, молодший син сер Чарлза, помер нежонатий, то помістя перейде до далеких родичів -

Дезмондів.⁵⁶ Джеймз Дезмонд - підстаркуватий пастор у Вестморланді.⁵⁷

- Дякую. Всі ці подробиці дуже цікаві. Чи зустрічались ви з Дезмондом?

- Зустрічався. Одного разу він був у відвідинах в сер Чарлза. Це людина пристойна і святого життя. Я пам'ятаю, він відмовився прийняти від сер Чарлза спадщину, хоч той і настоював, щоб призначити йому будь-що.

- І людина з такими невибагливими звичками могла б успадкувати мільйони сер Чарлза?

- Він успадкував би помістя, бо такий порядок переходу спадщини. Він одержав би також і гроші, якби справжній власник не розпорядився ними інакше, на що він має цілковите право.

- Чи написали ви свій заповіт, сер Генрі?

- Ні, пане Голмз, у мене не було на це часу, бо я тільки вчора довідався про стан речей. Але, в усякому разі, я вважаю, що гроші мусять іти разом з помістям. Такі були переконання мого бідолашного дядька. Яким чином власник зможе без грошей підтримати свою власність? Він, земля й гроші не можуть бути роз'єднані.

- Це так. Отже, сер Генрі, я згоден з вами, що вам слід негайно поїхати в Девоншір. Тільки я пропоную вам один захід обережності: ні в якому разі ви не мусите вертатися туди сам.

- Лікар Мортімер вертається зі мною.

- Але в лікаря Мортімера практика, яку він не може кинути, та, крім того, дім його кілька миль від вашого. При всьому своєму

бажанні він не в змозі буде допомогти вам. Ні, сер Генрі, ви мусити взяти з собою надійну людину, що була б завжди коло вас.

- Чи можлива річ, пане Голмз, щоб ви самі згоднісь поїхати?

- Коли настане криза, я подбаю особисто приїхати: але ви розумієте, що з моєю великою практикою і з постійними звертаннями поради у всеможливих справах я не можу виїхати з Лондону на непевний час. Тепер одну з найповажніших осіб в Англії заплямував якийсь шантажист, і тільки я можу усунути скандал, який може спричинити багато лиха. Ви бачите, оскільки мені неможливо поїхати в Дартмур.

- Кого ж ви порадите мені взяти?

Голмз поклав свою руку на мене і сказав:

- Коли мій приятель погодиться, то немає людини, яка б більш гідна була бути біля вас, коли ви почуватимете себе скрутно. Ніхто не знає цього краще за мене.

Пропозиція ця застала мене зненацька, але, раніш, ніж я встиг вимовити хоч би слово, Баскервіль ухопив мене за руку і, щиро стиснувши її, сказав:

- Які ви добрі, Ватсоне. Ви знаєте, що зі мною робиться, і вам справа так само знайома, як і мені. Коли ви поїдете в Баскервіль Гол і визволите мене з небезпеки, я ніколи цього не забуду.

Чекання пригод завжди чарівно впливало на мене. Крім того, я був захочений словами Голмза і палкістю, з якою сер Генрі вітав мене, як свого супутника.

- Я з охотою поїду, - сказав я, - і не можу собі уявити, як би я міг краще спожити свій час.

- І ви будете дуже ретельно повідомляти мене про все, - сказав Голмз. - Коли настане будь-яка криза, чого я неодмінно сподіваюсь, я спрямую ваші дії. Вважаю, що на суботу все буде готове.

- Чи зручно це буде докторові Ватсонові?

- Цілком.

- Отже, в суботу, коли нічого не трапиться нового, ми зустрінемося до відходу поїзду о 10:30 із станції Падінгтон.⁵⁸

Ми вже встали, щоб попрощатись, як раптом Баскервіль радісно гукнув, витягаючи з-під шафи, що стояла в одному з кутків кімнати, рудуватий чобіт.

- Мій загублений чобіт, - гукнув він.

- Дай Боже, щоб усі наші пригоди так швидко закінчились, - сказав Шерлок Голмз.

- Але це дуже дивно, - зауважив лікар Мортімер. - Я перед сніданком обшукав дуже ретельно всю цю кімнату.

- Я також, - сказав Баскервіль. - Я жодного місця не лишив не-

обшуканим.

- І тоді, напевне, в ній не було цього чобота.

- В такому разі його поставив сюди лакей, поки ми снідали.

Послали по лакея, але той відповів, що він нічого не знає про це, і жодними розшуками ми не добились з'ясування цього випадку. Додався новий пункт до цієї безперервної серії безцільних, очевидьки, дрібних таємниць, що з'являлися так швидко одна за другою. Лишивши певну історію сер Чарлза, ми дали ряд нез'ясованих подій що трапились протягом двох днів, а саме: одержання листа з друкованих слів, зустріч чорнобородого шпига в кебі, загублення нового видубленого чобота, загублення старого чорного, і нарешті, знайдення нового видубленого чобота. Коли ми верталися на Бейкер Стріт, Голмз мовчки сидів у кебі, і через те що він насупив брови, а також із виразистого обличчя, я бачив, що його розум, так само, як і мій, був зайнятий спробами скласти будь-який плян, в який можна б було вмістити всі ці дивні епізоди, що не мали, очевидно, жодного зв'язку між собою. До пізнього вечора сидів він повитий тютюновим димом і заглиблений у свої думки.

Перед самісінькою вечерю подали дві телеграми.

Перша була:

Тільки-но довідався, що Барімор у Баскервіль Гол.

Друга:

*Був у двадцяти трьох готелях, але на жаль, не
натрапив на порізаний аркуш Таймз.*

Картрайт

- Порвались дві з моїх ниток, Ватсоне. Немає нічого більш заохотливого, як випадок, в якому все спрямовано проти нас. Нам треба відшукати другий слід.

- У нас лишається ще візник, що возив шпига.

- Цілком правильно. Я телеграфував, щоб довідались з офіційного списку про його прізвище та адресу. Я думаю, що це й відповідь на мій запит.

Дзвінок виявився, ще більш цікавим, ніж ми сподівалися, бо прочинились двері і в кімнату ввійшов грубий на вигляд чоловік, очевидно, візник, про котрого йшла мова.

- Я одержав оповіщення з головної контори, - сказав він, - що чоловік, який живе тут, покликав до себе число 2704. Я їжджу своїм кебом уже сім років, і ніколи не скаржились на мене. Я прийшов сюди просто з двору, щоб спитати вас особисто, що ви маєте проти мене.

- Я нічого не маю проти вас, чоловіче добрий, - сказав Голмз. - Навпаки, я маю для вас півсоверена,⁵⁹ коли ви відповісте мені на мої питання.

- Гаразд, це буде гарний день, - сказав візник, широко посміхнувшись. - Так що ж ви хочете спитати в мене?

- Насамперед, ваше прізвище та адресу на випадок, що ви мені ще раз знадобитесь.

- Джон Клейтон,⁶⁰ Терпей Стріт,⁶¹ число 3.

Шерлок Голмз записав ці відомості.

- А тепер, розкажіть мені все, що стосується, вашого пасажира, який сьогодні о десятій годині ранку вартував коло цього будинку, а потім їхав услід за двома джентльменами по Ріджент Стріт.

Візник трохи здивувався й збентежився, але відповів.

- Що ж, мені нічого вам казати, бо ви, мабуть, уже знаєте стільки ж, скільки й я. Справа в тому, що мій пасажир сказав мені, що він слідець і щоб нікому не говорити про нього.

- Це, добрий чоловіче, дуже поважна справа, і вам погано доведеться, коли ви задумаєте критись хоч би чим від мене. Так ви кажете, що ваш пасажир видав себе за слідця?

- Так.

- Коли він вам сказав про це?

- Встаючи з кеба.

- Чи не сказав він ще чого?

- Він сказав своє прізвище.

Голмз радісно поглянув на мене.

- А ... він сказав своє прізвище? Це була необережність. І яке ж це було прізвище?

- Його прізвище, - відповів візник, - Шерлок Голмз.

Ніколи в житті не бачив я, щоб мій приятель був так спантеличений. Він здивовано мовчав, а потім зареготав щиро.

- От так штука, безперечно, штука, - сказав він. - Я відчуваю в ньому таку ж швидку, гнучку дотепність, як моя власна. Він гарно посміявся з мене. Так його звуть Шерлок Голмз?

- Так.

- Гаразд. Розкажіть мені, де ви його посадили і все що потім трапилось.

- Він покликав мене о пів на десяту в Трафальгарському сквері.⁶² Він назвав себе слідцем і запропонував мені дві гінеї,⁶³ коли я протягом цілого дня робитиму все, що він вимагатиме, не питаючи його нічого. Я охоче згодився. Спочатку ми поїхали в Нортумберландський готель й ждали там, поки не вийшли звіди два джентльмени і взяли кеб. Ми поїхали за їхнім кебом, поки він не спинився десь тут.

- Коло цих самих дверей, - сказав Голмз.

- Мабуть, що так. Я не можу сказати нічого певного, але мій пасажир все добре знав. Ми відїхали на половину вулиці і ждали там півтори години. Тоді два джентльмени пройшли гуляючи повз нас і ми поїхали за ними по Бейкер Стріт і вздовж.

- Я знаю, - перебив його Голмз.

- Поки не проїхали три квартали Ріджент Стріт. Тоді мій пасажир відчинив верхнє віконце і крикнув мені, щоб я їхав якнайшвидше на Ватерлюську станцію. Я цвьохнув свою кобилу, і через десять хвилин ми були на місці. Тоді він мені заплатив дві гінеї, як порядна людина, і ввійшов у станцію. Але, йдучи, він

повернувся і сказав: "Може вам буде цікаво знати, що ви возили Шерлока Голмза." Так я довідався про його прізвище.

- Розумію. А потім ви більш не бачили його?

- Ні, він увійшов у станцію і я його більш не бачив.

- Ну, а як ви б описали зовнішність Шерлока Голмза?

Візник почухав потилицю.

- Не дуже легко описати цього джентльмена. Я б дав йому років сорок. Зросту він середнього, цалів на два, на три нижчий за вас, одягнений він був незграбно і борода в нього була чорна, підстрижена чотирикутником, лице бліде. Нічого більше я не можу сказати про нього.

- Які очі в нього були?

- Не скажу.

- Ви більш нічого не пам'ятаєте?

- Ні, нічого.

- Гарзд. Так от вам півсоверена. Друга половина жде вас, як ви дасте нам ще будь-які відомості. Добраніч.

- Добраніч, і дякую вам.

Джон Клейтон пішов, сміючись, а Голмз повернувся до мене, знизуючи плечима і спокійно посміхаючись.

- Урвалась і третя наша нитка, і ми кінчили тим, з чого почали, - сказав він. - Хитра падлюка! Він знав наш дім, знав, що сер Генрі Баскервіль радився зі мною, на Ріджент Стріт пізнав мене, передбачав, що я помітив число кеба і візьмуся за візника, а тому зробив мені цей сміливий виклик. Кажу вам, Ватсоне, що ми за цей час придбали ворога, який гіден нашої зброї. Я одержав шах і мат в

Лондоні і можу тільки побажати вам більшого щастя у Девоншірі. Але я не певен щодо цього.

- Щодо чого?

- Щодо того, що посилаю вас туди. Погана ця справа, Ватсоне, погана, небезпечна справа, і коли я більше знайомлюся з нею, то менш вона мені подобається. Так, любий друже, смійтесь, але даю вам слово, що я буду дуже радий, коли ви вернетесь цілим і незайманим на Бейкер Стріт.

Розділ 6 Баскервіль Гол

Сер Генрі Баскервіль і лікар Мортімер були готові в призначений день, і ми поїхали, як було умовлено, в Девоншір. Шерлок Голмз поїхав зі мною на станцію і дав мені свої прощальні інструкції та поради.

- Я не стану, Ватсоне, збивати вас з пантелику різними припущеннями та підозрами, - сказав він. - Я просто бажаю, щоб ви доповідали мені якнай докладніше про факти і давали на мою волю будувати плян.

- Про які факти? - спитав я.

- Про все, що може здаватися таким, що стосується хоч би посередньо нашої справи, і особливо про відносини між молодим Баскервілем та його сусідами і про всякі нові подробиці щодо смерті сер Чарлза. Я сам за ці дні зробив деякі довідки, але боюся, що наслідки їх нічого не варті. Одно тільки мені здається позитивним, це те, що Джеймс Дезмонд, дальший спадкосмець, людина дуже гарного характеру, отже, переслідування йде не з його боку. Я вважаю що ми можемо цілком усунути його з наших припущень. Лишаються люди на болоті, серед яких житиме сер Генрі Баскервіль.

- Чи не краще було б насамперед позбутися цього подружжя Баріморів?

- Ні в якому разі. Ви б зробили цим непростиму помилку. Коли вони не винні, це була б жорстока несправедливість; а коли вони злочинці, то це позбавило б нас усякої можливості викрити їх. Ні,

ні, ми їх занотуємо в наш список підозрілих осіб. Потім у Баскервіль Гол є, оскільки я пам'ятаю, конюх. Є два фермери на болоті. Є наш приятель, лікар Мортімер, якого я вважаю за цілком чесну людину, і його жінка, про яку ми нічого не знаємо. Є вчений Стейплтон і його сестра, про яку кажуть, що вона прегарна молода дівчина. Є Франкланд з Лафтер Гол, теж невідома нам особа, і ще один або два сусіди. Всі ці люди мусять становити об'єкт нашого спеціального вивчення.

- Я зроблю все, що залежить від мене.

- У вас є зброя, сподіваюсь?

- Так, я вважаю не зайвим взяти її з собою.

- Звичайно. Не кидайте свого револьвера ні вдень, ні вночі і ніколи не занедбуйте обачності.

Мандрівку ми відбули швидко й присмно; я її використав, щоб ближче познайомитися з моїми обома супутниками і гаяв час, граючись зі спанієлем доктора Мортімера. За кілька годин чорна земля стала червонуватою, цегла змінилася гранітом, і руді корови паслись на огорожених живими огорожами ланах, соковита трава та буйна рослинність які свідчили про більш щедрий, хоч і вогкий клімат. Молодий Баскервіль з великою цікавістю дивився в вікно і голосно вигукував задоволено, коли пізнавав рідні образи Девоншіру.

- Я був ще юнак, коли вмер мій батько, і ніколи не бачив Баскервіль Гол, бо мій батько жив на південному березі. А звідти я просто поїхав до одного приятеля в Америку. Кажу вам, що все тут також для мене нове, як і для доктора Ватсона, і я нетерпляче прагну побачити болото.

- Хіба? В такому разі ваше бажання легко задовольнити, бо його вже видно, - сказав лікар Мортімер показуючи рукою у вікно.

Над зеленими квадратами ланів і кривою лінією невисокого лісу вивищувався в даліні сірий сумний горб, що був укритий дивовижною зубчастою верхівкою і робив враження якогось похмурого фантастичного пейзажу, видного у віддалі, ніби уві сні.

Баскервіль довго сидів мовчки і пильно видивлявся на нього, а я тим часом читав на його жвавому обличчі, яке значення має для нього цей перший погляд на дивне місце.

Його густі брови, його тонкі рухливі ніздрі, його великі карі очі виявляли гордість, мужність і силу. Коли на проклятому болоті нам трапиться скрута або небезпека, можна принаймні бути певним, що він такий приятель, для якого варто піти на ризик з певністю, що він його поділить.

Поїзд спинився коло невеличкої станції, і ми всі вийшли. За низькою білою огорожею чекав на нас екіпаж. Наш приїзд, очевидно, становив подію, бо й начальник станції, і носії зібралися навколо нас, щоб винести наш багаж. Місцевість була чудова, проста, сільська, і я був здивований, що біля воріт стояло два вояки в темних мундурах. Вони спирались на короткі гвинтівки і пильно дивились на нас, коли ми проходили повз них. Візник,

людина з грубим суворим обличчям, вклонився сер Генрі. Сівши в екіпаж, ми швидко помчали широкою білою дорогою.

Незабаром перед нами постала округла вивищеність, покрита вересом, виступна частина болота. На її вершині прикро й виразно, як статуя, стояв вершник, темний і похмурий, з гвинтівкою наготові. Він стежив за дорогою, якою ми їхали.

- Що це таке, Перкінсе?⁶⁴ - спитав лікар Мортімер.

Наш візник повернувся й відповів:

- З Принцтаунської в'язниці утік злочинець. Від того часу минуло вже три дні, і вартові стережуть усі дороги й усі станції, але не помітили ще жодних його слідів.

- Хто ж це такий?

- Це Сельден,⁶⁵ нотінггільський вбивець.⁶⁶

Я знав його справу, бо нею зацікавився Голмз через виключну звірячість і безсоромну брутальність, якою були позначені всі дії вбивства. Смертну кару замінили ув'язненням через сумнів в розсудливості його розуму, остільки поведінка його була жахлива.

Екіпаж виїхав на вершину, звідки відкрився перед нашими очима величезний простір болота, покритий кам'яними брилами і нерівними вершинами. З цього болота повіяв холодний вітер, від якого нас пройняли дрижаки. Десь там на цій похмурий рівнині ховається жахлива людина, зарившись у нору, як дикий звір, з серцем повним злоби проти людей. Не вистачало тільки цього для повноти важкого враження, що його робили пустеля, вітер та похмарене небо. Навіть Баскервіль замовк і щільніше закутався в свій плащ.

Раптом перед нами постала округла улоговина з чахлими дубами та ялинами по ній, понівеченими та зігнутими багатолітніми лютими бурями. Над деревами вивищувались дві вузькі вежі. Візник показав на них пужалном і промовив:

- Баскервіль Гол.

Сер Генрі підвівся, щоб подивитися, щоки його зашарілись, очі палали. Через кілька хвилин ми в'їхали в алею, де шум коліс заглушив шар упалого листя, і старі дерева склепінням сходились над нашими головами. Баскервіль здригнувся, коли ми проїжджали уздовж темної, довгої алеї, в кінці якої невиразно, як мара, бовванів будинок.

- Це сталося тут? - спитав він тихо.

- Ні, ні, тисова алея по той бік.

Молодий спадкосмець поглянув навколо похмурим поглядом.

- Не дивно, що дядько зле себе почував у такому місці, - сказав він. - Тут всякий боятиметься. Не далі як через півроку я поставлю ряд електричних ліхтарів, і ви не пізнасте будинку, коли ганок буде освітлено лампою на кілька тисяч світел.

Алея закінчувалась широким майданчиком, укритим дерником, і ми побачили дім. У присмерку я помітив, що середина його палала ніби в тяжкій імлі, з якої виставав портик. Всю фасаду вкрито плющем, що його де-не-де розпинало вікно або герб. Від центральної маси здіймалось дві вежі - древні, зубчасті з великою кількістю бійниць. Праворуч і ліворуч до башт тулились нові прибудови з чорного граніту. З вікон з частими переділками лилося тьмяне світло, а з димаря на крутім даху здіймалась вузька смужка диму.

- Просимо в дім, сер Генрі, просимо в Баскервіль Гол. - З тіні портика виступив високий чоловік і відчинив двері екіпажу. На жовтій стіні передпокою просвітувався жіночий обрис.

- Чи не пустете ви мене просто додому, сер Генрі? - спитав лікар Мортімер. - Жінка чекає на мене.

- Хіба ви не повечеряєте з нами?

- Ні, мені треба їхати. Напевне, мене дома жде робота. Я б лишився, щоб показати вам будинок, але Барімор зробить це краще за мене. Прощайте й ніколи не вагайтесь посилати по мене - чи в день, чи в ночі, хоч би коли я знадобився.

Шум коліс затих в кінці алеї, поки сер Генрі та я ввійшли в передпокій, і вхідні двері важко грюкнули за нами. Ми опинились у гарному помешканні, просторому, високому, з важкою стелею з старого дуба. У великому старовинному комині тріскотів огонь. Сер Генрі і я простягли до нього руки, бо за довгу подорож ми змерзли. Потім озирнулись навкруги.

Навколо зовнішньої частини старовинного вестибюлю йшла галерія з бильцями і до неї притулились подвійні східці. Від цього центрального пункту на всю довжину помешкання йшли два довгі коридори, що з них виходили всі спальні. Моя і сер Генрі спальні

містились в тому самому крилі замку і були майже суміжні. Ці кімнати видавались більш сучасними, ніж центральна частина будинку; світлі шпалери та багато свічок трохи розігнали мого перше хмарне враження.

Але їдальня, що виходила у вестибюль, була похмурим і сумним місцем. Це була довга кімната, поділена уступом на естраду, де колись сідала родина, і нижчу частину, де містились челядники. На одному кінці її були хори для музик. Над нашими головами нависли чорні балки з закоптілою стелею над ними. Ряд блискучих смолоскипів та грубі веселощі бенкетів старого часу можливо і пом'якшували похмурий вигляд цієї кімнати, але тепер, коли двоє чоловіків у чорному сиділи при тьмяному освітленні лампи з абажуром, мимоволі хотілося говорити пошепки і відчувалась пригніченість. Похмурий ряд предків у всеможливих одягах, починаючи від Єлизаветського лицаря⁶⁷ й кінчаючи часів Рігенства,⁶⁸ дивився на нас і навіював мляосне почуття своїм мовчазним товариством. Ми не багато говорили, і я був радий, коли скінчилася наша вечеря і ми могли піти в більш сучасну більярдну кімнату і закурити там по цигарці.

- Справді, не дуже веселе місце, - сказав сер Генрі. - Вважаю, що з плином часу можна остільки занехаятись, щоб примиритися з ним, але тепер я почуваю себе непідходящим для нього. Я не дивуюсь, що мій дядько трохи збожеволів, коли жив самотній у цьому будинку. Проте, коли ви нічого не маєте проти, ми розійдемося раніше сьогодні і, можливо, завтра вранці речі здадуться нам веселішими.

Я розсунув завіси, і подивився в вікно. Воно виходило на зелену галявину біля ганку. За нею дві купи дерев шуміли, хитаючись од вітру. Серп місяця виглядав з-за рухливих хмар. При його холодному світлі я побачив за деревами ламану лінію скель і довгу низьку улоговину похмурого болота. Я опустив завісу і відчув, що моє останнє враження не було краще за перше.

А тим часом воно було не останнім. Я був стомлений, але спати мені не хотілось. Я перевертався з боку на бік, намагаючись заснути, але не міг. Десь далеко годинники пробили чверті, й, за винятком цього звуку, старий будинок опанувала мертва тиша. І раптом серед цієї тиші я почув звук, ясний виразний. Це було ридання жінки, приглушений, придавлений стогін людини, яку спіткало непереможне горе. Я сів і почав напружено слухати. Ридання знову почулося, і безперечно, хтось плакав у цім домі. Я ждав протягом півгодини, всі нерви мої були напружені, але не почув нічого, крім годинників і шелестіння плюща по стіні.

Свіжа красаота наступного ранку трохи згладила похмуре враження від першого знайомства з Баскервіль Гол. Коли сер Генрі і я сиділи за сніданком, сонячне світло лилось потоками крізь високі вікна і, проходячи крізь герби, кидало на підлогу різнобарвні плями. Темні скелі, відбиваючи золотисте проміння, здавались бронзові, і важко було уявити собі, що ми сидимо в тій самій кімнаті, яка напередодні, ввечері, так гнітюче вплинула на нас.

- Я вважаю, - сказав Генрі, - що провина наша, а не будинку. Ми стомились від подорожі, змерзли і через це були схильні бачити все в похмурому світлі. А тепер ми спочинули, відчуваємо себе добре, і все стало веселим навколо нас.

- А тим часом не можна приписати усе уяві, - заперечив я. - Чи не чули ви, приміром, як хтось (жінка, я вважаю) ридав уночі?

- Це цікаво, бо й мені, коли я почав дрімати, почулось щось подібне. Я довго прислухався, але через те, що звук не повторився, то я вирішив, що це мені приснилось.

- А я чув це цілком виразно і певен, що плакала жінка.

- Тоді слід це з'ясувати.

Сер Генрі подзвонив і спитав Барімора, чи не може він пояснити чути нами. Мені здалось, що бліде обличчя управителя ще більше зблідло, коли він почув питання свого господаря.

- У домі, сер Генрі, тільки дві жінки, - відповів він. - Одна - челядниця, але вона спить у другому крилі замку, друга - моя жінка, і я відповідаю за те, що вона не плакала.

А тим часом він брехав, бо після сніданку я зустрів пані Барімор у довгому коридорі, причому сонце світило просто їй в обличчя. Це була велика, зовнішньо байдужа, огрядна жінка, з усталеним суворим виразом рота. Але очі її були червоні, і вона поглянула на мене крізь розпухлі вії. Отже, уночі плакала вона, і в такому разі чоловік її мусив знати про це. Але він узяв на себе очевидний ризик приховати цю обставину. Навіщо він це зробив? І чому вона так гірко плакала? Навколо цього блідого чоловіка вже нагромаджувалась тасмнича й похмура атмосфера. Він перший побачив тіло сер Чарлза, і тільки від нього були відомі всі обставини, що супроводили цю смерть. Кінець кінцем, можливо, що людина, яку ми бачили в кебі на Ріджент Стріт, був Барімор. Борода могла бути його власна. З опису візника виходило, що його пасажир був трохи нижчий на зріст, але це враження могло бути помилковим. Як вирішити це питання? Очевидно було, що насамперед слід побачити грімпенського поштмайстра і довідатись, чи було віддано самому Баріморові перевірочну телеграму. Хоч би яку я одержав відповідь, мені принаймні буде про що повідомити Шерлока Голмза.

Після сніданку, сер Генрі мав розглянути різні папери, а тому час був найсприятливіший для моєї прогулянки. Мені довелося приємно прогулятися за чотири милі по краю болота, і я дійшов до невеличкого сірого сільця, в якому вивищувались над іншими будівлями корчми і будинок лікаря Мортімера. Поштмайстер, що був одночасно й сільським крамарем, добре пам'ятав телеграму.

- Звичайно, - сказав він, - я переслав телеграму Баріморові точнісінько так, як було зазначено.

- Хто її відносив?

- Мій хлопець. Джеймзе, ти відносив минулого тижня телеграму Баріморіві, чи не так?

- Я, тату.

- І віддав йому в руки? - спитав я.

- Він був тоді на горищі, і я не міг віддати телеграму йому у власні руки, але пані Барімор обіцяла зараз же передати її.

- Чи бачили ви Барімора?

- Ні, кажу ж вам, що він був на горищі.

- Коли ви його не бачили, як же ви знаєте, що він був на горищі?

- Боже мій, та його власна жінка мусила була знати, де він є, - сказав поштмайстер незадоволено. - Хіба він не одержав телеграму? Коли сталась якась помилка, то скаржитись мусить сам Барімор.

Безнадійно було продовжувати далі моє слідство, і я задумавшись, вийшов від поштмайстра.

Раптом мої думки перебив звук швидкої ходи і голос, що кликав мене по імені. Я повернувся, сподіваючись бачити лікаря Мортімера, але, на подив мій, переконався, що за мною біжить цілком незнайома людина. То був невисокий на зріст, худий, ретельно виголений чоловік, з білявим воло-

ссям і запалими щоками, років від тридцяти до сорока, у сірому костюмі, в солом'яному брилі. В нього через плече висів бляшаний ботанічний коробок, а в руках була зелена сітка, щоб ловити метеликів.

- Я певен, докторе Ватсон, що ви пробачите мені мою сміливість, - сказав він, коли, захикавшись, добіг до мене. - Ми тут на болоті люди прості і не дожидаємось формального знайомства. Ви, може, чули про мене від нашого спільного приятеля Мортімера? Я Стейплтон з Меріпіт.

- Я пізнав би вас через сітку та коробку, - відповів я, - бо мені відомо, що ви натураліст. Але як ви пізнали мене?

- Я був у Мортімера, і він показав мені на вас з вікна своєї операційної кімнати. А що нам з вами по дорозі, то я вирішив вас наздогнати і познайомитися з вами. Сподіваюсь, сер Генрі відчуває себе добре після подорожі?

- Він почуває себе дуже добре, дякую.

- Ми всі боялися, що після трагічної смерті сер Чарлза новий спадкоємець не захоче жити тут. Не можна вимагати від людини, щоб вона поховала себе в такому місці, але нема чого казати, що коли оселиться тут, то це буде для нас велика приємність. Сподіваюсь, що сер Генрі не має жодного забобонного страху?

- Не думаю, щоб це могло бути.

- Ви, звичайно, знаєте легенду про ворожого пса, що переслідує рід Баскервілів?

- Чув про нього.

- Дивно, оскільки ймовірні тутешні селяни. Деякі ладні присягтись, що бачили таку тварину на болоті.

Він говорив посміхаючись, але мені здалося, що він дивиться на цю справу серйозніше, ніж хоче виявити.

- Історія ця дуже вплинула на уяву сер Чарлза, і я не маю сумніву, що вона спричинилась до його трагічної смерті.

- Але яким чином?

- Його нерви були остільки напружені, що поява хоч би якого собаки могла фатально вплинути на його хворе серце. Я вважаю, що він справді бачив щось подібне в тисовій алеї в останню свою мить. І я побоювався нещастя, бо дуже любив старого і знав, що його серце хворе.

- Звідки ж ви це знали?

- Від приятеля мого, Мортімера.

- Так ви думаєте, що якийсь пес гнався за сер Чарлзом, і що він через це вмер від страху?

- А ви можете пояснити його смерть як-небудь інакше?

- Я не прийшов ще ні до якого висновку.

- А Шерлок Голмз?

Від цих слів мій подих спинився, але, глянувши на спокійне обличчя й немигтливі очі свого супутника, я побачив, що в нього не було жодного наміру захопити мене розполохом.

- Даремно, ви, докторе Ватсон, удаєте, що ми вас незнаємо, - сказав він. - Звіти про вашого слідця дійшли до нас, і ви не могли б реклямувати його без того, щоб не стати самому відомим. Коли Мортімер назвав мені вас, він не міг заперечувати автентичності вашої особи. Коли ви тут, отже, Шерлок Голмз зацікавлений цією справою, і природно, що я цікавлюсь довідатись, якої ви думки.

- Боюсь, що я не зможу відповісти вам на це питання.

- Насмілюся спитати: зробить він нам честь своєю особистою присутністю?

- Тепер він не може залишити Лондону. Його увагу захопили інші справи.

- Який жаль! Він міг би висвітлювати те, що покрите темрявою для нас. Що ж до ваших досліджень, то коли я будь-як можу бути вам корисним, ви, сподіваюсь, розраховуватимете на мене. Якби я мав деякі вказівки про характер ваших підозрінь, або на спосіб, яким ви сподіваєтесь провадити ваші дослідження, то я, можливо, і тепер би зміг дати вам раду або допомогти.

- Запевняю вас, що я тут просто в гостях у свого приятеля сер Генрі і не потребую жодної допомоги.

- Чудово, ви маєте рацію, бажаючи бути обачним і стриманим. Ви досить провчили мене за те, що я вважаю непростимою настирливістю, і обіцяю вам більше не згадувати про цю справу.

Ми ввійшли до пункту, де вузька поросла травою стежка, відійшовши від дороги, крутилась болотом. Вдалині здіймався крутий горб, засипаний наметнями; з правого боку він за давніх часів був покритий кам'янищами, а переднім своїм боком хилився на нас темною скелею, порослою папороттю та терном. З-за далекої вершини вилась сіра смуга диму.

- Кілька кроків цією болотяною стежкою - і ми в Меріпіт, - сказав Стейплтон. - Чи не приділите мені трохи часу, щоб я міг мати задоволення познайомити вас з моєю сестрою?

Моя перша думка була та, що я мушу бути коло сер Генрі. Але я згадав про пачки паперів та рахунків на його столі. Напевно, він

не потребував моєї допомоги, щоб їх розібрати. А Голмз напосідливо просив мене дізнатись про сусідів на болоті.

Я погодився на запрошення Стейплтона, і ми повернули на стежку.

- Чудове місце це болото! - сказав він, оглядаючи навколо хвилясті поверхні й довгі зелені гряди з гребенями купчастого граніту, що здіймався як фантастичні шумливі хвилі. - Болото ніколи не може набриднути. Ви не можете собі уявити, які дивні тасмниці воно ховас. Воно таке широке, таке пустельне і таке тасмниче.

- Так ви його, отже, добре знаєте?

- Я живу тут тільки два роки. Місцеві жителі назвуть мене, мабуть, новоприбулим. Ми приїхали сюди незабаром після того, як оселився тут сер Чарлз. Але, підлягаючи своєму смакові, я дослідив цілу округу і певен, що небагато знають більше ніж я.

- Хіба її так важко вивчити?

- Дуже важко. Придивіться, приміром, на велику площину на північ від нас з химерними горбами, що ніби виступають з неї. Ви нічого не помічаєте в ній особливого?

- Це гарне місце на галопі.

- Природно, що ви так думаете, така думка коштувала багатьом людям життя. Бачите відсіль яскраві зелені плями, розкидані по

ній?

- Так, вони мають вигляд більш плодючих місцин.

Стейплтон засміявся.

- Це велика Грімпенська трясовина, - сказав він.⁷⁰ Непевний крок - чи людині, чи тварині - смерть. Ще вчора я бачив, як один із болотяних коней загинув у ній. Я довго бачив його голову, що висувалась із болота, але кінець кінцем воно засмоктало її. Навіть за посухи тут небезпечно проходити, а після осінніх дощів це місце зовсім жакливе. Тим часом я можу дістатися до самої середини цієї трясовини і вернутися звідти цілим. О Боже, от ще одне з цих нещасних поні.

Щось буре качалось і підплигувало у зеленій осоці.

Потім появилась простягнута вверх і судорожно скорчувана шия, і над болотом пролунав страшний передсмертний стогін. Я похолов од жаху, але нерви мого супутника були, очевидно, сильніші за мої.

- Загинув, - сказав він. - Трясовина ковтнула його. Двоє коней за два дні, а може, і далеко більше, бо вони за посухи звикають ходити туди, і тільки тоді довідуються про небезпеку, коли трясовина поглине їх. Так, погане це місце - Грімпенська велика трясовина...

- І ви кажете, що можете ходити по ній?

- Так, є одна або дві стежки, по яких може пробігти дуже метка людина. Я їх знайшов.

- Але навіщо ж вам ходити в таке гидке місце?

- Чи бачите ви там, вдалині, горби? Це - острови, оточені з усіх боків бездушною трясовиною, що поволі підповзла до них про-

тягом багатьох років. На тих горбах є рідкі рослини й метелики, і треба вміти дістатися до них.

- Я колись спробую своє щастя.

Він подивився на мене здивовано.

- Бога ради, викиньте з голови таку думку. Ваша кров паде на мою голову. Запевняю вас, що ви не мали б найменшого шансу вернутися звідти живим. Я можу дістатися туди, тільки запам'ятавши дуже складні прикмети.

- Це що таке? - вигукнув я.

По болоту пролунав протяжний низький стогін, надзвичайно сумний. Він наповнив повітря, а тим часом не можна було сказати, звідки він походив. Почався він сумним шепотінням і зріс до низького реву, а потім знову завмер тихим меланхолійним звуком. Стейплтон подивився на мене.

- Дивне місце, болото, - промовив він.

- Та що ж це таке?

- Селяни кажуть, що це пес Баскервілів вимагає своєї здобичі. Я разів зо два чув цей звук, але не так голосно, як сьогодні.

Я з тремтінням у серці подивився на величезну рівнину, покриту зеленими плямами. Ніщо не ворушилось на цьому широкому просторі, за винятком двох гав, що голосно каркали на одній з вершин позад нас.

- Ви людина освічена, - сказав я. - Не вірите ж ви такій нісенітниці. Як ви думаєте, яка причина цього дивного звуку?

- Болота роблять надзвичайні звуки. Походять вони або від того, що земля осідає, або від того, що вода підіймається, а може, й від чого іншого.

- Ні, ні, це був живий голос.

- Можливо. Чи чули ви коли-небудь, як реве бугай?

- Ні, ніколи.

- Це дуже рідкісна птиця, що зникла тепер в Англії, але на болоті все можливе. Я не здивувався б, якби виявилось, що почутий нами звук, належав останньому бугасві.

- Це найдивніший звук, який я будь-коли чув у житті.

- Так, у всякому разі, це - надзвичайне місце. Ось подивіться на той схил горба, що ви про нього думаєте?

Ввесь крутий схил був покритий сірими кам'яними кругами; їх було принаймні з двадцять.

- Що то таке, - кошари для овець?

- Ні, це житла наших шановних предків. Доісторичні люди густо населяли болото. Через те, що ніхто від того часу не живе тут, то ми знаходимо незайманими всі їхні пристосування до життя. Це їхні вігвами, з яких знесло дахи. Ви можете навіть побачити їхні ватри та ложа, коли поцікавитесь піти туди.

- Адже це ціле місто. Коли й хто в ньому жив?

- Неолітична людина. Час невідомий.

- Що вона робила?

- Вона пасла свої отари на цих схилах і навчилась копати цину, коли мідяний меч почав заміняти кам'яну сокиру. Подивіться на цю велику виїмку. Це її робота. Так, докторе Ватсон, ви знайдете багато цікавого на болоті. Ах, даруйте мені, це, напевне, циклопіда.

Через стежку перелетіла муха чи міль, і в одну мить Стейплтон кинувся за нею з надзвичайною енергією та швидкістю. На рій

жах, комаха летіла просто до трясовини, але мій новий знайомий, не спинаючись, плигав за нею з купини на купину, і в повітрі маяла його зелена сітка. Сірий костюм та неправильні зигзаги стрибків робили його схожим на гігантську міль. Я стояв, пильно стежачи за його полюванням, з почуттям захоплення його надзвичайною спритністю і жаху, що він може оступитись назрадливій трясовині, як раптом почув за собою ходу і, повернувшись, побачив на стежці жінку. Вона прийшла з того боку, де смужка диму показувала на розполіг Меріпіт, але нерівності болота ховали її, поки вона підійшла зовсім близько.

Я й на хвилину на мав сумніву, що це пані Стейплтон, про яку мені казали, бо на болоті не могло бути багато жінок, і я пам'ятав, що хтось розповідав про неї, як про красуню. І справді, жінка, що підійшла до мене, була красуня незвичайного типу. Не можна собі уявити більшого контрасту, ніж той, що існував між братом та сестрою: Стейплтон був безбарвний, з руським волоссям та сірими очима, а вона - темніша брунетка, ніж ті, яких доводиться зустрічати в Англії, струнка, гарна й висока. У неї було горде обличчя з тонкими рисами, до того правильними, що вони здавалися б невиразними, якби не пристрасні уста і чудові темні жваві очі. Ця струнка постать у вишуканому вбранні була дивним явищем на пустельній боло-

тяній стежці. Коли я повернувся, вона дивилася на брата, але потім швидко підійшла до мене. Я підняв бриля, бажаючи засвідчити їй свою присутність, як раптом її слова повернули мої думки зовсім іншим напрямком.

- Їдьте геть, - сказала вона. - Вертайтесь просто в Лондон, негайно!

Я тільки міг непорозуміло дивитися на неї. Її очі палали, і вона нетерпляче біла ногою об землю.

- Чого мені вертатися? - запитав я.

- Я не можу цього пояснити.

Вона говорила палко, низьким голосом, дивно шепеляючи.

- Але Боже мій, зробіть те, що я прошу. Їдьте геть, і щоб ніколи ноги вашої не було на болоті.

- Але я тільки-но приїхав.

- Чоловіче! Чоловіче! - вигукнула вона. - Невже ви нездатні зрозуміти, що застерігають вас для вашого ж добра? Вертайтесь в Лондон, їдьте геть сьогодні ж. Киньте це місце, хоч би що там. Цитьте, мій брат повертається. Ні слова про те, що я казала. Чи не зірвете ви мені оцю орхідею? У нас на болоті дуже багато таких квіток, хоч, звичайно, ви запізнились для того, щоб милуватися красою цієї місцевості.

Стейплтон кинув своє полювання й вернувся до нас червоний і захеканий.

- А, Беріл,⁷¹ - промовив він, і мені здалося, що його вітання було далеко не щире.

- Ах, Джек,⁷² як ти захекався!

- Так, я полював на циклопіду. Вона дуже рідка і її трудно побачити пізньої осені. Який жаль, що я упустив її!

Він говорив безтурботно, але його невеликі ясні очі безперестанно перебігали з дівчини на мене.

- Я бачу, що ви вже познайомились.

- Так, я казала сер Генрі, що тепер уже пізно для того, щоб милуватися справжньою красою болота.

- Що таке? За кого ти його вважаєш?

- Я гадаю, що це мусить бути сер Генрі Баскервіль.

- Ні, ні, я його приятель. Я доктор Ватсон.

Від досади її виразне обличчя зашарілось.

- Наша балачка була суцільне непорозуміння.

- У вас не було багато часу для балачки, - зауважив її брат з тим же питальним виразом в очах.

- Я говорила з доктором Ватсоном, як з постійним жителем, а не як з приїжджим, - відповіла вона.

- Яке йому діло до того, рано чи пізно він приїхав для того, щоб бачити ці квіти. Але ви підете з нами до Меріпіт, чи не так?

Ми скоро дійшли до похмурого будинку, що був колись за кращих часів фермою, але тепер перебудованого в сучасне житло. Його оточував садок, але овочеві дерева, як і всі інші на болоті, були чахлі й низькорослі. Все це місце взагалі робило враження якоїсь мізерії й суму. Нас зустрів дивний висохлий, одягнений по-сільському старий слуга, що цілком підходив своїм виглядом до дому. Але всередині великі кімнати було умебльовано з вишуканістю, що виявляла смак господині.

Коли я подивився у вікно на безкрає болото, покрите корінням, що одноманітно тяглося до далекого обр'ю, то не міг не запитати себе, що змусило цього високоосвіченого чоловіка й цю красуню жити в такому місці.

- Дивне ми обрали місце для життя, чи не так? - спитав Стейплтон, ніби відповідаючи на мої думки. - А тим часом ми почуваємо себе щасливими. Чи не так, Беріл?

- Цілком щасливими, - підтвердила вона, але в її голосі не почувалось певності.

- В мене була школа, - сказав Стейплтон. - Це було на нівночі. Робота в ній була надто механічна й нецікава для людини з моїм темпераментом, хоч можливість жити з молоддю, формувати молоді душі, класти на них відбиток свого характеру й надихати їм свої ідеали була дорога для мене. Але доля постала проти нас. У школі почалась пошесть, і три хлопці померли від неї. Школа не могла знову поправитись після того удару, і більша частина мого капіталу пропала. І все-таки, якби тільки не втрата чудового товариства хлоп'ят, я міг би радіти з свого власного нещастя, бо при моїй великій любові до ботаніки й зоології я маю тут безмежне поле для роботи. Сестра моя так само любить природу, як і я. Ви все це мусили були почути, - докторе Ватсон, бо я помітив, з яким інтересом ви дивилися з нашого вікна на болото.

- Мені, звичайно, мусило було спасти на думку, що тут трохи тоскно, і можливо, не так для вас, як для вашої сестри.

- Ні, ні, я ніколи не сумую, - швидко відповіла вона.

- У нас книги, зайняття, і ми маємо цікавих сусідів. Лікар Мортімер дуже значна людина у своїй спеціальності. Бідолашний

сер Чарлз також був добрий приятель. Ми добре знали його, і нам так не вистачає його, що й сказати не можна. Як ви думаєте, чи не буде настирливістю, коли я сьогодні складу сер Генрі візиту, щоб познайомитись з ним?

- Я певен що він буде дуже радий.

- Так, може ви попередите його про мій намір. З нашими незначними засобами, ми, можливо, зможемо полегшити йому трохи життя, поки він звикне до нового середовища. Чи не хочете ви, докторе Ватсон, піти на гору й поглянути на мою колекцію лускокрилих. Я гадаю, що це найповніша колекція в усій південно-західній Англії. Поки ви її оглянете, обід буде готовий.

Я не пристав на умовлення залишитись пообідати і зараз же пішов додому тією самою стежкою, якою прийшов сюди. Але, очевидно, була друга, більш пряма стежка, бо не встиг я дійти до дороги, як був вражений, побачивши, що Беріл Стейплтон сидить тут на камені. Обличчя її зашарілось і від цього було ще краще.

Вона тримала руку на боці.

- Я всю дорогу бігла, щоб перейняти вас, докторе Ватсон, - сказала вона. - Я не мала навіть часу надіти капелюха. Мені не можна довго залишатися, а то брат шукатиме мене. Я хотіла вам сказати, яка я засмучена своєю дурною помилкою. Будь ласка, забудьте мої слова, що не мають жодного до вас відношення.

- Я не можу їх забути, пані Стейплтон. Я друг сер Генрі, і його спокій дуже близько обходить мене. Скажіть мені, чому вам так хотілось, щоб сер Генрі повернувся в Лондон?

- Жіночі примхи, докторе Ватсон. Коли ви краще узнаете мене, ви зрозумієте, що я не завжди можу пояснити те, що я кажу або роблю.

- Ні, ні, я пам'ятаю тремтіння вашого голосу. Будь ласка, прошу вас, пані Стейплтон, будьте відверті зі мною, бо від того часу, як я тут, я почуваю, що навколо мене згущаються тіні. Життя стало скидатися на цю велику Грімпенську трясовину з зеленими плямами всюди, де можна загинути, не маючи поводитря, що може показати вірний шлях. Скажіть же мені, що ви мали на думці, і я обіцяю передати ваше попередження сер Генрі.

Вираз нерішучості пробіг по її обличчю, але погляд знову став жорстоким, коли вона мені сказала:

- Ви надасте дуже великого значення моїм словам, докторе Ватсон. Мій брат і я були дуже вражені смертю сер Чарлза. Ми були дуже близькі йому; його улюбленою прогулянкою була стежка через болото до нашого дому. На нього справило велике враження прокляття, що тяжіло над його родом, і коли сталася його трагічна смерть, я природно відчула, що мусять бути підстави тому страхові, який він виявляв. Через те я впала в розпач, коли другий член родини приїхав, щоб оселитися тут, і вважала, що його слід попередити проти небезпеки, що йому загрожує. От і все, що я хотіла сказати.

- Але якого роду небезпека?

- Ви знаєте історію про пса?

- Я не вірю таким дурницям.

- А я вірю. Коли ви маєте будь-який вплив на сер Генрі, то вивезіть його з місця, яке було завжди фатальне для Баскервілів. Світ широкий. Навіщо ж йому жити в небезпечному місці?

- Тому, що це небезпечне місце, він і вирішив тут жити. Такий характер сер Генрі. Я боюсь, що коли ви не дасте мені більше точних відомостей, то я не зможу повести його звідси.

- Я нічого не можу сказати певного, бо нічого певного не знаю.

- Дозвольте мені, пані Стейплтон, запропонувати вам ще одне питання. Коли ви нічого іншого не хотіли сказати, то чому ви не хотіли, щоб ваш брат чув вас? Тут нічого немає такого, проти чого він міг би повстати, або хто-небудь інший.

- Мій брат пристрасно бажає, щоб у Баскервіль Гол хтось жив, бо він вважає, що це було б на користь бідному народові який живе на болоті. Він буде дуже незадоволений, коли довідається, що я сказала таке, що може змусити сер Генрі виїхати звідси. Але я тепер виконала свій обов'язок і не скажу більш нічого. Мені треба вернутися додому, інакше він шукатиме мене і запідозрить, що я бачилась з вами. Прощайте.

Вона повернулась і за кілька секунд зникла між камінням, а я, пригноблений непевним страхом, пішов у Баскервіль Гол.

Розділ 8
Перше донесення Доктора Ватсона

Від цього часу я буду йти за подіями, переписуючи свої ж листи до Шерлока Голмза, що лежать переді мною на столі. Одна сторінка бракує, а решту точно переписано. І вони передають мої почуття та підозру більш докладно, ніж могла б це зробити моя пам'ять, хоч як я ясно пам'ятаю ці трагічні події.

Баскервіль Гол
13ого жовтня

Любий Голмзе,

З моїх колишніх листів та телеграм ви добре знаєте всі ці події, що трапились у цім куточку.

Останніми днями я не посилав вам жодного донесення, бо до сьогоднішньої ночі не трапилось нічого, що варто було б уваги. А сьогодні трапилась дуже дивна річ, про яку я вас повідомлю у свій час. Але насамперед я мушу повідомити вас і про деякі інші справи.

Одна з них, про яку я говорив дуже мало, - злочинець - втікач. Є цілковиті підстави вважати, що він зовсім пішов з цієї місцевості, а це становить велику полегкість для поодиноких господарів на болоті. Минуло два тижні від часу його втечі з в'язниці, і від того часу нічого не було чути про нього. Цілковито неможливо, щоб він міг так довго триматися на болоті. Звичайно, щодо можливості ховатися, то в цьому він не мав би скруту. Кожна кам'яна халупа могла б бути йому за притулок, але на болоті нема чого їсти, хіба

що тільки б він піймав та зарізав одну з фермерських овець. Через те гадасмо, що він пішов геть, і фермери почали спати міцніше.

У нашому домі нас четверо дужих чоловіків, отже, ми можемо оборонити себе, але признаюсь, що мені було моторошно, коли я думав про Стейплтонів. Вони живуть на багато миль від усякої допомоги. В їхньому домі одна покоївка, один старий слуга, сестра й брат - не дуже сильний чоловік. Вони були б беззахисні в руках такого одчайдушного розбійника, як цей нотінггільський злочинець, якби йому удалось пробратись до них. Сер Генрі і я звернули на це увагу і радили, щоб конюх Перкінс ходив туди ночувати, але Стейплтон і чути не хотів про це. Справа в тому, що сер Генрі починає дуже цікавитися красунею-сусідкою. Цьому не слід дивуватися, бо сумно жити в цьому пустельному місці для такої діяльної людини, а вона - чарівна красуня. В ній є щось трагічне й екзотичне, що становить дивний контраст з її холодним та байдужим братом; проте і в ньому можна помітити прихований вогонь. Він, безперечно, має дуже помітний вплив на неї. Я бачив, як вона, розмовляючи, завжди поглядала на нього, ніби сподівалася на похвалу того, що вона сказала. Думаю що він гарно поводить ся з нею. Якийсь сухий блиск його очей і твердий обрис тонких губ свідчать про позитивний, а можливо, і брутальний характер. Ви б мали в ньому цікавий суб'єкт для вивчення.

Він у перший же день відвідав Баскервіля, а на другий ранок, повів нас на те місце, де відбулись події, розказані легендою про лукавого Гюго.

Ми йшли кілька миль по болоті й дійшли до такого похмурого місця, що само по собі могло навіяти цю історію. Ми побачили коротку долину між скелями, що притулилась до чистого зеленого простору, вкритого білим жабником. Посеред цього простору, стирчало два великі камені, загострені доверху, як величезні зуби якоїсь потворної тварини. Хоч би як там було, це місце цілком відповідало сцені давньої трагедії. Сер Генрі дуже зацікавився і не раз допитував Стей-

плтона, чи вірить він у можливість втручання надприродних сил у людські справи. Він говорив, ніби жартуючи, але очевидно було, що настрої його був поважний. Стейплтон відповідав дуже стримано, але не трудно було помітити, що він говорить менше, ніж міг би сказати, і що він не хоче висловити цілком свою думку, шануючи почуття Баскервіля. Він розказав про подібні випадки, коли цілі родини терпіли від будь-якого злого впливу, і в нас постало від його слів таке враження, що він вірить у народну легенду про собаку.

На зворотному шляху ми обідали в Меріпіт. Тут сер Генрі познайомився з Беріл Стейплтон. З першого ж разу, як він глянув на неї, він, очевидно, був дуже нею захоплений, і, коли я не помиляюсь, почуття це було взаємним. Він часто згадував її, коли

ми верталися додому, і від того часу не минало майже дня, щоб ми не бачили або брата, або сестру. Вони сьогодні вечеряють у нас, а ми, здається, підемо до них на тому тижні. Можна подумати, що таке парування було б дуже бажане Стейплтоном, а тим часом я не раз помічав на його обличчі велику досаду, коли сер Генрі робив яку-небудь послугу його сестрі. Він, безперечно, дуже її любить і йому довелося б самотньо жити без неї, але було б дуже егоїстично з його боку противитись такій блискучій партії. А тим часом, я певен, що він не бажає, щоб їхня близькість перейшла в кохання, і я помічав кілька разів, як він намагався перешкодити їхньому tête-à-tête. До речі, ваші інструкції щодо того, щоб сер Генрі не виходив сам, дуже далеко трудніше виконувати, коли до всіх наших скрут додається ще й кохання. Моя репутація дуже швидко потерпіла б, якби мені доводилося буквально виконувати ваші накази.

Після попереднього мого листа до вас я зустрів ще одного сусіда - Франкланда з Лафтер Гол, який живе, приблизно, за чотири милі на південь від нас. Ця літня людина, червонопика, сива і злостива. Він закоханий в британські закони і витратив великі гроші на судові розправи. Він судиться тільки через любов до судів і однаково ладен дивитися на питання з різних боків. Тому не дивно, що ця забавка стала дуже дорогою для нього. Іноді він закриває право проїзду і дає на волю парафії судитися з ним, щоб проїзд було знову відкрито. Іноді він власними руками розламає чужу фірточку і об'являє, що тут з давніх-давен була стежка, даючи на волю власникові судитися з ним за порушення чужої власності. Кажуть, що тепер у нього дев'ять судових справ,

які поглинуть, мабуть, рештки його майна, і тоді він зробиться не шкідливим. Я згадую про нього тільки тому, що ви вимагаєте, щоб я посилав вам описи людей, які оточують нас. Цікаве його теперішнє зайняття: він аматор-астроном і має чудовий телескоп з яким лежить на даху свого будинку і цілий день дивиться на болото, сподіваючись побачити запеклого злочинця. Якби він цим обмежував свою діяльність, то все було б гарно, але є чутки, що він хоче судитися з лікарем Мортімером за те, що той витяг неолітичний череп з могили без згоди найближчих родичів небіжчика. Він урізноманітнює трохи наше життя, вносячи до нього комічний елемент, який нам, між іншим, потрібен.

А тепер, познайомивши вас з різними обставинами, я закінчу цього листа тим, що розкажу вам докладніше про Баріморів особливо про дивне відкриття, яке я зробив минулої ночі. Правда само по собі воно може статися незначним. Ви знаєте, що я взагалі сплю неміцно, і від того часу, як перебуваю тут на сторожі тільки дримаю. Минулої ночі о другій годині я прокинувся від кроків людини, що прокрадалася мимо моєї кімнати. Я встав, відчинив двері і виглянув. Коридором тяглася довга чорна тінь чоловіка, що тихо рухався з свічкою в руці. Він був у сорочці і штанах, босий. Я ледве міг розгледіти його постать, але зріст нагадував Барімора. Він ішов повільно й обережно, і в усьому вигляді його було щось невимовно злочинне й таємниче.

Я казав вам, що коридор перетинає балкон, який оточує вестибюль, але щодамі коридор знову продовжується. Я почекав поки Барімор сховався, і потім пішов за ним. Коли я обійшов балкон, він уже дійшов до кінця коридора, і я бачив, як він увійшов

в одну з кімнат. А треба вам сказати, що всі ці кімнати не вмебльовані і ніхто в них не живе, через те ця нічна пригода набула ще більш тасмничого характеру. З дверей, куди він увійшов, видно було промінь світла, а що світло не коливалося, то я зрозумів, що Барімор стоїть нерухомо. Я пробрався як можна тихше по коридору й заглянув у кімнату.

Барімор пригнувся до вікна, тримаючи свічку біля шибки. Лице його було повернене до мене в профіль і виявляло напружене чекання. Так він стояв кілька хвилин. Потім важко застогнав і нетерплячим жестом погасив свічку. Я вмить повернувся в свою кімнату і незабаром після того почув ті самі скрадливі кроки. Барімор вертався назад. Минуло багато часу після того, і я вже трохи задрімав, коли раптом почув,

що хтось повертає ключ у замку, а я не міг визначити, звідки йшов цей звук. Я не знаю, що все це означас, але в домі відбувається щось тасмниче - темне й погане, до чого ми кінець кінцем доберемось. Я не стану вам набридати своїми припущеннями, бо ви просили мене повідомляти вас тільки про факти. Сьогодні вранці ми довго розмовляли з сер Генрі і виробили плян дій заснований на моїх нічних спостереженнях. Тепер я не буду писати про нього, але завдяки йому дальше моє донесення буде дуже цікавим.

Розділ 9
Друге донесення Доктора Ватсона
Світло на болоті

Баскервіль Гол
15ого жовтня

Любий Голмзе,

Коли ви не одержували від мене особливих новин за перші дні, то тепер ви мусите визнати, що я надолужив згаяний час і що події швидко йдуть одна за одною. Своє донесення я закінчив повідомленням про те, що бачив Барімора проти вікна; а тепер у мене зібрався такий запас відомостей, який мусить дуже здивувати вас. Обставини набули такого обороту, що я не міг його передбачити. З одного боку, вони стали за останні сорок вісім годин далеко ясніші, а з другого - вони дуже ускладнились. Але я вам усе розкажу і ви самі зміркуєте.

На другий, після моїх спостережень, ранок, я перед сніданком оглянув кімнату, в яку вночі приходив Барімор. Я помітив в ній одну особливість: з західного вікна, через яке він так пильно видивлявся, болото видно краще, ніж з якого іншого вікна в домі. Отже, тільки це вікно могло прислужитись цілям Барімора, і отже, він щось або когось виглядав на болоті. Ніч була надзвичайно темна, а тому я не можу собі уявити, як він міг сподіватись побачити будь-кого, і мені спало на думку, чи не затівалось тут будь-якої любовної інтриги. Цим можна було б з'ясувати його скрадливу ходу і горе жінки. Він сам - людина дуже вродлива, здібна поривати серце селянської дівчини, і через те таке припущення могло б бути ймовірним. Звук від-

чинених дверей, почутий мною після того, як я вернувся в свою кімнату, міг означати, що Барімор вийшов на якусь таємне побачення. Так міркував я на другий ранок і передаю вам ці підозри, хоч виявилось, що вони не мали підстав.

Але, хоч би якими в дійсності були вчинки Баріморіві, я відчував, що над мої сили лишати їх тільки на моїй відповідальності. Після сніданку я пішов в кабінет господаря і розповів йому про все, що бачив. Він був менш здивований, ніж я сподівався.

- Я знаю, що Барімор ходить уночі, і маю намір поговорити з ним, - відповів він. - Я чув разів два або три кроки в коридорі якраз приблизно в той час, коли ви бачили його.

- Може, він щонаочі ходить до того самого вікна? - сказав я.

- Коли це так, ми маємо можливість простежити за ним і виявити його поведінку. Цікаво знати, як вчинив би ваш приятель Голмз, якби він був тут.

- Я гадаю, він зробив би якраз так, як ви хочете вчинити, - сказав я. - Він стежив би за Барімором, поки довідався б про все.

- Так ми зробимо це вдвійку.

- Але він, напевне, почує нас.

- Він трохи приглухуватий, і в усякому разі нам слід спробувати. Ми сьогодні вночі сидітимемо в моїй кімнаті і ждатимемо поки він пройде.

Сказавши це, сер Генрі весело потирав руки. Зрозуміло було, що він радий цій пригоді, як розвазі, внесеній в його надзвичайно спокійне життя на болоті.

Сер Генрі умовився з архітектором, який складав пляни для сер Чарлза, і з лондонським підрядником, отже, ми можемо чекати, що скоро почнуться тут великі зміни. З Плімута⁷³ приїжджали декоратори та шпалерники, очевидно, в нашого приятеля широкі пляни, і він не спиниться ні перед якими витратами і працею ради відновлення краси будівлі. Коли будинок буде відремонтовано і знову умебльовано, сер Генрі не вистачатиме тільки жінки. Між нами кажучи, є виразні ознаки, що й цього не бракуватиме, коли тільки наша сусідка, Беріл Стейплтон, погодиться, бо я рідко бачив людину більш закохану, ніж сер Генрі, в цю дівчину.

Проте, його кохання не таке щасливе, як можна було б цього сподіватися за даних обставин. Сьогодні, приміром, трапилась цілком несподівана пригода, що дуже засмутила нашого приятеля.

Після нашої балачки про Барімора сер Генрі надів бриля, наміряючись вийти з дому. Зрозуміло, я зробив те саме.

- Що це, Ватсоне, і ви йдете? - спитав він, якимось дивно подивившись на мене.

- Це залежить від того, чи йдете ви на болото, - відповів я.

- Так, я йду туди.

- Ви знаєте одержані мною інструкції. Мені дуже неприємно бути настирливим, але ви чули, як серйозно наполягав Шерлок Голмз на тому, щоб я не кидав вас, і особливо за те, щоб ви не ходили самі на болото.

Сер Генрі поклав мені руку на плече і промовив:

- Любий друже, Голмз, за всієї своєї мудрості не передбачив деяких обставин, що сталися від того часу, як я на болоті. Чи розумієте ви мене? Я певен, що ви остання людина в світі, яка захотіла б зіпсувати мені задоволення. Я мушу сам іти.

Ці слова поставили мене в надзвичайно скрутне становище. Я не знав, що сказати і що робити, а він, поки я стояв непорозуміло, узяв палицю й пішов.

Коли я, нарешті, обміркував справу, то совість почала докоряти мені, що я, хоч би яка була тому причина, дозволив, щоб він пішов без мене. Я почав уявляти собі, які були б мої почуття, коли б мені довелося повернутися до вас

признатися, що трапилось лихо внаслідок недодержання ваших інструкцій. Запевняю вас, що кров кинулась мені в голову при самій думці про це. Я вирішив, що, можливо, ще не пізно догнати його, і зараз же пішов напрямком до Меріпіт. Я поспішав, як тільки міг, але не бачив сер Генрі, поки дійшов до того місця, де від дороги відходить болотяна стежка. Тут, боячись, що я пішов не тим напрямком, я вибрався на горб - той самий, що покритий кам'яником і звідки відкривається широкий круговид. Звідти я відразу побачив сер Генрі. Він був на болотяній стежці, приблизно на чверть милі від мене, і коло нього була жінка яка не могла бути ніким іншим, як тільки Беріл Стейплтон. Вони повільно йшли стеж-

кою, заглибившись в балачку, причому вона швидко жестикулювала руками, ніби ставлячись поважно до того, що казала, а він напружено слухав і два рази похитав головою, мов енергійно заперечуючи її слова.

Через деякий час наш сер Генрі і жінка спинились на стежці й, як раніше, були захоплені своєю розмовою; як раптом я побачив, що не я сам був свідком їхнього побачення. Я помітив розмаюну в повітрі зелену пляму, яку ніс на палиці чоловік, що біг із болота. То був Стейплтон із своєю сіткою. Він був далеко ближче до співрозмовців, ніж я, і, очевидно, ішов напрямком до них. В цю хвилину сер Генрі рвучко притяг до себе Беріл Стейплтон. Він

обняв її за талію, але мені здалося, що вона ухиляється від його обіймів. Він наблизив свою голову до її голови, але вона на знак протесту підняла руки. Раптом вони відскочили один від одного і швиденько оглянулись. Причиною тому був Стейплтон. Він дико біг до них, і позад його маяла його безглузда сітка. Зупинившись перед ними, він почав жестикулювати і трохи не плигав від

обурення. Що все це означало, я не міг зрозуміти, але мені здалось, що Стейплтон лаяв сер Генрі, який з'ясував справу, і з'ясування ставали дедалі запальніші в міру того, як перший

відмовлявся їх розуміти. Жінка стояла мовчки. Нарешті, Стейплтон повернувся на підборах і звернувся владно до сестри, яка, нерішуче глянувши на сер Генрі, пішла разом з братом. Сердиті жести натураліста свідчили, що й жінка зазнала його гніву. Сер Генрі постояв, подивився їм услід, а потім пішов назад тією дорогою, якою прийшов, звівши голову і являючи собою втілений сум.

Я не можу собі уявити, що все це означало, але мені було дуже соромно, що я був свідком такої інтимної сцени без відома мого приятеля. Тому я збіг з горба і коло його підніжжя зустрів сер Генрі. Обличчя його було червоне від гніву і брови насуплені, як у людини, що не знає, що йому діяти.

- Еге, Ватсоне! Звідки ви вискочили? - спитав він. - Не може бути, щоб ви, всупереч умові, все-таки йшли за мною.

Я з`ясував йому, як я вважав за неможливе лишитися вдома, як я пішов за ним і як я був свідком всього, що сталося. Був момент, коли очі його заблищали, але моя одвертість обеззброїла його, і він майже спокійно засміявся.

- Мені здавалося, що середина цієї луки досить безпечне місце для того, щоб людина могла вважати себе самотньою, - сказав він. - А тим часом трохи не все населення бачило моє сватання. І притому дуже сумне сватання. Де ви були?

- Я був на горбі.

- В останньому ряду, значить. А її брат був на перших місцях. Ви бачили, як він ішов до нас?

- Бачив.

- Чи не справляє цей брат на вас враження божевільного?

- Не можу сказати, щоб я коли помічав це.

- Звичайно. До сьогоднішнього дня і я вважав його досить розумним, але тепер кажу вам - або на нього, або на мене треба надіти сорочку для божевільних. В усякому разі я не розумію, в чому справа. Ви, Ватсоне, прожили зі мною кілька тижнів, так скажіть мені тепер одверто: яка хиба переважає мені бути добрим чоловіком для жінки, яку я полюбив би?

- На мою думку, такої хиби у вас немає.

- Він нічого не може мати проти мого становища в цьому світі. Отже, він має щось проти мене особисто. Але що саме? Я в житті своїм ніколи нікого не образив навмисно. А тим часом він не дозволив би, щоб я доторкнувся до кінців її пальців.

- Хіба він це сказав?

- Це і ще багато іншого. Я знаю її лише кілька тижнів, але скажу вам, Ватсоне, що з першого ж моменту відчув, що вона створена для мене, і вона також, тому присягтись, була щаслива, коли була зі мною. Жіночі очі промовляють виразніше за слова. Але він ніколи не дозволяв нам лишатися удвох, і тільки сьогодні вперше я мав нагоду поговорити з нею на самоті. Вона була рада зустрічі зі мною, але не про кохання хотіла вона говорити, і якби могла, то й мені б заборонила говорити про це. Вона все поверталась до старої теми про небезпеку цього місця і про те, що вона не буде щаслива, доки я не покину його. Я відповів, що від того часу, як я побачив її, не поспішаю виїжджати звідси і що коли вона дійсно хоче, щоб я поїхав, то єдиний засіб до цього - влаштувати так, щоб вона поїхала зі мною. Тут я освідчився їй, але не встигла вона мені відповісти, як прибіг цей брат, і обличчя в нього було, ніби в божевільного. Він був блідий від злоби, і ясні очі його палали

люття. "Що я роблю з дівчиною? Як я смію залицятися до неї, коли це їй неприємно? Невже я вважаю, що коли я власник цього помістя, то я можу робити все, що захочу?" Якби він не був її брат, то я краще зумів би відповісти йому. Я відповів, що мої почуття до його сестри такі, що їх нема чого соромитись і що я просив її зробити мені честь стати мені за дружину. Це, очевидно, анітрохи не поліпшило справу, ба, нарешті мені також увірвався терпець, і я відповів йому запальніше, ніж, може, слід було б, бо вона стояла тут же. Скінчилось все тим, що він пішов разом з нею, як ви бачили, а я лишився спантеличений. Скажіть мені тільки, Ватсоне, що це все означає, і я буду вам дуже вдячний.

Я попробував був з'ясувати все це, але, бігме, сам був спантеличений. Все обстає за нашого приятеля - його становище, його характер, його зовнішність, - і я нічого не знаю, що могло б постати проти нього, крім таємничої долі, що переслідує їхній рід. Дуже незрозуміло, що його сватання було так брутально відкинуто, без усякого посилання на бажання самої дівчини, і що дівчина дозволяє без протесту таке становище. Проте нас заспокоїв сам Стейплтон, прийшовши до нас того ж дня. Він прийшов просити пробачення за свою брутальність. Наслідком їхньої довгої балачки без свідків, було те, що дружні відносини знову відновились, внаслідок чого ми будемо вечеряти в ту п'ятницю в Меріпіт.

- Я не скажу тепер, що він не божевільний, - сказав сер Генрі, - я не можу забути його очей, коли він підбіг до мене сьогодні вранці. Але не можу не визнати, що не можна було вимагати більш достатнього вибачення.

- Як він пояснив свою поведінку?

- Він сказав, що сестра становить все в його житті. Це досить зрозуміло, і я радий, що він її оцінює як слід. Вони жили завжди вдвійку, він завжди був самотній, і вона єдина його приятелька, отже, думка втратити її воістину жахлива для нього. Він каже, що не помічає, як я закохався в неї, коли ж побачив це на власні очі і подумав, що її можуть узяти від нього, то можливість ця зробила його божевільним. Він дуже жалкував про все, що сталося, і зрозумів, оскільки безглуздо й егоїстично уявляти, що він може залишити на все життя для себе таку красуню, як його сестра. Коли доведеться з нею розлучитись, то він з більшою охотою віддасть її такому сусідові, як я, ніж будь-кому іншому. Але, в усякому разі, це для нього удар, для якого треба приготуватись. Він відмовиться від будь-якої протидії з свого боку, коли я обіцятиму не говорити про цю справу протягом трьох місяців і задовольнюся дружніми відносинами з дівчиною, не вимагаючи від неї кохання. Я дав цю обіцянку, і на цьому справа скінчилась.

Отже, одна з наших невеличких тасмниць з'ясована. Тепер ми знаємо, чому Стейплтон вороже ставився до коханця своєї сестри навіть в такому разі, коли він був такою гідною людиною, як сер Генрі. Тепер переходжу до другої нитки, витягнутої мною з заплутаного клубка, до з'ясування тасмних нічних ридань, заплаканого обличчя пані Барімор і злодійкуватих мандрівок Барімора до західного вікна. Хваліть мене, любий Голмзе, і скажіть, що ви не розчарувались у мені як агенті й що ви не жалієте про виявлене до мене довір'я. Все це було з'ясовано в одну ніч.

А втім, ми трудилися дві ночі, але в першу зазнали невдачі. Ми сиділи з сер Генрі у його кімнаті до третьої майже години і не чули жодного звуку, крім дзвону годинників на східцях. Це була дуже тоскна невсипущість, яка закінчилась тим, що ми обидва заснули, сидячи на стільцях. На щастя, це нас не збентежило, і ми вирішили зробити ще одну спробу. На другу ніч ми прикрутили лампу і почали курити, не ворушачись. Час линув надзвичайно повільно, але нас підтримувала така ж терпляча цікавість, яку мусить відчувати мисливець, наглядаючи за пасткою, в якій він сподівається побачити вловлену здобич. Пробило годину, пробило дві, і ми вже хотіли в розпачі знову відмовитись від цієї справи, як раптом обидва випростались на стільцях і почали напружено прислухатись. Ми почули рип у коридорі.

Ми чули, як хтось прокрадався, поки звук кроків не замовк вдалині. Тоді сер Генрі безгучно відчинив двері, і ми кинулись у погоню. Людина обійшла вже галерію, і в коридорі було темно. Коли ми нарешті дійшли до дверей і заглянули в них, то побачили, що він стоїть, нахилившись до вікна з свічкою в руці, і його напружене обличчя притислося до шибки нестеменно, як я бачив його за дві ночі перед цим.

Ми не склали ніякого пляну кампанії, але наш приятель така людина, для якої безпосередність є найприроднішою. Він увійшов у кімнату. Барімор відскочив од вікна з якимось рвучким шипінням у грудях і став перед нами смертельно блідий і весь тремтячи. Його темні очі на білому обличчі, що дивились то на мене, то на сер Генрі, були сповнені жаху й подиву.

- Що ви тут робите Баріморе?

- Нічого. - Він був такий схвильований, що ледве міг говорити, і тіні від тремтячої в його руках свічки плигли вниз і вгору. - Я перевіряв вікна. Я ходжу вночі перевірити, чи замкнені вони.

- На другому поверсі?

- Так, усі вікна.

- Слухай, Барімор, - вимовив сер Генрі суворо, - ми вирішили добитися правди від вас, а тому, чим швидше ви її скажете, то буде вам краще. Отже, не брешіть. Що ви робили коло вікна?

Він стояв і дивився на нас, безпорадно ламаючи руки, як людина, доведена до крайнього горя.

- Я не робив нічого поганого. Я держав свічку біля вікна.

- А для чого ви держали свічку біля вікна?

- Не питайте мене, сер Генрі. Не питайте. Присягаюсь, що це не моя тасмниця і що я не можу її викрити. Коли б вона не торкалась нікого, крім мене, то я б не намагався ховати її від вас.

Мені раптом спала думка в голову, і я взяв свічку з підвіконня, де її поставив Барімор.

- Він, мабуть, держав її, як гасло, - сказав я. - Подивімось, чи не буде відповіді.

Я тримав свічку так, як він це робив, вдивляючись у темряву ночі. Я невиразно бачив чорну смугу дерев і більш ясний простір болота, бо місяць сховався за хмари. Я радісно вигукнув, коли

крізь покрив ночі раптом проти вікна засвітилась тоненька жовта точка.

- От і відповідь, - вигукнув я.

- Ні, ні, це нічого. Зовсім нічого.- втрутився Барімор, - запевняю вас.

- Рухайте свічку уздовж вікна, Ватсоне. - вигукнув Генрі. - Дивіться, і та також рухасться. Тепер будеш заперечувати, падлюко, що це не гасло? Ну, кажи, хто твій спільник і в чому є змова? Баріморове обличчя зробилось сміливе.

- Це моя справа, не ваша. Я нічого не скажу.

- Тоді зараз же ви підете з мого дому.

- Гаразд. Піду, коли так треба.

- І ви підете зганьбленим. Ви мусили б соромитись, чорт за-
бери. Ваша родина жила з моїми більш як сто років під цим дахом,
а я застаю вас тут у якійсь темній змові проти мене.

- Ні, ні, не проти вас! - вигукнув жіночий голос, і жінка Барімора,
ще дужче бліда, ніж її чоловік, і з виразом ще більшого жаху на
обличчі з'явилась у дверях. Її масивна постать у спідниці та шалі
була б комічна, якби не сила почуття, яку виявляли її рухи.

- Ми мусимо йти геть, Елізо.⁷⁴ Всьому кінець. Можеш складати
наші речі, - сказав їй чоловік.

- О, Джоне, Джоне, невже я довела тебе до цього? У всьому
винна я, сер Генрі, сама я. Він робив це все ради мене і через те,
що я його просила.

- Так кажіть же, що все це означає.

- Мій бідолашний брат вмирає з голоду на болоті. Не можемо ж
ми дати йому загинути коло нашого двору. Свічка править йому за

гасло, що їжа готова для нього, а світло там, від нього, показує місце, куди її віднести.

- Так ваш брат ...

- Утікач з тюрми, Сельден - убивця.

- Це правда, - підтвердив Барімор. - Я вам сказав, що це не моя тасмниця і що я не можу викрити її вам. Тепер же ви про неї узнали й бачите, що коли й була змова, то не проти вас.

Так от чим пояснювались злодійські нічні мандрівки і світло коло вікна. Сер Генрі і я здивовано дивились на жінку. Чи можливо, щоб у цій поважній особі і в одному з найвидатніших злочинців текла та сама кров?

- Так. Моє прізвище було Сельден, і він мій молодший брат. Ми дуже розпестили його, коли він був хлопчик, і потурали йому у всьому, а через те він став думати, що світ створено для його вдоволення і що він може робити все, що йому подобається. Коли він став старший, то потрапив у лихе товариство. Він спричинив горе моїй матері, а ім'я наше втопав у багно. Від злочину до злочину він падав все нижче й нижче, доки потрапив на ешафот, від якого врятував його тільки випадок. Але для мене, він завжди був невеличким кучерявим хлопчиком, якого я доглядала і з яким гралась, як старша сестра. Через це він і втік з в'язниці. Він знав, що я тут і що ми не можемо відмовитись допомогти йому. Коли він

одного разу вночі прийшов туди зморений і голодний, а сторожа бігла за ним, що ми мали робити? Ми заховали його, годували і дбали про нього. Тоді ви вернулись, і моєму братові здалося, що на болоті буде більш безпечно, ніж у всякому іншому місці, поки не вщухне метушня з приводу його вловлення, і тому він ховається тут. Через ніч ми впевняємось, ставлячи на вікно свічку, чи він ще на болоті, і коли одержуємо відповідь, то мій чоловік відносить йому трохи їжі. Кожного дня ми сподіваємось, що він залишив уже ці місця, але, поки він тут, ми не можемо його кинути. От і вся правда. Кажу, як чесна людина, і ви бачите, коли слід в цій справі ганити будь-кого, то не мого чоловіка, а мене, що заради мене він все це робить.

Жінка говорила з такою поважністю, що слова її здавались переконливими.

- Чи це так, Баріmore?

- Так. Кожне її слово - правда.

- Ну, я не можу закидати вам того, що ви заступаетесь за свою жінку. Йдіть собі в кімнату, а завтра вранці ми докладніше поговоримо про цю справу.

Коли вони пішли, ми знову подивились у вікно. Сер Генрі розчинив його, і холодний нічний вітер бив нам в обличчя. В похмурій далині світила маленька жовта точка.

- Я дивуюсь його сміливості, - сказав сер Генрі.

- Можливо, це світло так поставлено, що його видно тільки звідси.

- Мабуть. Як ви думаєте, далеко це?

- Коло вершин Клефт,⁷⁵ вважаю.

- Не далі, як миля або дві звідси?

- Не більш, коли не менш.

- Так, воно й не мусить бути далеко, бо Баріморові доводиться носити туди їжу. І ця падлюка жде тепер коло своєї свічки. Чорт забори, Ватсоне, я піду вловлю цю людину.

Така сама думка виникла і у мене.

- І я піду, - сказав я.

- То беріть свій револьвер і надівайте чоботи. Чим швидше ми вийдемо, то краще, бо він може погасити свою свічку і піти геть.

Через п'ять хвилин ми вже вийшли з дому. Ми сквапливо продирались крізь темний чагарник. Сумно вив вітер осінній, і шелестіло падуче листя.

Раптом із широкого похмурого болота пролунав той дивний крик, який я вже раз чув на Грімпенській трясовині. Крізь нічну тишу вітер доніс протяжне низьке виття, що піднеслось до реву і знову затихло в тоскнім зітханні. І знову воно залунало, і повітря тремтіло від цього пронизливого дикого загрозливого звуку. Сер Генрі ухопив мене за рукав, і лице його так зблідло, що це видно було навіть у темряві.

- Ватсоне, що це таке?

- Не знаю, це якийсь болотяний звук. Я вже раз чув його.

Звук завмер, і знову настала абсолютна тиша. Ми стояли, напружуючи слух, але нічого не почули більше.

- Ватсоне, - сказав Генрі, - це вив собака.

Кров похолола в моїх жилах від жаху, який чувся в його голосі.

- Як пояснюють цей звук? - спитав він.

- Хто?

- Тутешній народ.

- Яке вам діло до того, як він це пояснює?

- Скажіть мені, Ватсоне, що народ каже про це.

Я вагався, але не міг ухилитись од відповіді.

- Він каже, що це виє собака Баскервілів.

Сер Генрі простогнав і замовк.

- Так, це вив собака, - сказав він нарешті, - але здавалось, що це виття лунає здалеку, за багато миль звідси.

Трудно було визначити, звідки воно лунало.

- Не думаю, щоб я коли-небудь забув це виття. Але що нам тепер робити, як ви гадаєте?

- Чи не вернутися додому?

- Ні, чорт забери. Ми вийшли, щоб дістатися до злочинця, і ми дістанемось до нього. Ми шукаємо злочинця, а пекельний собака хай шукає нас, коли хоче. Ходімо, ми доб'ємось свого, хоч би всі вороги з пекла були випущені на болото.

Спотикаючись у темряві, ми поволі посувались серед похмурих обрисів скелястих горбів напрямком до жовтого вогника, що все ще нерухомо світився перед нами. Ніщо так не зраджує, як віддаль світла темної ночі. Іноді здавалося, що світло блищить далеко на лінії обр'ю, а іноді - що воно за кілька метрів від нас. Нарешті ми побачили, звідки йшло це світло, і тоді переконались, що дійсно ми недалеко від нього. Свічку було вставлено в щілину скелі, яка оточувала її з усіх боків і закривала її од вітру, а разом з тим робила її видною тільки з боку Баскервіль Гол. Ми наблизились непомітно, ховаючись за гранітним валуном і, скорчившись за цим прикриттям, дивились поверх його на сигнальне світло. Страшно

було бачити цю самотню свічку, що горіла посеред болота без усяких ознак життя коло неї - саме тільки рівне жовте полум'я і блиск скелі навколо неї.

- Що нам робити тепер? - пошепки спитав сер Генрі.

- Ждати на цьому місці. Він мусить бути недалеко від своєї свічки. Подивімося, чи не вдасться нам поглянути на нього.

Не встиг я це сказати, як ми обидва побачили Сельдена. Над скелею, в щілині якої стояла свічка, виглядало лукаве жовте обличчя, страшне, звіряче, перекивлене обличчя. Брудне, з колючою бородою, з волоссям, як лико, воно, здавалось, належало одному з тих дикунів, що колись жили у норах по схилах горбів. Світло, що стояло нижче його, відбивалося в його невеличких хитрих очах, що по-звірячому вдивлялися в темряву, як у хитрої дикої тварини, що зачула кроки мисливців.

Щось, очевидно, збудило його підозру. Можливо, Барімор уживав якогось іншого гасла, якого ми не зробили, або ж злочинець мав будь-які інші причини вважати, що не все гаразд, але в усякому разі я бачив вираз страху на його лукавому обличчі. Кожну мить він міг погасити свічку і зникнути в темряві. Тому я кинувся вперед, і сер Генрі кинувся вслід за мною. В ту ж мить злочинець вигукнув лайку і кинув каменяку, що розбилась на шматки об скелю, яка захищала нас. Я встиг побачити його коротку присадкувату міцну постать, коли він звівся на ноги і кинувся тікати. Але в ту ж мить місяць виглянув з-за хмар. Ми збігли на вершину горба і побачили, що злочинець збігав з нього по другий бік, плигаючи через каміння швидко й спритно, як гірська коза. Влучний постріл з револьвера зміг би покалічити

його, але я взяв зброю тільки для самозахисту в разі нападу, а не для того, щоб стріляти в беззбройну людину, яка тікала.

Хоч ми обидва добре бігали і були в сприятливих умовах, проте швидко переконались, що не маємо жодної змоги догнати його. Якраз в цей час трапилось щось надзвичайно дивне й несподіване. Ми підвелись з каміння, на якому присіли, стомлені гонитвою за втікачем, і пішли додому, відмовившись від безнадійного полювання. Праворуч від нас місяць уже низько спустився, і зубчаста вершина гранітної скелі виставала на нижньому вигоні сріблястого кружала. Там, на гострій вершині, я побачив, як чорну статую на блискучому тлі, постать людини. Не думайте, Голмзе, що це була

ілюзія. Впевняю вас, що ніколи в житті не бачив нічого виразніше. Оскільки я міг бачити, то була висока худорлява людина. Вона стояла, розставивши трохи ноги, склавши на грудях руки, нахиливши голову, ніби міркувала про цю величезну пустелю з торфу та граніту, що розляглась навколо неї. Вона скидалась на духа цієї жажливої місцевості. То не був злочинець. Ця людина

стояла далеко від того місця, де перший сховався. Крім того, вона була далеко вища на зріст. З криком подиву я показав на неї рукою, але в ту мить, коли я повернувся, щоб ухопити за руку

нашого приятеля, людина зникла. Гостра гранітна вершина все ще виставала на нижньому краї місяця, але з неї зник всякий слід безмовної нерухокої постаті.

Я захотів піти тим напрямком і обшукати вершину, але вона була дуже далека. Нерви сер Генрі все ще були напружені від чутого нами виття, і він не мав охоти піти на нові пригоди. Він не бачив людини на вершині, а тому і не зазнав того нервового напруження, яке опанувало мене, коли я побачив цю постать і її імпазантну позу.

- Це, безперечно, один із вартових, - сказав сер Генрі. - Болото повне ними з тих часів, як утік цей злочинець.

Можливо, його пояснення і правильне, але я хотів би мати будь-який доказ цього. Сьогодні ми хочемо повідомити Принц-таунську в'язницю, де шукати утеклого злочинця, але нам досадно, що ми не могли самі привести його, як свого полоненого. Такі наші пригоди минулої ночі, і ви мусите погодитися, любий Голмзе, що я зробив вам цікаве донесення.

Розділ 10

Витяги з щоденника Доктора Ватсона

До цього часу я мав змогу провадити оповідання за донесеннями, що їх посилав тоді Шерлокові Голмзові. Але тепер я дійшов до пункту, який змушує мене відкинути це джерело і знову звіритися на свої спогади, підкріплюючи їх щоденником, який я тоді писав. Кілька витягів з нього перенесуть мене до тих сцен, які все до найменшої подробиці назавжди лишились у моїй пам'яті. Отже, починаю від дня за нашою невдалою гонитвою і дивними пригодами на болоті.

Баскервіль Гол
16ого жовтня

Сьогодні вранці після сніданку трапився невеличкий інцидент. Барімор попросив у сер Генрі дозволу побалакати з ним, і вони заперлись удвох у кабінеті. Сидячи в більярдній, я кілька разів чув, як голоси їхні підвищувались, і я міг уявити, про що йде мова. Незабаром господар відчинив двері й покликав мене.

- Барімор вважає, що його скривдили, - сказав сер Генрі. - Він вважає, що з нашого боку було несправедливо ганятися за братом його дружини після того, як він сам із доброї волі викрив нам свою таємницю.

Барімор стояв перед нами блідий але спокійний.

- Я, може, погарячився, - сказав він, - в такому разі прошу прощення. Але я був дуже здивований, коли почув, як ви сьогодні

вранці поверталися вдвох, і довідався, що ви полювали Сельдена. У бідолашного чоловіка є з ким боротися й без того, щоб і я ще випускав ворогів на нього.

- Якби ви нам усе розказали з своєї доброї волі, це була б інша річ, - заперечив сер Генрі. - Ви ж або, певніше сказати, ваша жінка розповіла все тільки тоді, коли були силою вимушені це зробити і не могли діяти інакше.

- Я не сподівався, сер Генрі, що ви це використасте, бігме, не сподівався.

- Чоловік цей небезпечний для суспільства. На болоті стоять поодинокі житла, а він такий, що нападе не з того, ні з цього. Варто тільки глянути на його обличчя, щоб впевнитися в цьому. От хоч би дім Стейплтона, де немає жодного захисника. Ніхто не зможе почувати себе безпечним доки Сельден не буде у в'язниці.

- Ні, він не вламається ні в чий дім. Даю вам слово честі. Він нікого не турбуватиме більше в цій країні. Запевняю вас, сер Генрі, що за кілька днів будуть закінчені всі приготування до його від'їзду в Південну Америку. Благаю вас, нічого не повідомляти поліції.

- Що ви скажете, Ватсоне?

Я знизав плечима й сказав:

- Коли він виїде з Англії, це позбавить виплатника податків від зайвого тягаря.

Він відповів:

- Ну, а коли він перед від'їздом нападе кого-небудь тут.

- Ні, він не зробить такої необачності. Ми дали йому все, в чому він мав потребу. А, зробивши злочин, він викрис те місце, де ховається.

- Це правда, - сказав сер Генрі. - Гаразд, Баріmore.

- Дякую вам від щирого серця. Якби ви знов його забрали, це убило б мою бідолашну жінку.

Подякувавши, Баріmore повернувся, щоб піти, але, постоявши нерішуче, повернувся і знову сказав:

- Ви були такі добрі до нас, що і мені в свою чергу хотілося б зробити для вас усе, що тільки я зможу. Я знаю щось таке, сер Генрі, про що, можливо, сказав би і раніше, але я довідався про це через багато часу після слідства. Я нікому ні слова не казав про це. Це стосується смерті бідного сер Чарлза.

Генрі і я посхоплювались.

- Ви знаєте, як він умер?

- Ні, цього я не знаю.

- Так що ж?

- Я знаю, чого він пішов до фірочки в такий час. Щоб зустрітися з жінкою.

- Щоб зустрітися з жінкою? Він?

- Так.

- Як звали цю жінку?

- Я не можу вам сказати її імені, але можу сказати його початкові букви. - Ці букви Л.Л.

- Як ви узнали про це, Баріmore?

- Ваш дядько одержав того ранку листа. Звичайно, він одержував їх дуже багато, бо мав добру славу і всі його знали як добру людину, і всякий, хто мав клопіт, звертався до нього. Але того ранку трапилось так, що він одержав тільки одного листа, а тому я й звернув на це увагу. Лист був з Кум Трейсі,⁷⁶ і адресу було написано жіночою рукою.

- Ну?

- Я більше не думав про цього листа і ніколи не згадав би про це, якби не моя жінка. Кілька тижнів тому вона чистила кабінет сер Чарлза - там нічого не займали від дня його смерті - і знайшла за ґратками комину рештки спаленого листа. Більша частина його спопеліла, але невеличка смужка - кінець сторінки - ще вціліла, і можна було прочитати те, що було написано на ній, букви були цілі на чорному тлі. Нам здавалось, що це був постскриптум такого змісту:

Будь ласка, прошу Вас, як джентльмена, спаліть цього листа і будьте коло фірточки о 10-ій годині.

- Під ним стояли букви Л.Л.

- Зберегли ви цей клаптик?

- Ні, коли ми доторкнулись до нього, він розсипався.

- Чи одержував сер Чарлз раніше листи, написані цим почерком?

- Ах, я не звертав особливої уваги на його листи. Я б і цього не зауважив, якби не одержано тільки його одного.

- І ви не догадуєтесь, хто це може бути Л.Л.?

- Ні, але я вважаю, якби ми могли добратися до цієї жінки, то більше б узнали про смерть сер Чарлза.

- Я не розумію, Баріmore, як ви могли сховати такий важливий факт.

- Ах, це сталося зараз же після того, як нас спіткало наше особисте горе. Крім того, ми дуже любили сер Чарлза і були йому вдячні за все, що він зробив для нас. Викриття всього цього не могло воскресити нашого бідолашного пана, і слід бути обережним, коли в справу замішано жінку. Навіть найкращий з вас...

- Ви вважаєте, що це могло б пошкодити його репутації?

- Ах, я гадав, що нічого доброго не буде з цього. Але тепер ви були добрі до нас, і я відчуваю, що несправедливо було б не розповісти вам усе, що я знаю про справу.

- Гаразд, Баріmore, можете йти.

Коли Барімор вийшов, сер Генрі звернувся до мене з питанням:

- Ну, Ватсоне, що ви думаєте про це нове світло?

- Від нього стало ніби ще темніше.

- І я так вважаю. Але якби нам тільки удалось напасти на слід Л.Л., то вся справа з'ясувалась би. Хоч це наша перевага. Ми знаємо, що є жінка, яка знає про події, треба тільки знайти її. Як ви гадаєте, що нам робити?

- Зараз же повідомити про все Голмза. Це дасть йому ключ, якого він шукав і який, я певен, приведе його сюди.

Я зараз же пішов у свою кімнату і написав своє донесення Голмзові про ранішню нашу балачку. Для мене було очевидним, що він дуже зайнятий, бо записки, одержувані мною з Бейкер

Стріт, були рідкі, короткі, без усяких коментарів на мої відомості, і майже без нагадувань про доручену мені місію. Він, без сумніву, цілком захопився розв'язанням справи шантажу. Але цей новий чинник безперечно захопить його увагу і збудить знов його інтерес. Мені б хотілось, щоб він був тут.

17ого жовтня

Сьогодні цілий день ішов дощ; він шумів у плющі і капав з даху. Вечері я надів свій непромокальний плащ і пішов далеко по болоті, сповнений похмурих образів, змальованих моєю уявою, тимчасом, як дощ бив мене в обличчя і вітер завивав в уха.

Коли я вертався додому, мене випередив лікар Мортімер, що їхав у кабриолеті нерівною болотяною дорогою до віддаленої Фаулмаєрської ферми. Лікар Мортімер дуже уважно ставився до нас і не було дня, щоб він не заїжджав у Баскервіль Гол довідатись, як ми живемо. Він примусив мене сісти в його кабриолет і довіз додому. Він був дуже засмучений зникненням свого спанієла - пес побіг на болото і не повертався звідти. Я розважав його, як умів, але подумав про поні у Грімпенській трясовині. Вважаю, що він ніколи не побачить свого пса.

- До речі, Мортімере, - сказав я, коли ми тряслись болотяною дорогою, - вважаю, що не багато людей в цій місцевості, яких би ви не знали.

- Навряд чи знайдеться хоч одна така людина.

- Так чи не можете ви мені назвати жінку, ім'я і прізвище якої починаються на Л.Л.?

Він подумав і сказав:

- Ні, тут є кілька циган і робітників, прізвищ яких я не знаю. Але між фермерами та інтелігентними людьми, немає жодного ім'я та прізвища, які б починалися на Л.Л. А втім чекайте, - додав він, помовчавши, - є Лаура Лайонз,⁷⁷ але вона живе в Кум Трейсі.

- Хто вона така? - спитав я.

- Дочка Франкланда.

- Що, старого примхуватого Франкланда?

- Саме так. Вона одружилась з художником Лайонзом, що приїжджав малювати ескізи на болоті. Він виявився негідною людиною і кинув її. А втім, кажуть, що слід винуватаи обидві сторони. Батько відмовився од неї бо вона вийшла заміж без його згоди, а можливо, і з інших причин. Через те бідолашна жінка зазнала лиха від старого та молодого грішників.

- З чого вона живе?

- Я гадаю, що батько дає її на харчі, але не більше, бо його справи дуже кепські. Але, хоч би й винна вона була, все-таки не можна було допустити, щоб вона зазнала скрути через брак допомоги. Її історія стала тут відома, і кілька чоловіків допомагали їй, бажаючи дати їй можливість чесно заробляти на хліб собі. Це були Стейплтон і сер Чарлз, та й я дав дешицю, щоб придбати їй друкарську машинку і дати змогу працювати.

Мені лишається передати ще один тільки інцидент, що трапився в цей сумний дощовий день, а саме балачку з Барімором, яка дала мені для вчасного ходу велику карту в руки.

Барімор приніс мені каву в бібліотеку, і я це скористав, щоб спитати його про дещо.

- Скажіть, - почав я, - ваш дорогий родич поїхав, чи все ще ховається тут?

- Не знаю. Я сподіваюсь від щирого серця, що він поїхав, бо він приніс сюди тільки горе. Я нічого не чув про нього від того часу, як відніс йому останній раз їжу, а це було три дні тому.

- Чи бачили ви його тоді?

- Ні. Але, коли в другий раз я пішов туди, їжа зникла.

- Так він, напевне, там був.?

- Так, слід гадати, хіба що її взяла інша людина.

Я не доніс горнятка до рота і втупився в Барімора.

- Так ви знаєте, що там є друга людина?

- Так. На болоті є друга людина.

- Ви бачили її?

- Ні.

- Так, звідки ж ви знаєте про її існування?

- Сельден сказав мені про неї з тиждень або й більше тому.

- Чи не можете ви мені сказати що-небудь про цю людину? Що казав Сельден, чи взнав він, де вона ховається і що робить?

- Він бачив її двічі. Спочатку

Сельден гадав, що вона належить до поліції, але потім побачив, що вона провадить свою власну гру. Цей чоловік скидається на джентльмена, але що він робить - Сельден не міг довідатись.

- А де він живе?

- В руїнах на схилі горба в кам'яних халупах, які правили за житла старовинному народові.

- Ну, а як же він дістає їжу?

- Сельден довідався, що він має хлопця, який працює для нього і приносить йому все що потрібно з Кум Трейсі.

- Чудово, Баріmore. Ми можемо поговорити про це докладніше іншим разом.

Розділ 11 Чоловік на горі

У витязі з мого щоденника, що становить останній розділ, оповідання доведено до 11ого жовтня, коли ці дивні події почали швидко наблизатися до їхнього жахливого кінця. Інциденти дальших небагатьох днів незабутньо відбилися у моїй пам'яті, і я можу їх передати, не вдаючись до записок, зроблених в той час. Отже, я починаю з того дня, коли мені удалось встановити два важливі факти: перший, що Лаура Лайонз з Кум Трейсі писала сер Чарлзові і призначила йому побачення на тому самому місці, де він умер, і другий - що людину, яка ховається на болоті, можна знайти між кам'яними халупами на схилі горба. Я розумів, що коли, маючи ці два факти, мені не вдасться висвітлити цю справу, то, значить, у мене не вистачас або ума, або сміливості.

Мені не вдалось напередодні ввечері переказати сер Генрі те, що я узнав про Лауру Лайонз, бо він засидівся з лікарем Мортімером за картами до пізної ночі. За сніданком я сказав йому про своє відкриття і спитав його, чи не хоче він поїхати зі мною в Кум Трейсі. Спочатку він охоче погодився зі мною, але, обміркувавши, ми обидва ухвалили, що коли я поїду сам, то досягну кращих наслідків. Що більше ми надамо формальності нашим відвідинам, то менш добудемо відомостей. А тому я кинув сер Генрі не без деяких докорів совісті й поїхав робити свої нові дослідження.

Я без труднощів знайшов помешкання Лаури Лайонз, що містилось у центрі і було добре умебльоване. Дівчина ввела мене без усяких церемоній, і, коли я ввійшов у кімнату, жінка, що сиділа за

машинкою "Ремінгтон"⁷⁸ підвелась з приязною посмішкою на вустах. Але обличчя її зараз же споважніло, коли вона побачила перед собою незнайомого чоловіка, і, сівши знову перед машинкою, вона спитала мене про ціль моєї візити. Перше враження від Лаури Лайонз було те, що вона надзвичайна красуня. Очі й волосся в неї були однакового брунатного кольору, а на щоках, хоч і дуже вкритих ластовинням, просвічував чудовий рум'янець, властивий чорнявкам. Повторюю, з першого погляду вона здавалась прекрасною. Але з другого погляду вже хотілось її критикувати. В її обличчі було щось неприсмне, можливо, деяка брутальність виразу, або жорстокість погляду, які нівечили досконалу красу. Але про все це я подумав згодом.

- Я прийшов до вас у справі небіжчика сер Чарлза Баскервіля.

Ластовиння помітніше виступило на її обличчі.

- Що я вам можу сказати про нього? - спитала вона, і пальці її нервово забігали по клавішах машинки.

- Чи листувалися ви з ним?

Жінка швидко й сердито на мене поглянула.

- Яка мета цих запитань? - прикро спитала вона.

- Мета їх - уникнути прилюдного скандалу. Краще вам відповісти на них, ніж допустити, щоб про справу довідались усі.

Вона мовчала і дуже зблідла. Нарешті підвела голову і сказала сміливо й задержувато:

- Добре, я буду відповідати, питайте.

- Чи листувалися ви з сер Чарлзом?

- Я, звичайно, разів зо два писала йому, щоб подякувати йому за його делікатність та щедрість.

- Чи пам'ятаєте ви числа, коли ви писали листи?

- Ні.

- Чи зустрічалися коли-небудь з ним?

- Разів зо два, коли він приїжджав у Кум Трейсі. Він був дуже нечванливий і волів робити добро потайки.

- Але коли ви бачили його так рідко і писали йому так рідко, то як же він міг знати ваші справи так, щоб допомагати вам, як ви це розповідаєте?

Вона охоче відповіла:

- Кілька чоловік знали мою сумну історію, і вони з'єдналися для того, щоб допомогти мені. Один з них, пан Стейплтон, сусід і приятель сер Чарлза. Він надзвичайно добрий, і через нього сер Чарлз довідався про мої справи.

Я раніше знав, що сер Чарлз Баскервіль обирав у кількох випадках Стейплтона для ролі роздавача його милостині, а тому слова Лаури Лайонз здалися мені правдиві.

- Чи не писали ви коли-небудь сер Чарлзові, призначаючи йому побачення? - питав я далі.

Лаура Лайонз почервоніла од гніву:

- Воістину, це дивне питання.

- Мені дуже шкода, але я мушу його повторити.

- Ну, то я відповім - звичайно, ні.

- І навіть не писали в самий день смерті сер Чарлза?

Обличчя її відкрила смертельна блідість. Її пересохлі губи не могли вимовити того "ні", яке я швидше бачив, ніж чув.

- Безперечно, пам'ять зраджує вас, - сказав я. - Я можу навіть процитувати одне місце вашого листа:

“Будь ласка, прошу Вас як джентльмена, спаліть цього листа і будьте біля хвіртки коло десятої години.”

Я думав, що вона впаде непритомна, але вона зробила надзвичайне зусилля й прошепотіла:

- Невже на світі немає жодного джентльмена?

- Ви несправедливі до сер Чарлза. Він спалив листа. Але іноді можна прочитати листа, коли його й спалено. Тепер ви признаєтесь, що написали його?

- Так, я написала його, - вигукнула вона, вгамовуючи свою душу потоком слів. - Я написала його. Чого б я мала заперечувати це? Мені немає причини соромитись цього. Мені хотілось, щоб він мені допоміг. Я вірила, що якби мені вдалось побачити його, то я б одержала від нього допомогу, а через те й просила його прийти.

- Але чого в такий час?

- Того, що я тільки-но довідалась про його намір поїхати на другий день в Лондон на кілька місяців. Були причини, з яких я не могла піти туди раніше.

- Але чого вам треба було призначити побачення в садку замість того, щоб піти до нього додому?

- Невже ви гадаєте, що жінка може в такий час іти сама до нежонатого чоловіка?

- Ну, так що ж трапилось, коли ви прийшли туди?

- Я не пішла туди.

- Пані Лайонз!

- Ні, присягаюся вам усім, що є для мене святе, я не ходила туди. Трапилось щось таке, що перешкодило мені піти.

- Що це було?

- Це приватна справа. Я не можу сказати.

- Так ви визнаєте, що призначили побачення сер Чарлзові в той самий час і на тому самому місці, де його спіткала смерть, але заперечуєте, що пішли на це побачення?

- Це правда.

Я знову почав її питати, але нічого не міг добитися.

- Пані Лайонз, - сказав я, встаючи після цієї довгої і безрезультатної розмови, - ви берете на себе дуже велику відповідальність і ставите себе в дуже фальшиве становище, не бажаючи сказати одверто все, що вам відомо. Коли мені доведеться звернутись по допомогу до поліції, то ви побачите, наскільки ви серйозно скомпрометовані. Коли ви невинні, то чому ж з початку заперечували, що писали в цей день сер Чарлзові?

- Бо я боялась, що з цього зроблять якийсь дивний висновок і заплутають мене в скандал.

- А чого ви так хотіли, щоб сер Чарлз знищив того листа?

- Коли ви читали листа, то знаєте чого.

- Я не сказав, що читав цього листа.

- Ви цитували частину його.

- Я цитував постскрипtum. Листа, як я вам сказав, було спалено і його не можна було прочитати. Я удруге питаю вас чому ви так хотіли, щоб сер Чарлз знищив цього листа, одержаного ним в день його смерті?

- Це дуже інтимна справа.

- Тим більше причина для того, щоб уникнути публічного оголошення.

- Ну, то я вам скажу. Коли ви чули хоч що-небудь з моєї нещасливої історії, то ви знаєте, що я необачно вийшла заміж і мала причини каятись.

- Так, я це чув.

- Життя моє було самісіньке переслідування з боку чоловіка, якого я ненавиділа. Закон на його боці, і щодня я мушу боятися, що він силою змусить мене жити з ним. В той час, коли я писала сер Чарлзові, я довідалась, що є для мене можливість добути волю - за певну суму грошей. Це означало для мене все: мир душевний, щастя, самоповагу - рішуче все. Я знала про щедрість сер Чарлза, і я подумала, що коли сама розкажу йому, в чому справа, він допоможе мені.

- Так чого ж ви не пішли на побачення?

- Бо я раптом отримала допомогу з іншого джерела.

- Чого ж ви не написали сер Чарлзові, щоб з'ясувати йому все це?

- Я б це зробила, якби на другий день не довідалась з газети про його смерть.

Все це ніби скидалось на правду, і всі мої запитання не могли збити Лауру Лайонз. Перевірити її я міг тільки, якби узнав, що вона дійсно затіяла розлуку з чоловіком в той час, коли сталась трагедія.

Я вийшов, спантеличений і збентежений. Знову я наразився на мур, який немов виростав на всякому шляху, яким я намагався дістатися до мети мосі місії. А тим часом, чим більше я думав про обличчя Лаури Лайонз та про її поведінку, тим більше відчував, що від мене щось було сховано. Чого вона так зблідла? Чого вона заперечувала свій вчинок, поки признання не було силою вирвано в неї? Чого вона мовчала в той час, коли сталась трагедія? Звичайно, пояснення всього цього не могли бути такими невинними, як вона хотіла примусити мене думати. Поки що я нічого не міг вдіяти в цьому напрямку і мусив був взятися за інше розв'язання, яке доводилось шукати між кам'яними халупами на болоті.

А це була дуже непевна вказівка. Я переконався в цьому, коли їхав назад і помітив, що багато горбів зберегли сліди стародавнього народу. Єдиною вказівкою Барімора було те, що незнайома людина живе в одній з цих покинутих халуп, а таких халуп було сотні уздовж і впоперек болота. Але я керувався власними відомостями, бо я бачив саму людину, що стояла на вершині Блек Тор.⁷⁹ Ця гора й буде, отже, за центральний пункт

моїх розшуків. З цього пункту я обшукаю кожну халупу, поки натраплю на заселену. Коли людина буде всередині неї, то я довідаюсь з її власних вуст - з допомогою свого револьвера, коли в цьому буде потреба, - хто вона така і навіщо вона так довго висліджує нас. Вона могла втекти від нас у юрбі Ріджент Стріт, але на пустельному болоті це буде далеко складніше.

З другого боку, коли я знайду халупу, а пожилця її не буде вдома, то мушу залишитись у ній, хоч би який час довелося там сидіти, поки він вернеться. Голмз упустив його в Лондоні. Воістину для мене буде тріумф, коли я матиму там успіх, де мій учитель зазнав невдачі.

У наших розшуках щастя відвернулось од нас, але тепер, нарешті, воно прийшло мені назустріч в особі Франкланда, що стояв за ворітьми свого саду, які виходили на великий шлях, що ним я їхав.

- Доброго здоров'я, докторе Ватсон, - вигукнув він надзвичайно весело. - Бігме, вам слід дати відпочити коням і зайти до мене випити склянку вина і віншувати мене.

Після того, що я чув про його вчинок з дочкою, мої почуття до нього були далеко не дружні, але мені дуже б хотілося відіслати Перкінса з екіпажем додому, і для цього

була нагода. Я вийшов з екіпажа, наказав візникові передати сер Генрі, що прийду додому вчасно вечеряти, і пішов за Франкландом в його їдальню.

- Сьогодні великий для мене день, один з найщасливіших у моєму житті! - вигукнув він, зареготавши. - Я вийшов переможцем у двох справах. Я наміряюся показати їм, що закон є закон і що є людина, яка не боїться звертатись до нього. Я встановив право проїзду через самісіньку середину парку старого Мідльтона,⁸⁰ за сто ярдів од його власного парадного ганку. Що ви гадаєте про це? Ми докажемо цим магнатам, чорт їх забери, що вони не можуть занедбувати права громади. І я закрив доступ у ліс, в якому публіка з Фернворта⁸¹ мала звичай влаштовувати гулянки. Ця диявольська публіка уявляє, що не існує ніяких прав власності і що вона може всюди кишити із своїми папірцями та пляшками. Обидві справи вирішено, докторе Ватсон, і обидві на мою користь. У мене не було такого дня від того часу, як я віддав під суд Джона Морланда⁸² за те, що він стріляв у своєму власному заповідному лісі.

- Яким чином ви могли це зробити?

- А от гляньте в книгу. Це варто прочитати: *Франкланд проти Морланда, королівський суд*. Це коштувало мене двісті фунтів, але я добився вироку на свою користь.

- А дало це вам що-небудь?

- Нічого, анічогісінько. Я пишаюся тим, що в мене не було ніякого особистого інтересу в справі. Я діяв з виключно свідомого громадського обов'язку. Я не маю сумніву, приміром, що пани з Фернворта сплять мене заочно сьогодні вночі. Минулого разу,

коли це зробили, я сказав поліції, щоб вона припинила такі ганебні видовища. Поліція ганебно поводить ся і не захистила мене, хоч я й мав на це право. Справа Франкланда зверне на це увагу суспільства. Я сказав, що їм доведеться каятись за своє поведження зі мною, і слова мої вже справджуються.

- Яким чином? - спитав я.

Обличчя старого набуло значливого виразу.

- Я міг би їм сказати про те, що вони смертельно хочуть довідатись, але ніщо не змусить мене допомогти цим негідникам.

До цього часу я придумував будь-яку причіпку, щоб визволитись від його балаканини, але тут мені хотілось почути більше. Я досить знаю суперечливий характер старого грішника для того, щоб розуміти, що всякий виявлений інтерес може припинити його дальші повідомлення.

- Мабуть, якась браконьєрська? - промовив я байдуже.

- Ха-ха, любий чоловіче, щось далеко важливіше. Що, коли це торкається злочинця - втікача на болоті?

Я здригнувся.

- Хіба ви знаєте, де він? - спитав я.

- Я, може, не знаю точно, де він є, але певен, що міг би навести поліцію на його слід. Хіба вам ніклои не спадало на думку, що найкращий спосіб спіймати цю людину - це довідатись, як вона добуває собі їжу, і в такий спосіб вислідити її.

Безперечно, він близько підходив до істини.

- Звичайно, - сказав я. - Але по чім ви знаєте, що ця людина на болоті?

- Я знаю це тому, що на власні очі бачив того, хто носить йому їсти. Будьте певні, що в мене є гарні підстави так казати. Я багато разів бачив хлопця з пакунком. Кожного разу, а іноді й двічі на день я міг... Але чекайте, докторе Ватсон, чи мене зраджують мої очі, чи справді щось ворушиться на схилі горба.

Це було за кілька миль від нас, але я виразно бачив невеличку чорну точку, що виникала на одноманітному сірому тлі.

- Ходім, ходім, - гукнув Франкланд, кидаючись на східці. - Ви побачите на власні очі й самі зміркуєте.

Телескоп - величезний інструмент, поставлений на триніжку, стояв на плоскому даху. Франкланд подивився в нього й задоволено вигукнув:

- Швидше, докторе Ватсон, швидше, поки він не сховається за горб.

Безперечно, я побачив його, хлопця з пакунком на плечі, що тихо видивався по горбу. Коли хлопчина досяг вершини, я побачив його розхристану, дивну постать, що вималювалась на мить на холодному тлі блакитного неба. Він крадькома озирнувся, як людина, що боїться переслідування, і потім сховався за горбом.

- Ну, чи не маю я рації?

- Безперечно, це хлопець, якому доручено якусь тасмну справу.

- А в чому це доручення, може догадатися навіть тутешній поліцейський. Але я не скажу вам жодного слова і зобов'язую й вас, докторе Ватсон, додержуватись таємниці. Ні слова, розумієте?

- Як ви забажаєте.

- Вони ганебно поводитись зі мною, кажу вам, ганебно. Коли виявляться факти в справі *‘Франкланд проти уряду’*, то насмілююсь думати, що вся країна здригнеться від обурення. Ніщо не може змусити мене допомогти поліції хоч би чим. Їй більш за все хотілося б, щоб ці негідники спалили мене самого замість мого образу. Невже ви йдете? Допоможіть мені спорожнити карафку на честь такої великої події.

Але я устояв проти всіх його просьб, і мені вдалося відмовити його від висловленого ним наміру провести мене додому. Я йшов дорогою, поки він бачив мене, а потім кинувся болотом до кам'яного горба, за яким сховався хлопець. Все було на мою користь, і я поклявся, що коли упущу цей щасливий випадок, то це станеться не від браку енергії та напосідливості.

Сонце вже сідало, коли я досяг вершини горба, і схили його були з одного боку золотаві, а з другого - темно-сірі. Хлопця ніде не було видно. Але внизу піді мною, в улоговині між горбами, містилось коло стародавніх кам'яних халуп, а на одній з них збереглась чимала частина даху, щоб бути захистом від негоди. Серце моє закалатало від радості, коли побачив це. Ця нора і мусить бути та, в якій ховається незнайома людина. Нарешті моя нога ступила на поріг його сховища; його таємниця була в моїх руках.

Підходячи до халупи так само обережно, як Стейплтон підходить зі своєю сіткою до метелика, я задоволено побачив, що місцем цим хтось користувався як житлом. Ледве помітна стежечка між валунами вела до зруйнованого отвору, що правив за двері. Всередині панувала тиша. Незнайома людина, можливо, ховається тут, а можливо вона блукає по болоту. Мої нерви були напружені від чекання близьких пригод. Кинувши цигарку, я засунув руку в кишеню з револьвером і, швидко підійшовши до дверей, заглянув у халупу. Вона була порожня.

Але в ній було чимало доказів того, що я натрапив на певний слід. Безперечно, тут жив чоловік. Кілька згорнутих ковдр лежало на тій самій кам'яній плиті, де колись спала неолітична людина. На ґратках лежала купа попелу. Посередині халупи плоский камінь правив за стіл, а на ньому лежав невеличкий пакунок, той самий, без сумніву, який я бачив у телескоп на плечі хлопця. В ньому була ціла хлібина, бляшанка з язиком і дві бляшанки з консервами бросквини. Коли я, оглянувши пакунок, поклав його на місце, серце моє здригнулося від радості. Я побачив під пакуночком клаптик паперу, на якому було щось написано. Я взяв його і ось що прочитав:

ДОКТОР ВАТСОН ПІШОВ ДО КУМ ТРЕЙСІ

Я став з папірцем у руці, не розуміючи значення написаного на ньому. Так, значить, ця таємнича людина висліджує мене, а не сер Гнері. Він сам стежив за мною, а вирядив агента (можливо хлопця) ходити за мною. Мабуть, я не зробив до цього часу жодного кроку по болоту без того, щоб його не простежили. Все ще відчувалась присутність якоїсь незримої сили, тонкою сіткою про-

стягненої навколо нас з дивовижним мистецтвом, яка тримала нас так легко, що тільки в найостанніші моменти ми відчували, що попались у неї.

З напруженими нервами, але з певним наміром я сидів у темному кутку халупи і з похмурым терпінням чекав на прихід господаря.

Нарешті я почув ходу. Здалеку залунав звук чобота по каменю. Потім почувся другий, третій, і хода почала наближатись. Я заховався в найтемніший куток і взявся за курок револьвера в кишені, зважившись не викривати своєї присутності, поки мені не вдасться побачити незнайому людину. Хода затихла. Значить, той спинився. Потім кроки знову почали наближатися, і тінь упала в отвір халупи.

- Чудовий вечір, любий Ватсоне, - промовив добре знайомий голос. - Бігме, я вважаю, що вам присмніше вийти на повітря, ніж сидіти у халупі.

Розділ 12
Смерть на болоті

Подих спинився в моїх грудях. Я не вірив своїм вухам. Нарешті я прийшов до пам'яті, голос теж вернувся мені, і разом з тим я відчув, ніби в одну мить з моєї душі спала гнітюча вага. Цей холодний, імпазантний, іронічний голос міг належати тільки одній людині на світі.

- Голмзе! - вигукнув я. - Голмзе!

- Вийдіть,- сказав він, - і будь ласка, обережніше з револьвером.

Я переступив поріг і побачив, що він сидить на камені, тимчасом як сірі його очі весело блимають, побачивши мій подив. Його розумне, загоріле й обвітрене обличчя схудло й змарніло, але виглядало ясним і бадьорим. В парусиновому костюмі і м'якому брилі він мав вигляд звичайного туриста на болоті і навіть зумів, завдяки своєму

характерному кошачому нахилі до чистоти, мати добре випрану сорочку і ретельно виголене підборіддя, ніби він не виїжджав з Бейкер Стріт.

- В житті своїм не бував я нікому більше радий! - сказав я, міцно стискаючи йому руку.

- Або більш здивований, га?

- Признаюсь і в цьому.

- Не ви самі були здивовані, запевняю вас. Поки я не опинився кроків за двадцять від цієї халупи, мені й на думку не спадало, щоб ви відшукали моє випадкове сховище, а ще менш - що ви самі сидите в ньому.

- Ви довідались про мою присутність зі слідів?

- Ні, Ватсоне. Маю сумнів, щоб я міг відрізнити слід вашої ноги від слідів усіх інших людей на світі. Коли ви поважно захочете мене обманути, то перемініть свого постачальника цигарок, бо коли я бачу недокурки з Бредлі-Оксфорд Стріт,⁸³ то знаю, що мій приятель Ватсон десь поблизу. Недокурки лежать там, коло стежки. Ви його кинули в той урочистий момент, коли пішли приступом на порожню халупу.

- Це так.

- Я так і думав. Знаючи вашу дивну непосидючість, я був певен, що ви засіли із зброєю наготові, чекаючи поживця. Отже, ви і справді думали, що я і є злодій?

- Я не знав, хто ви такий, але твердо намірився все узнати.

- Любий Ватсоне, а як ви вислідили мене? Може, ви мене бачили в ніч гонити за утеклим злочинцем, коли я мав необережність допустити, щоб місяць зійшов позад мене?

- Так, я бачив вас тоді.

- І, без сумніву, обшукали всі халупи, раніш ніж добралися до цієї?

- Ні, вашого хлопця помітили, і це дало мені змогу добратися до вас.

- Помітив, звичайно, той старий з телескопом. Я узнав про це тільки тоді, коли вперше побачив світло, відбите від об'єктива.

Голмз устав і заглянув у халупу.

- А, я бачу, що Картрайт приніс мені деякі запаси. Що тут за папір? Так, значить, ви були в Кум Трейсі?

- Так.

- Щоб побачити Лауру Лайонз?

- Саме так.

- Добре зробили. Наші дослідження йшли, очевидно, паралельно, і коли ми зробимо підсумки досягнених наслідків, то, сподіваюсь, будемо досить знайомі з обставинами справи.

- Щодо мене, то я від щирого серця радий, що ви тут, бо, бігме, мої нерви більше не в силі витримувати цю таємничість. Але скажіть, Бога ради, як ви сюди потрапили і що тут робили? Я гадав, що ви на Бейкер Стріт досліджуєте оту шантажну справу.

- Я саме й хотів, щоб ви це думали.

- Так ви дасте мені відповідальне доручення і разом з цим мені не довіряєте? - вигукнув я гірко. - Я вважав, Голмзе, що заслугую на краще.

- Любий друже, ви були неоціненні для мене у цьому, як і в багатьох інших випадках, і прошу простити мені, коли я ніби пожартував з вас. Насправді я зробив так почасти ради вас самих і приїхав сюди, щоб особисто розібратися в справі, бо зрозумів, в якій ви небезпеці тут. Якби я жив разом з вами й сер Генрі, то, безперечно, мав би той самий погляд, як і ви, і моя присутність змусила б наших надзвичайно небезпечних ворогів бути насторожі. Тепер я можу вільно ходити, чого я не зміг би зробити,

якби жив у Баскервіль Гол, і лишаюсь невідомий у справі, готовий кинутись на неї всією своєю вагою за критичного моменту.

- Але навіщо було мене лишати невтаємниченим?

- Якби ви знали про мій приїзд, це не дало б вам користі, а тим часом моя присутність тут могла б бути виявлена. Ви захотіли б повідомити мене про що-небудь або ж через свою добрість зробити мені будь-яку полегкість, а це було б цілком даремним ризиком. Я привіз з собою Картрайта - пам'ятаєте, того хлопця з контори комісіонерів - і він дбав про задоволення моїх нескладних потреб: шматок хліба та чистий комірець. Чого ще треба людині? Він дав мені зайву пару очей і пару дуже прудких ніг, і обидві ці пари були неоціненні.

- Так, значить, всі мої донесення пішли на марно?

Мій голос затремтів, коли я пригадував труд і гордість, з яким я їх склав.

Голмз вийняв з кишені сувій паперів.

- От ваші донесення, любий друже, і я їх ретельно прочитав, запевняю вас. Я чудово влаштував одержання їх, і вони запізнювались тільки на один день. Я мушу віддати пошану вашій ретельності й розумові, що їх ви виявили в цій надзвичайно трудній справі.

Я ніяк ще не міг перетравити той факт, що Голмз ошукав мене, але приязнь його похвал вгамувала мій гнів. В глибині серця я відчував, що він мав рацію і що для нашої мети було краще не знати мені про його присутність на болоті.

- Отак краще, - сказав він мені, помітивши, що тій незадоволення зникла з мого лиця. - А тепер розкажіть мені про

наслідок вашого візиту до Лаури Лайонз. Мені не важко було довідатись, що ви пішли саме до неї, бо мені вже відомо, що вона - єдина в Кум Трейсі особа, яка може бути нам корисна. Справа в тому, що якби ви не поїхали туди сьогодні, то дуже можливо, що завтра я сам пішов би до неї.

Сонце зайшло, і присмерк оповив болото. У повітрі почувалась вогкість, і ми зайшли погрітися в халупу. Тут я розповів Голмзові про свою балачку з Лаурою Лайонз. Він так зацікавився, що деякі частини я мусив повторити.

- Дуже важливе повідомлення, - сказав він, коли я закінчив. - Воно заповнює в цій надзвичайно складній справі прогалину, якої я ніяк не міг збагнути. Чи не помітили ви, що між цією жінкою і Стейплтоном є приязні відносини?

- Я нічого про них не знаю.

- В них не можна сумніватися. Вони зустрічаються, листуються, між ними цілковита згода. Ну, а це дасть нам у руки дуже потужну зброю. Якби я тільки міг ужити її на це, щоб відсторонити його жінку.

- Його жінку?

- Тепер я розкажу вам новину у відповідь на одержані від вас відомості. Жінка, що тут її вважають за сестру Стейплтона, насправді його дружина.

- Господи, Боже мій, Голмзе! Чи певні ви того? Як міг він допустити, щоб сер Генрі закохався в неї?

- Те, що сер Генрі закохався, не могло пошкодити нікому, крім самого сер Генрі. Ви ж самі помітили, що Стейплтон всіляко

намагався, щоб сер Генрі не залицявся до неї. Кажу вам, що вона його жінка, а не сестра.

- Але для чого такий обман?

- Бо він передбачав, що вона буде далеко корисніша для нього в ролі вільної жінки.

Всі мої невиразні передчуття, моя невиразна підозра раптом набули форми і зосередились на натуралісті. В цьому безстрастному, безбарвному чоловікові в солом'янім брилі і з сіткою для ловлення метелеків мені ввижалася жахна істота, надзвичайно терпляча й хитра, істота з усміхненим обличчям і серцем убивці.

- Так, значить, це він наш ворог, це він стежив за нами в Лондоні?

- В такому розумінні я розгадую загадку.

- Попередження походило, мабуть, од неї?

- Саме так.

Крізь морок, що так довго повивав мене, проглядав напіввидний, напіводгадуваний образ якоїсь потворної істоти.

- Але чи певні ви того, Голмзе? Як ви довідались, що ця жінка його дружина?

- Через те, що він так захопився, що розповів вам правдиво частину своєї автобіографії, коли вперше зустрівся з вами. Він справді був один час шкільним учителем у північній Англії. Немає нічого легше, як добути відомості про вчителя. Є шкільні агентири, через які можна впевнитися в особі кожної людини, що будь-коли мала цю професію. Завдяки невеличкій довідці я узнав, що одна школа перетерпіла нещастя за жахних умов і що

винуватець їхній (ім'я було інше) утік разом зі своєю жінкою. Опис учителя та його жінки цілком підходить до прикмет Стейплтона. Коли ж я довідався, що утікач - ентомолог, то вже мені більше сумніватися не було чого.

Морок розійшовся, але багато ще лишалося в тіні.

- Коли ця жінка - його дружина, то яке відношення має Лаура Лайонз? - спитав я.

- Це один з пунктів, який ваші дослідження допомогли з'ясувати. Ваше побачення з нею дуже вияснило становище. Я нічого не знав про просктовану розлуку Лаури з її чоловіком. Вважаючи Стейплтона нежонатим, вона, безперечно, сподівається вийти за нього заміж.

- А коли вона дійсно дізнається про справу?

- Тоді вона може бути корисною для нас. Перш за все нам обом треба побачитися з нею. Чи не вважаєте ви, Ватсоне, що вже дуже давно ви покинули свої обов'язки? Ваше місце - в Баскервіль Гол.

На заході зник останній промінь зорі, і ніч опанувала болота. Кілька зірочок зблищало на фіалковому небі.

- Ще одне запитання, Голмзе, - сказав я, встаючи. Між нами не може бути, звичайно, секретів. Що все це означає, чого йому треба?

Голмз відповів пониженим голосом:

- Убивства, Ватсоне. Витонченого, з холодним серцем обміркованого вбивства. Не питайте в мене подробиць. Я затягаю його в свою сітку так само, як він затягас сер Генрі, і з вашою допомогою він уже в моїх руках. Тут загрожує нам тільки одна небезпека - що він зробить удар раніше, ніж ми будемо готові

зробити йому удар. Ще день або два, не більше, і в мене буде в руках закінчена справа, а до того часу бережіть довірену вам людину так само дбайливо, як береже мати свою хвору дитину. Сьогодні ваша місія сама себе виправдала, а тим часом я майже шкодую, що ви покинули його. Чуєте?

Жахний крик. Серед тиші болота пролунав стогін, довго незмовкний стогін передсмертного жаху. Від цього страшного крику кров застигла в моїх жилах.

- О, Боже мій! Що це таке? Що це значить? - вигукнув я, задихаючись.

Голмз зірвався на ноги, і я побачив в отворі дверей його темну атлетичну постать з нахиленою вперед головою, що ніби намагалася проїняти поглядом темряву ночі.

- Ш-ш! - шепнув він.

Чутий нами крик був голосний, надзвичайно сильний, і походив він звідкілясь здалеку. Тепер він доходив до наших вух усе більше, гучніше й настирливіше.

- Звідки це? - шепотів Голмз. І я чув з тремтіння його голосу, що він - залізна людина - був вражений до глибини душі. - Звідки це, Ватсоне?

- Здається, звідти, - сказав я, показуючи в темряву.

- Ні, з того боку.

Знову передсмертний крик пролунав серед безмовної ночі, гучніше і далеко ближче, ніж раніше. До цього крику приєднався другий крик - низьке, глухе гарчання, музичне і разом з тим грізне, як низьке, невгомне бурхання моря.

- Собака! - вигукнув Голмз. - Ходімо, Ватсоне, ходімо! Невже ми запізнались?

Він кинувся бігти болотом, а я за ним. Але раптом звідкілясь із-за каміння, якраз перед нами пролунав останній одчайдушний стогін, а потім глухий, важкий стук. Ми спинились, прислухаючись. Жоден звук не порушував більше тяжкої тиші тихої ночі.

Голмз ухопився з жестом одчаю за голову і бив ногами землю.

- Він побив нас, Ватсоне, ми спізнались.

- Ні, ні, напевне ні!

- Дурень, я був, що стримував свій розмах. А ви, Ватсоне, дивіться, до чого привело те, що ви покинули своє місце. Але, присягаюся небом, коли трапилось найгірше, ми помстимось.

Нічого не бачачи, бігли ми темним болотом, спотикались на камінні, продирались крізь терен, здіймались і спускались по горбах, тримаючись того напрямку, звідки лунали жахні звуки. При кожному здійсненні на вивищенні Голмз жадібно озирався, але густий морок покривав болото, і ніщо не ворушилось на його жахній поверхні.

- Бачите ви що-небудь?

- Нічого.

- Але слухайте, що це таке?

Пролунав тихий стогін. І знову ліворуч од нас. В цій стороні ряд скель закінчувався крутим шпилем, що підносився над рясним камінням схилу. На його нерівній поверхні лежав якийсь темний, неправильної форми предмет. Коли ми підбігли до цього предмета, він набув певної форми людини, що впала ниць. Голова її

була підігнута під кутом, плечі закруглені і тіло зібране, ніби воно хотіло перекинутись. Ця постава була до того безглузда, що я одразу не міг собі уявити, що почутий нами стогін був прощанням цього тіла з життям. Ні стогону, ні скарги не чути було більш од темної фігури, над якою ми схилились. Голмз торкнувся до неї рукою, і скрикнувши з жахом, відсмикнув її. Засвічений сірник освітив скривавлені пальці й огидну калюжу крові, що повільно текла з розбитого черепа жертви. Світло сірника освітило ще щось, від чого в нас серця похололи і завмерли: освітило тіло сер Генрі Баскервіля.

Ні Голмз, ні я не могли забути цілком особливого червоноуватого костюма, в якому він був в той перший ранок, коли відвідав нас на Бейкер Стріт. Ми одразу пізнали цей костюм, а потім сірник затлів і погас, як згасла надія в наших серцях. Голмз застогнав і так зблід, що його лице стало білою плямою в темряві.

- Звір! Звір! - вигукнув я, ламаючи руки. - Ах, Голмзе, я ніколи не прощу собі, що покинув його.

- Я дужче винуватий, ніж ви, Ватсоне. Ради того, щоб справа була повніша й закінченіша, я погубив свого клієнта. Це найстрашніший удар, якого я будь-коли зазнав протягом всієї своєї кар'єри. Але як я міг знати, як міг я знати, що, всупереч моїм застереженням, він зважиться піти сам на болото.

- Господи! Подумати, що ми чули його крик! О Боже, ці крики! І ми не могли його врятувати. Де ця тварина, цей собака, що загнав його до смерті? Може, він і зараз тут де-небудь у засаді між скелями? А Стейплтон, де він? Він відповідь за все!

- Еге ж! Я дбаю про це! І дядько і небіж убиті; перший був наляканий до смерті самим тільки виглядом тварини, яку вважав за надприродну. Другий умер, тікаючи. Але тепер нам треба довести зв'язок між людиною й твариною. Коли виключити те, що ми чули, то навіть тоді не можемо ручитися за існування тварини, бо сер Генрі вмер, очевидно, впавши. Але, присягаюсь небом, хоч яка хитра та людина, а не мине й доби, як вона буде в моїх руках.

З болем у серці стояли ми коло знівченого тіла, пригноблені цим несподіваним і непоправним нещастям, яке поклато такий сумний кінець нашій довгій і тяжкій праці. Коли зійшов місяць, ми видряпались на вершину скелі, з якої впав наш бідний друг і звідки дивились на болото, наполовину освітлене місяцем. Далеко, на багато миль від нас у напрямку до Грімпена, видно було жовте світло. Воно могло бути тільки в самотньому житлі Стейплтона. З страшним прокльоном посварився я кулаком на нього.

- Чому б нам зараз же не схопити його?

- Наша справа не закінчена. Негідник цей обережний і хитрий надзвичайно. Важливо не те, що ми знаємо, а те, що ми можемо довести. Коли ми зробимо хоч один непевний хід, мерзотник може вислизнути з наших рук.

- Що ми можемо зробити?

- Завтра в нас багато буде діла. Сьогодні ж уночі ми зможемо тільки зробити останню послугу нашому приятелю.

Ми зійшли з крутого схилу і підійшли до тіла, що ясно позначалось на посрібленім місяцем камінні. Побачивши скорчене тіло, я відчув, що мені стиснуло горло, і сльози покотились з очей.

- Треба послати на допомогу, Голмзе. Ми не зможемо донести його до Баскервіль Гол.

Голмз вигукнув і нахилився до тіла. Потім почав танцювати, реготати і трясти мою руку. Невже це мій поважний стримнай приятель!

- Борода! Борода! У чоловіка борода!

- Борода!

- Це не Генрі. Це...так, мій це сусід, каторжанин, що втік.

Ми квапливо перевернули тіло догори обличчям: скривавлена борода стирчала вгору, освітлена холодним ясным місяцем. Не могло бути жодного сумніву: те саме випнуте чоло і запалі очі. Це було те саме обличчя, яке я бачив при світлі свічки, коли воно виглядало з-за скелі, - обличчя злочинця Сельдена.

Тут одразу все стало зрозумілим для мене. Я згадав, як Генрі казав мені, що подарував свою стару одежу Баріморові. Барімор передав її Сельденові, щоб допомогти йому втекти. Трагедія лишалась, але, принаймні, ця людина заслужила смерті. Я розповів про все це Голмзові, і серце моє калатало від напруження.

- Значить, одежа була причиною смерті бідолошного, - сказав він. - Зрозуміло, що собаку було пущено по сліду після того, як

його ознайомили з будь-якою частиною одяжі сер Генрі, десь певно, з чоботом, який було вкрадено в готелі, і в такий спосіб людину цю було загнано. Проте тут є ще одна дивовижна річ: яким чином Сельден довідався в темряві, що собаку пущено по його слідах?

- Він почув його.

- Така загартована людина, як цей утікач, нездатна тільки від того, що почула собаку на болоті, впасти в такий пароксизм страху, щоб дико кричати і через це бути знову впійманою. Зважаючи на його крики, він, мабуть, дуже довго біг після того, як довідався, що пес напав на його слід. Яким способом він про це довідався?

- Для мене становить велику таємницю, чого цей пес, припускаючи, що всі наші здогади правильні, - сказав я, але мене перервав Голмз.

- Я нічого не припускаю.

- Ну, так чого цей собака був спущений сьогодні вночі? Вважаю, що він не завжди вільно бігає по болоті. Стейплтон не випустив би його, якби не мав причини гадати, що сер Генрі не прийде сюди.

- Мій здогад страшніший за вашій, бо я гадаю, що дуже швидко одержимо відповідь на ваше питання, тимчасом як мос може залишитись назавжди таємницею. А тепер питання в тому, що нам робити з тілом цього бідолахи? Не можна ж лишати його на поталу лисицям та воронам.

- Я б порадив покласти його в одну з халуп, доки ми дамо знати поліції, - запропонував я.

- Правильно. Не сумніваюсь, що в нас вистачить сили дотягти його. Еге, Ватсоне, це що таке? Та це він сам. Яка зухвалість. Жодного слова, яке може викрити нашу підозру, жодного слова - інакше всі мої пляни пропали.

Болотом наближався до нас чоловік, і я бачив тьмянний червоний вогник цигарки. Місяць освітлював його, і я міг пізнати метку постать і легку, швидку ходу натураліста. Він спинився, коли побачив нас, а потім почав наближатися.

- Докторе Ватсон! Невже це ви? Ви остання людина, яку я сподівався побачити на болоті в цей час ночі. Але, Боже ти мій, що це таке? З ким це трапилось лихо? Ні, не кажіть мені, що це наш друг сер Генрі.

Він пробіг мимо мене й нахилився над мертвим тілом. Я почув хрипіння в його грудях, і цигарка випала з його пальців.

- Хто, хто це? - пробурмотів він.

- Це Сельден, людина що втікла з Принцтаунської в'язниці.

Стейплтон подивився на нас - лице його було жахливе, але надзвичайним зусиллям він опанував свій подив розчарування. Він пильно поглянув на Голмза, потім на мене.

- Боже мій! Який це жах! Як він умер?

- Мабуть, він зламав собі шию, упавши з цих скель. Мій приятель і я блукали по болоту, коли почули крик.

- Я також чув крик, от тому я й прийшов. Я турбувався за сер Генрі.

- Чого саме за сер Генрі? - не міг я не спитати.

- Бо я запрошував його прийти до нас. Коли він не прийшов, мене це здивувало, а потім я, природно, турбувався за нього по-

чувши крик на болоті. До речі, - він знову пильно подивився на Голмза, - ви нічого більше не чули?

- Ні, - відповів Голмз. - А ви?

- І я нічого.

- Так чого ж ви спитали?

- Ах, ви знаєте історії, які розповідають люди про привид у вигляді собаки і всього іншого. Кажуть, що чути вночі його виття на болоті. От мені й хотілось знати, чи не чули ви чого-

небудь подібного сьогодні вночі?

- Ми нічого такого не чули, - відповів я.

- А що ви думаєте про смерть цього сіромахи?

- Я не маю сумніву, що життя у вічному побоюванні і в таких обставинах затьмарило йому розум. Він у випадку божевілля біг болотом, випадково тут упав і злавав собі в'язи.

- Таке пояснення здається цілком слушним, - сказав Стейплтон і при цьому зітхнув, як мені здалося, з полегкістю. - Що ви про це думаєте, пане Голмз?

Мій друг вклонився і сказав:

- Ви швидко пізнасте людей.

- Ми дожидали вас у нашій краї від того часу, як приїхав сюди доктор Ватсон. Ви потрапили якраз на трагедію.

- Так, справді. Я не маю сумніву, що пояснення, зроблене моїм приятелем, виявиться правильним. Я повезу завтра з собою в Лондон неприсмні спогади.

- Як, ви завтра їдете?

- Еге ж, такий мій намір.

- Сподіваюсь, що ваш приїзд висвітлив деякі події, що поставили нас у безвихідь?

Голмз знизав плечима:

- Не завжди досягнеш успіху, якого сподіваєшся. Розслідникові потрібні факти, а не легенди та чутки. Це невдала для мене справа.

Мій приятель говорив найщирішим і спокійним тоном. Стейплтон пильно дивився на нього. Потім він звернувся до мене.

- Я б запропонував перенести на сьогодні до мене цього бідолашного, але це може так налякати мою сестру, що я не маю права цього зробити. Я гадаю, що коли ми накриємо його обличчя, то він пролежить тут до ранку.

Ми так і зробили. Відхиливши гостинні пропозиції Стейплтона, Голмз і я рушили в Баскервіль Гол давши натуралістові змогу вернутися додому на самоті. Обернувшись, ми бачили його постать, що повільно рухалась широким болотом, а за нею - єдину темну пляму на освітленому місяцем схилі, що показувала місце, де так жахливо загинула людина.

- Нарешті ми близькі до сутички, - сказав Голмз, поки ми йшли болотом. - Що за нерви в цієї людини! Як він опанував себе, коли побачив, що жертвою його став не той, кого він намітив, а це його

мусило б приголомшити. Я казав вам у Лондоні, Ватсоне, і повторюю тепер, що ніколи не було в нас ворога, такого гідного нашої зброї.

- Мені досадно, що він вас бачив.

- І мені також спочатку було досадно. Але цього не можна було уникнути.

- Як ви гадаєте, який матиме вплив на його пляни те, що він знає про вашу присутність тут?

- Це може примусити його бути обережнішим або ж спонукати його одразу до одчайдушніших заходів. Як і більшість розумних злочинців, він може надто покладатися на свій власний розум і гадати, що цілком ошукав нас.

- Чому б нам не заарештувати його зараз же?

- Любий Ватсоне, ви народились людиною дії. Вас завжди тягне зробити енергійний вчинок. Але припустимо, що ми заарештуємо його сьогодні вночі. Що це дасть? Ми не зможемо подати жодних доказів проти нього. В цьому й є диявольська хитрість. Якби він мав співучасником людину, ми змогли б дістати докази проти нього, а тепер, коли б нам і пощастило спіймати пса, все це не допомогло б затягти петлю на шиї його господаря.

- Але ж у нас в руках кримінальна справа.

- І найменшої тіні її, самі тільки припущення та підозра. На суді нас би висміяли, якби ми з'явилися з такою казкою і такими доказами.

- А смерть сер Чарлза?

- Його знайшли мертвим без найменших знаків насильства. Ви й я знаємо, що він умер од страху, а також знаємо, що налякало

його. Але як ми змусимо дванадцятьох присяжних повірити цьому? Де докази того, що тут діяв пес? Де знаки його зубів? Звичайно, ми знаємо, що собака не кусає мертвого тіла і що сер Чарлз умер раніше, ніж його догнав пес. Але мусимо все це довести, а тим часом не можемо цього зробити.

- Ну, а сьогоднішня ніч?

- Сьогодні вночі ми не зробили жодного кроку вперед. Знов-таки не було жодного безпосереднього зв'язку між псом та смертю чоловіка. Ми не бачили пса. Ми чули його, але не можемо довести, що він біг по слідах цього чоловіка. Тут цілковита відсутність мотивування. Мій любий друже, нам доводиться погодитися з фактом, що тепер у нас ще немає в руках жодної кримінальної справи, але нам варто йти на який завгодно ризик, щоб тільки встановити її.

- А як ви сподіваєтесь цього досягти?

- Я покладаю великі надії на те, що може зробити для нас Лаура Лайонз, коли ми їй розкажемо про стан справи. В мене також є свій плян. А втім, кожен день має свої турботи, але не мине доби, як я сподіваюся взяти верх.

Нічого більше не міг я добитися від Голмза: заглибившись в думки, він дійшов зі мною до брами Баскервіль Гол.

- Ви підете зі мною?

- Так, я не бачу причини ховатися далі. Але ще одно слово, Ватсоне. Не кажіть нічого сер Генрі про пса. Хай він вірить що смерть Сельдена сталась так, як Стейплтон хоче, щоб ми думали. Нерви його будуть міцніші для іспиту, який може йому доведеться

зазнати завтра, коли я правильно пам'ятаю ваше донесення, і він піде вечеряти до Стейплтонів.

- Мене теж запрошено.

- Ви мусите відмовити - і він піде сам. Це легко влаштувати. Ну, а тепер, коли запізнились на обід, то вважаю, що заслужили на вечерю.

Розділ 13 Тенета затягуються

Побачивши Шерлока Голмза, сер Генрі дужче зрадів, ніж здивувався, бо вже кілька днів він дожидав, що останні події викличуть Голмза з Лондона. Проте він здивовано підняв брови, коли переконався, що в мого приятеля немає з собою ніякого багажу й що цьому він не дає жодних пояснень. Я дав Голмзові все потрібне, і за пізньою вечерею ми розповіли сер Генрі про наші пригоди, оскільки було бажано, щоб він знав їх. Але насамперед мені припав неприсмний обов'язок повідомити Барімора й його жінку про смерть Сельдена. Для нього це була безперечна полегкість, але вона гірко плакала закривши обличчя фартушиною. Для всього світу Сельден був жорстока людина - напівзвірюка, напівдемон, але для неї він завжди лишався маленьким свавільним хлопчиком, яким вона його пам'ятала у своїй власній молодості, якого вона водила за руку. Воістину зла мусить бути та людина, чиєї смерті жодна жінка не оплакуватиме.

- Я сьогодні зранку, від того часу, як пішов Ватсон, гинув од нудьги в цім домі, - сказав Генрі. - Сподіваюсь, це буде поставлено мені в заслугу, бо стримав свою обіцянку. Якби я не поклявся не виходити сам, то я міг би згаяти вечір веселіше, бо Стейплтон прислав мені записку з запрошенням прийти до нього.

- Не маю сумніву, що ви провели б вечір веселіше, - виразно промовив Голмз. - До речі, вважаю, що ви не оціните того, як ми оплакували вас, гадаючи, що ви зламали собі в'язи.

Сер Генрі широко розкрив очі.

- Яким чином?

- Той бідолаха був одягнений у вашу одіж. Я побоююсь, щоб ваш слуга, який подарував йому цю одіж, не мав неприємностей з поліцією.

- Навряд, оскільки я пам'ятаю, на жодній частині цього одягу не було ніяких ознак.

- Це щастя для нього і, по суті, щастя для всіх вас, бо всі ви в цій справі чинили протизаконно. Я навіть сумніваюсь, чи не мушу я, як сумлінний слідець, насамперед арештувати всіх пожилців цього дому. Донесення Ватсона - вельми доказові документи.

- Але розкажіть про вашу справу, - попросив Генрі. - Чи розібрались ви хоч трохи в цій плутанині? Щодо Ватсона й мене, то мені здається, що ми нічого не дізнались од того часу, як приїхали.

- Я гадаю, що незабаром зможу з'ясувати вам усе. Справа ця надзвичайно трудна і складна. Лишається ще кілька пунктів, які треба висвітлити, але ми цього вже досягаємо.

- Мабуть, Ватсон казав вам, що ми чули пса на болоті, і я можу присягтись, що тут річ не в самім забобоні. Я мав справу з собаками за свою бутність в Америці, і коли чую гавкання, то пізнаю, що це гавкання собаки. Коли вам пощастить надіти намордник на цього пса й посадити його на ланцюг, то я скажу, що ви найбільший слідець від самого створення світу.

- Сподіваюсь, що я надіну на нього намордник і посаджу його на ланцюг, коли ви не відмовитесь допомогти мені.

- Я зроблю все, хоч би що ви наказали мені.

- Чудово, я вас також попрошу робити все, не питаючи про причини.

- Зроблю, як ви забажаєте.

- Коли ви будете так робити, то я вважаю, що всі шанси за те, що наша невеличка задача незабаром матиме розв'язання. Я не маю сумніву.

Він раптом замовк і почав пильно дивитися поверх мосі голови. Світло лампи просто падало йому на обличчя, і воно було таке напружене й нерухоме, що його можна було вважати за клясичне різьблення, втілення енергії й чекання.

- В чому річ? - гукнули ми обидва.

Я бачив як Голмз опустил очі, як він хотів перебороти в собі почуття, що його схвилювало. Обличчя його було поважне, але очі палали радісно.

- Даруйте захоплення знавцеві, - сказав він, показуючи рукою на лінію портретів, що вкривали протилежну стіну. - Ватсон не хоче припустити, що я розуміюсь на мистецтві, але це просто його заздрість внаслідок несхожості наших поглядів на цей об'єкт. Ну, а ця колекція портретів воістину чудова.

- Я дуже радий, що ви так вважаєте, - сказав сер Генрі, дивлячись трохи здивовано на мого приятеля. - Я не маю претензій на достатнє розуміння мистецтва і краще б оцінив коня або бичка, ніж картину. Я не знав, що ви масте й на це час.

- Коли я бачу будь-що гарне, то й я оцінюю його. А тепер я бачу щось гарне. Закладаюсь, що ця жінка в блакитній шовковій сукні -

робота Кнелера,⁸⁴ а товстий чоловік у перуці - Рейнолдса.⁸⁵ Це все, мабуть, родинні портрети?

- Так, усі без винятку.

- І ви знаєте їхні імена?

- Барімор проказував мені їх. Я вважаю, що добре вивчив їх.

- Хто цей чоловік з підзорною трубою?

- Це Баскервіль - моряк, що служив за Роднея⁸⁶ у Вест Індіс.⁸⁷

Чоловік у синьому камзолі з сувосм паперів, сер Вільям⁸⁸ Баскервіль, що був головою комітетів у палаті громадян за Пітта.⁸⁹

- А цей верхівець проти мене в чорному оксамитному камзолі з коронковим мереживом?

- О, з цим ви маєте право познайомитись. Це причина всього лиха - лукавий Гюго, що через нього постав пес Баскервілів.

Я дивився на портрет з цікавістю, з деяким здивуванням.

- Боже мій, - вигукнув Голмз. - Він здається спокійним і досить лагідним чоловіком, але я певен, що з очей його виглядав диявол. Я уявляв його собі людиною кремезнішою і з більш розбійницькою зовнішністю.

- Але не може бути жодного сумніву в дійсності цього портрета, бо ім'я й рік -1647 - написані на зворотній стороні полотна.

Після цього Голмз дуже мало говорив, але портрет старого катюги ніби прикував його до себе, і протягом цілої вечері він не зводив з нього очей. Тільки пізніше, коли сер Генрі пішов у свою спальню, я міг простежити напрям думок свого приятеля. Він вернувся зі мною в їдальню із свічкою в руці і став тримати її біля

самісінького портрета, вицвілого від часу.

- Чи бачите ви тут що-небудь?

Я подивився на широкого бриля з пером, на кучері, на облямоване ними вузьке суворе обличчя. Зовнішність була зовсім не груба, але жорстка й сувора, з суворо окресленими тонкими губами й холодними, суворими очима.

- Чи схожий він на кого-небудь з ваших знайомих?

- Щось коло підборіддя нагадує сер Генрі.

- Так, ви маєте рацію, тут є деякий натяк. Але чекайте. - Він став на стілець і, тримаючи свічку в лівій руці, заокруглив праву так, щоб закрити нею широкого бриля й довгі кучері.

- Що ж це! - вигукнув я здивовано.

З рамки глянуло на мене обличчя Стейплтона.

- Ага! Бачите тепер. Очі мої звикли розглядати обличчя, а не їхню оздобу. Перша якість дослідника злочинів це вміння пізнавати людину крізь його маскарадний стрій.

- Але це дивно. Цей портрет ніби списано з нього.

- Так, це цікавий зразок атавізму, і тут його виявлено не тільки фізичною, але й духовною стороною. Наш молодець - Баскервіль. Це очевидно.

- Зі сподіванками на спадщину?

- Саме так. Цей портрет дав нам одну з найважливіших ланок, яких бракувало. Ми тримаємо його в руках, Ватсоне, і присягаюся, що ще до завтрашнього вечора він буде так само безпорадно борсатися в нашій сітці, як його метелики. Шпилька, корок і карточка - от і новий екземпляр для нашої колекції на Бейкер Стріт.

Сказавши це, Голмз зареготав. Не часто доводилося мені чути його регіт, і завжди він віщував лихо будь-кому.

Я встав рано-вранці, але Голмз прокинувся ще раніш, і, одягаючись, я бачив, як він ішов алесю додому.

- Так, сьогодні нам потрібен увесь день, - сказав він потираючи руки, з радісним передбаченням діяльності. - Сітку наставлено, і скоро почнемо її стягати. Не мине цей день, як ми довідаємось - чи попалась у неї наша велика гостроморда щука, чи прослизнула крізь вічка ...

- Ви вже були на болоті?

- Я з Грімпена послав у Принцтаун донесення про смерть Сельдена. Здається, можу обіцяти, що нікого з вас не потурбують у цій справі. Я також побачився з моїм вірним Картрайтом, що без сумніву, занудьгувався коло мосї халупи, як пес на могилі свого господаря, якби я не заспокоїв його щодо своєї безпеки.

- А тепер ми з чого почнемо?

- Насамперед треба побачити сер Генрі. Та ось і він.

- Доброго здоров'я, Голмзе, - сказав той, входячи. - Ви маєте вигляд командувача, що складає зі своїм начальником штабу плян бою.

- Цілком правильне порівняння. Ватсон слухав мої накази.

- І я прийшов по них.

- Чудово! Ви, наскільки я знаю, запрошені сьогодні на вечерю до наших друзів Стейплтонів?

- Сподіваюсь, і ви поїдете з нами. Вони дуже гостинні, і я певен, що будуть дуже раді бачити вас.

- Нам з Ватсоном доведеться, мабуть, поїхати в Лондон.

- В Лондон?

- Так. За теперішнього стану речей, я гадаю, ми будемо там корисніші.

На обличчі сер Генрі позначилось невдоволення.

- Я сподівався, що ви не кинете мене в цій справі. Баскервіль Гол і болото - невеселі місця для самотньої людини.

- Любий друже, ви мусите сліпо довіритись мені і виконувати точно те, що я накажу. Ви можете передати вашим друзям, що ми були б щасливі приїхати до них разом з вами, але що невідкладна справа викликала нас до міста. Ми сподіваємось швидко повернутися в Девоншір. Ви не забудете сказати їм про все це?

- Коли ви так хочете.

- Запевняю вас, що інакше не можна.

Я бачив з обличчя сер Генрі, що він дуже ображений і, мабуть, вважав наш вчинок дезертирство.

- Коли хочете ви їхати? - спитав він холодно.

- Зараз же після сніданку. Ми доїдемо кінями до Кум Трейсі. Але Ватсон залишить у вас свої речі на знак того, що він вернеться. А ви, Ватсоне, пошліть Стейплтонові записку і висловіть жаль, що не можете приїхати до них особисто.

- Мені дуже хочеться поїхати в Лондон з вами - сказав Генрі. - Чого я маю лишатися тут сам?

- Бо це ваш обов'язок. Бо ви дали мені слово, що будете робити так, як я кажу, а я вам кажу, щоб ви лишались. Ще одне, я хочу, щоб ви поїхали кіньми до Меріпіт. Але відішліть назад екіпаж і скажіть Стейплтонам, що ви маєте вернутися додому пішки.

- Я мушу йти пішки через болото?

- Так.

- Але ж це якраз те, проти чого ви мене так часто застерігали.

- На цей раз ви безпечно можете йти, і це потрібно. Коли б я не мав цілковитої віри в вашу силу волі й сміливість, то не дав би вам такої поради.

- В такому разі я піду пішки.

- І коли вам дороге ваше життя, то йдіть неодмінно не яким іншим напрямом, а рівною стежечкою від Меріпіт на Грімпенську дорогу, стежечкою, що найближче веде додому.

- Я точно виконаю все, що ви наказуєте.

- Чудово. Мені хотілося б поїхати як можна швидше після сніданку, щоб дістатись до Лондону раніш, ніж увечері.

Ця програма дій дуже здивувала мене, хоч я пам'ятав, що Голмз напередодні ввечері казав Стейплтонові про свій від'їзд на другий день. Проте мені не спадало на думку, щоб він схотів взяти мене з собою, а також я не міг зрозуміти, як це ми обидва виїдемо в такий момент, що його він сам же назвав критичним. Але нічого більше не лишалось, як беззаперечно слухати. Отже, ми попросились з нашим засмученим другом і години через дві були на

станції Кум Трейсі, звідки відіслали екіпаж назад додому. На платформі нас чекав хлопець.

- Що ви накажете?

- З найближчим поїздом, Картрайте, ти поїдеш до міста. Як тільки приїдеш, зараз же пошлеш сер Генрі Баскервілеві телеграму від мого імені, в якій ти напишеш, що коли він знайде загублену мною записну книжку, то хай пошле її рекомендованою посилкою на Бейкер Стріт.

- Слухаю.

- А тепер спитай в станційному телеграфі, чи немає для мене телеграми.

Хлопець вернувся з телеграмою, яку Голмз передав мені. В ній було:

Одержав телеграму. Везу повноваження.

Прибуду п'ята сорок. Лестрад.⁹⁰

- Це відповідь на мою ранкову телеграму. Я вважаю Лестрада найрозумнішим у нашій професії, і його допомога нам знадобиться. Тепер, Ватсоне, я вважаю, що ми корисніше за все згасмо наш час, коли підемо до нашої знайомої - Лаури Лайонз.

Я почав розуміти плян, складений Голмзом. Він скористався сер Генрі, щоб переконати Стейплтонів у тому, ніби ми справді поїхали, а тим часом ми вернемось у той момент, коли наша допомога буде потрібна.

Телеграма Картрайта, якщо сер Генрі згадає про неї Стейплтонам, знищить останні підозри в них. Мені здалося, що я вже бачу, як наша сітка затягає цю гостроморду шуку.

Лаура Лайонз була в своїй конторі, і Шерлок Голмз почав з нею розмовляти так одверто і так безпосередньо, що вона була вражена.

- Мені доручено розслідувати обставини смерті сер Чарлза Баскервіля. Мій приятель доктор Ватсон розповів мені про те, що ви йому сказали, а також і про те, що ви сховали про цю справу.

- Що я приховала? - спитала вона зухвало.

- Ви признались, що просили сер Чарлза бути коло фіртки о десятій. Ми знаємо, що він вмер якраз на цім місці і в цей час. Ви сховали, який існує зв'язок між цими двома фактами.

- Тут немає жодного зв'язку.

- В такому разі збіг воістину надзвичайний. Але мені здається, що нам, проте, пощастить відновити зв'язок. Я хочу бути цілком щирим з вами, пані Лайонз. Ми вважаємо цю смерть убивством, і очевидність її може заплутати не тільки вашого приятеля Стейплтона, але й його жінку.

Лаура схопилася зі свого стільця.

- Його жінку? - вигукнула вона.

- Факт цей не становить вже більше тасмниці. Особа, яку вважали за його сестру, справді його жінка.

Лаура Лайонз сіла знову. Пальці її стискували бильця крісла з таким напруженням, що я бачив, як рожеві нігті побіліли.

- Його жінка, - повторила вона, - його жінка. Він не жонатий.

Шерлок Голмз низав плечима.

- Доведіть мені це! І коли ви тільки в змозі це зробити. Лютий блиск її очей казав більше, ніж могли висловити слова.

- Я прийшов до вас з готовими доказами, - сказав Голмз, вийма-

ючи з кишені кілька паперів. - Ось фотографія, знята з подружжя чотири роки тому в Йорку.⁹¹ На ній написано, що це пан і пані Ванделер,⁹² але вам нетрудно буде його пізнати, а також і її, коли тільки вам доводилось її бачити. От три зроблені поважними свідками описи Ванделерів, що в той час мали приватну школу. Прочитайте їх - і ви переконаєтесь, що не може бути сумніву в автентичності цих осіб.

Вона подивилась на папери, потім на нас з нерухомим, застиглим обличчям жінки, що впала в розпач.

- Пане Голмз, - сказала вона. - Цей чоловік обіцяв одружитися зі мною, коли я одержу розлуку з чоловіком. Негідник брехав мені. Він не сказав мені жодного слова правди. І чому, чому? Я уявляла, що все робиться заради мене. Я тепер бачу, що ніколи не була для нього нічим іншим, як знаряддям у його руках. Заради чого я маю бути йому вірна, коли він завжди був віроломний щодо мене?

Чого ради я намагатимусь оберекти його від наслідків його власних злих вчинків? Питайте мене про все, що вам потрібно, і я нічого не сховаю. В одному присягаюсь вам, що коли я писала листа, то й уві сні не бажала пошкодити людині яка завжди була моїм найкращим другом.

- Я цілком вам вірю, - сказав Голмз. - Розповідати ці події, мабуть, дуже важко для вас, і, може, вам буде легше, коли я розповідатиму те, що трапилось, а ви спините мене, коли я зроблю будь-яку суттєву помилку. Листа вашого ви послали за порадкою Стейплтона?

- Він і продиктував мені цього листа.

- Вважаю, що виставлені ним причини були в тому, що сер Чарлз може допомогти вам у витратах, неминуче з'єднаних з справою про розлуку?

- Цілком так.

- А потім, коли ви послали листа, він відмовив вас іти на побачення?

- Він сказав мені, що не гідно його самоповаги, коли інша людина дасть гроші на цю справу, і що хоч сам він бідний, але він дасть останній гріш на знищення перешкод, що розлучають нас.

- Він, очевидьки, дуже послідовний. А потім ви нічого не знали, поки не прочитали в газеті повідомлення про смерть?

- Нічого.

- А він взяв з вас присягу, що ви нічого не скажете про призначене вами сер Чарлзові побачення?

- Так. Він сказав, що смерть його відбулась за дуже таємничих обставин і що мене, звичайно, запідозрять, коли факти стануть відомі. Він налякав мене так, що я мовчала.

- Цілком правильно. Але у вас була підозра?

Вона вагалась і опустила її.

- Я знала його, - сказала вона. - Але коли б він був мені вірний, я б його не виказала.

- Вважаю, що, по суті, щасливо для вас вийшло, - сказав Голмз. - Він був у вашій владі і знав це, а тим часом ви ще живі. Протягом кількох місяців ви були на краю провалля. А тепер, ми мусимо з вами попрощатись, але ви дуже скоро знову почувсте від нас.

- Наша справа закінчується, і труднощі одна по одній зникають, - сказав Голмз в той час, коли ми дожидали експерта з міста. - Люди, що вивчають кримінальні злочини, згадують аналогічні випадки, але ця справа має тільки деякі їй самій властиві риси. Навіть і тепер ще немає в нас виразного доказу проти цієї надзвичайно хитрої людини. Але я буду дуже здивований, коли ми до сьогоднішньої ночі не матимемо цього доказу.

Лондонський експрес підїхав, пихкаючи, до станції, і з вагона вискочив невеличкий, сухорлявий схожий на бульдога чоловічок.

Ми потиснули йому руку. Я одразу побачив з поштивості, з якою Лестрад дивився на мого приятеля, що він багато дечого навчився від того часу, як вони вперше почали працювати вкупі. Я добре пам'ятаю зневажливість, з якою цей чоловік ставився до теорії людини, що логічно мислить.

- Велика справа? - спитав він.

- Такої ще не було, - відповів Голмз. - Ми маємо ще дві години, раніш ніж нам доведеться вирушити в дорогу. Я гадаю, що ми можемо їх використати й пообідати, а потім, Лестраде, ми прочистимо ваше горло від лондонського туману, давши вам змогу подихати чистим нічним повітрям Дартмура. Ви ніколи не були там? О, в такому разі, сподіваюсь, ви ніколи не забудете своєї першої прогулянки в цій місцевості.

Розділ 14 Пес Баскервіль

Одна з хиб Шерлока Голмза - коли тільки можна це назвати хибою - є в тому, що він надзвичайно неохоче розповідає про свої пляни до моменту їхнього виконання. Почасти це походило, безперечно, від його владного характеру, здібного панувати й дивувати тих, хто його оточував, почасти причиною того була професійна обережність, що змушувала його ніколи нічим не важити. Але хоч би як так було, в результаті ця риса була дуже тяжка для тих, хто діяв як його агент або помічник. Я часто терпів від неї, але вона ніколи так не пригноблювала мене, як під час нашої довгої їзди в темряві. Перед нами був великий іспит, ми були близькі нарешті до свого кінцевого зусилля, а тим часом Голмз нічого не говорив, і я міг тільки уявляти, який буде хід його дій. У мене кожен нерв дрижав від сподівання, коли нарешті холодний вітер, що повіяв нам назустріч, і темний пустельний простір довели мені, що ми опинились на болоті. Кожен крок коней, кожен поворот колеса наближали нас до кінцевої пригоди.

Нашій балачці перешкоджала присутність візника найманого екіпажа, і ми мусили говорити про дрібниці, в той час, як наші нерви були напружені від хвилювання й чекання. Я відчув полегкість від такої неприродної стриманості, коли ми минули дім Франкланда, і я знав, що ми вже недалеко від Баскервіль Гол й від арени дії. Ми не доїхали до під'їзду, а спинилися коло воріт алеї. Ми заплатили візникові і наказали йому зараз же їхати назад в Кум Трейсі, а самі пішли в напрямку до Меріпіт.

- Чи озброєні ви, Лестраде?

Маленький слідець посміхнувся.

- Поки на мені штани, в них є верхня кишеня, а поки в них є верхня кишеня, дещо в ній є.

- Гаразд. Мій друг і я приготувались до всяких випадковостей.

- Ви мабуть, добре знаєте цю справу, пане Голмз. Що ми маємо тепер робити?

- Чекати.

- Слово честі, я вважаю це місце не дуже веселим, - сказав слідець, з тремтінням оглядаючись навколо на похмурі схили горбів і величезне озеро туману, що розлігся над Грімпенською трясовиною. - Я бачу вогники якогось будинку поперед нас.

- Це Меріпіт, кінцевий пункт нашої подорожі. Прошу вас іти навшпиньках і розмовляти пошепки.

Ми обережно рухались стежечкою в напрямку до дому, але приблизно за двісті ярдів від нього Голмз спинив нас.

- Це каміння праворуч може правити нам за чудовий паркан, - сказав він.

- Ми мусимо чекати тут?

- Так, тут ми засядемо. Ввійдіть у цю дірку, Лестраде. Ви бували в домі, Ватсоне, атже так? Чи можете ви нам розказати про розташування кімнат? Що це за ґратчасті вікна від цього кутка?

- Це, здається, вікна кухні.

- А там що так яскраво освітлено?

- Це, звичайно, їдальня.

- Завісу в ній піднято. Ви краще знаєте місцевість. Підповзій тихесенько до вікон і подивіться, що вони там роблять, але, ради самого неба, не викрийте їм своєї присутності.

Я пішов навшпиньках стежечкою і спинився за низьким муром круг ріденького садка. Прокрадаючись під тінню цього мура, я дійшов до місця, з якого міг дивитися просто в незавішене вікно.

В кімнаті тільки було два чоловіки, сер Генрі і Стейплтон. Вони сиділи один проти одного за круглим столом, повернувшись до мене в профіль. Обидва курили цигарки, і перед ними стояла кава та вино. Стейплтон говорив жваво, а Генрі був блідий і неуважний. Його гнітила думка про подорож зловісним болотом.

Поки я спостерігав їх, Стейплтон встав і вийшов з кімнати, а сер Генері налив склянку вина і, притулившись до спинки стільця, кури цигарку. Я почув рип дверей і хрустіння кроків по ріні. Кроки спрямовувались уздовж стежки по той бік муру, під яким я стояв, зігнувшись. Заглянувши поверх нього, я побачив, як натураліст спинився коло дверей якогось хліва у кутку саду. Прорипів повернутий у замку ключ, і коли Стейплтон увійшов у хлів, звідти почулось якесь дивне хрюкання. Він пробув у хліві не більше

хвилини, після чого знову прорипів повернутий ключ. Стейплтон пройшов повз мене і ввійшов у дім. Я бачив, як він вернувся до свого гостя, і тоді потихеньку я проповз назад до своїх друзів і розказав їм те, що бачив.

- Ви кажете, Ватсоне, що жінки не було з ними? - спитав Голмз, коли я замовк.

- Ні.

- Де ж вона може бути, коли жодна кімната, крім кухні, не освітлена?

- Не знаю.

Над Грімпенською трясовиною висів густий білий туман. Він поволі рухався до нас і робив враження муру - низького, але міцного і певно окресленого. Місяць освітлював його, і він мав вигляд великого мерехтливого крижаного поля, над яким вищувались вершини далеких скель, що ніби лежали на його поверхні.

- Він рухається до нас, Ватсоне.

- А це має вагу?

- Дуже велику вагу - єдине, що може зруйнувати мої пляни. Але сер Генрі не може тепер гаятись. Вже десята година. Наш успіх і навіть його життя можуть залежати від того, чи вийде він з дому раніш, ніж туман дійде до стежки.

Над нами була ніч, ясна й чудова. Зірки яскраво й холодно мерехтіли, а повний місяць освітлював усю місцевість м'яким, невиразним сяйвом. Перед нами стояв темний обрис дому з його пощербленим дахом і димарями, похмуро окресленими на небі, вкритому зорями. Широкі смуги золотавого світла з низьких вікон

простягались через садок на болото. Одно з них раптом потухло. Слуги вийшли з кухні. Лишалось тільки вікно їдальні, що в ній два чоловіки - господар-вбивця і гість, що не мав ніякої підозри, - балакали, покурювали свої цигарки.

З кожною хвилиною біла площина, що покривала половину болота, насувалась усе ближче й ближче до дому. Уже перші тонкі клаптики її завивалися у золотавому квадраті освітленого вікна. Далека частина садового муру вже стала незрима, і дерева здіймались з-під смуги білої пари. Поки ми спостерігали за цим, туман уже оточив ніби гірляндами обидва вугли дому і повільно розгортався в щільну хвилю, над якою верхній поверх дому й дах плавали, як фантастичний корабель. Голмз запально вдарив кулаком об скелю і нетерпляче тупнув ногою.

- Коли він не вийде за чверть години, стежка буде вкрита туманом. Через півгодини ми не зможемо побачити навіть своїх рук.

- Чи не краще нам перейти назад, на вищий пункт?

- Так, я гадаю це буде добре.

Отже, в міру того, як туманний вал рухався вперед, ми відступали від нього назад, поки не опинились за півмилі від дому, тим часом густе біле море з посрібленою місяцем поверхнею повільно і невблаганно наступало на нас.

- Ми йдемо надто далеко, - сказав Голмз. - Ми не можемо ризикувати, щоб сер Генрі догнали раніше, ніж він встигне дійти до нас. Ми хоч би якою ціною мусимо утримати свою позицію на цьому місці.

Голмз став навколішки і приклав вухо до землі.

- Слава Богу, він, здається, іде.

Тишу болота порушили швидкі кроки. Сховавшись між камінням, ми пильно вдивлялися в туманну смугу перед нами. Хо́да ставала чутнішою. З туману, ніби з-під завіси, вийшов чоловік, якого ми дожидались. Він здивовано озирнувся, коли вийшов на ясний простір і побачив зоряну ніч. Потім він швидко повернув на стежку, пройшов близько повз нашу засідку і почав сходити по довгому схилі позад нас. Він безнастанно повертав голову й озирався, як людина що чогось боїться.

- Цитуйте! - вигукнув Голмз, і я почув, як клацнув зведений курок. - Дивіться, він біжить сюди.

З середини туманної хвилі, що повільно підповзала, залунали рідкі безперервні хрустливі удари. Туман розлягався на п'ятдесят ярдів від нас, і ми всі троє вдивлялися в нього, не знаючи, який жах вискочить звідти. Я був коло самісінького ліктя Голмза і заглянув йому в обличчя.

Воно було бліде й радісне, а очі яскраво блищали при місячному сяйві. Але раптом вони вступились уперед нерухомим, суворим поглядом, і рот його роззявився від подиву. В цю мить Лестрад жахливо вигукнув і впав ниць на землю. Я схопився, стискаючи обважнілою рукою револьвера і паралізований жахливою постаттю, що виплигнула на нас із туману. То був пес, величезний, чорний, як вугілля, пес, але такий, якого жодна людина ніколи не бачила. Паща його дихала полум'ям, з очей сипалися іскри, морда, потилиця й груди світилися мерехтливим полум'ям. Ніколи божевільний розум в найбезладнішій маячні не міг би уявити собі нічого дикішого, жахливішого, пекельнішого, ніж

ця пекельна істота із звірячою мордою, що вискочила на нас з туману.

Довгими стрибками мчав величезний чорний звір стежкою, женучись за нашим другом. Ми так були спаралізовані цією несподіваною появою, що не встигли схаменутись, як він промчав мимо нас. Тоді Голмз і я разом вистрілили, і жахливий рев довів нам, що один з нас, принаймні, поцілів. Проте пес мчав далі. Ми бачили, як далеко від нас на стежці сер Генрі озирнувся: обличчя його, освітлене місяцем, було бліде, руки з жахом підняті, і, він безпорадно дивився на страшну істоту, що гналась за ним.

Але крик болю цього пса розвіяв наші побоювання. Коли він був вразливий, то, значить, він був смертний, коли могли ми його поранити, то могли й убити. Ніколи я не бачив, щоб людина могла так бігти, як Голмз біг цієї ночі. Мене вважають легким на ногах, але він випередив мене настільки ж, наскільки я випередив Лестрада. Поки ми бігли стежкою, ми чули повторені крики сер Генрі і гарчання пса. Я бачив, як тварина кинулась на свою жертву, звалила її на землю і кинулась до горла, але в цю мить Голмз випустив п'ять зарядів у бік лютого звіра. Заревівши востаннє і злісно клацаючи зубами, він упав на спину, люто смикаючи всіма чотирма лапами, а потім безсило впав на бік. Захекавшись, підбіг і я і приставив свій револьвер до страшної голови, що світилася, але дарма було спускати курок. Велетенський пес був мертвий.

Сер Генрі лежав непритомний. Ми розірвали йому комір, але виявилось, що на шії немає жодної рани і що ми підоспіли вчасно. Повіки нашого приятеля вже почали блимати, і він зробив

спробу ворухнутись. Лестрад влив йому в рот трохи горілки зі своєї пляшки, і тоді на нас вирячилися злякані очі.

- Боже мій, - прошепотів він. Що це таке було? Що це таке було?

- Хоч би що воно було, воно тепер мертво, - відповів Голмз. - Ми навіки вбили вашого родового привида.

Тварина, що лежала перед нами, самими своїми розмірами й силою була страшна. Це був не чистокровний слідецький собака і не чистокровний мастиф, але здавався покручем цих двох порід, худий, дивний, завбільшки за невелику левійцю. Навіть тепер, в спокої смерті, з величезних щелепів ніби капало блакитне полум'я, і невеличкі глибоко посаджені люті очі були оточені вогняним сяйвом. Я поклав руку на сяйну морду, і коли підняв її, мої пальці теж засвітились у темряві.

- Фосфор, - сказав я.

- Так, препарат фосфору, - підтвердив Голмз, нюхаючи мертву тварину. - Він не має жодного запаху, який міг би перешкодити нюхові пса. Ми дуже винні перед вами, сер Генрі, що допустили так налякати вас. Я сподівався пса, але не таку тварину, як ця. До того ж туман не дав нам часу перейняти його.

- Ви врятували мені життя.

- Піддавши його спочатку небезпеці. Чи почуваете ви себе досить сильним, щоб встати?

- Дайте мені ще ковтнути горілки, і я буду готовий. Так! Тепер чи не допоможете ви мені встати? Що ви маєте робити?

- Лишити вас тут. Ви непридатні для дальших пригод цієї ночі. Коли ви почекате, то потім хто-небудь з нас вернеться з вами до Баскервіль Гол.

Сер Генрі спробував іти, але він все ще був дуже блідий, і всі члени його тремтіли. Ми підвели його до скелі, біля якої він сів, весь дрижачи й закривши обличчя руками.

- Тепер ми мусимо вас покинути, - сказав Голмз. - Нам слід докінчити свою справу, і тут важлива кожна хвилина. Ми встановили факт злочину, лишається піймати злочинця.

- Тисяча шансів проти одного застати його тепер дома, - сказав далі Голмз, коли ми швидко йшли стежкою. - Постріли напевне дали йому на розум, що його гра програє.

- Ми були досить далеко, і туман міг заглушити звук пострілів.

- Можна бути певним, що він ішов за псом, щоб відкликати його. Ні, ні! Він напевне зник. Але все-таки обшукаймо дім, щоб цілком переконатися.

Передні двері було відчинено; ми кинулись у будинок і перебігали з кімнати в кімнату на подив старезного слуги, що зустрів нас у коридорі. Ніде не було освітлення, крім їдальні, але Голмз зняв лампу і не лишив жодного кутка в домі недослідженим. Ніде не було ознак людини, яку ми шукали. Але в верхньому поверсі двері одної із спалень були замкнені на ключ.

- Тут є хтось! - вигукнув Лестрад. - Я чую рух. Відчиніть ці двері!

З середини доходив до нас тихий стогін і шамрання. Голмз ударив ногою в двері якраз над замком, і вони прочинились навстіж. З револьвером наготові ми кинулись у кімнату.

Але в ній не було жодних ознак одчайдушного та запеклого негідника, якого ми сподівались побачити. Замість цього ми побачили таке дивне й несподіване, що кілька секунд дивились здивовано.

Кімната мала вигляд невеличкого музею, і коло стіни було розставлено цілі ряди ящиків зі склянками, кришками, наповненими колекцією метеликів, збирання яких становило розвагу цієї складної й небезпечної людини. Посеред кімнати стояв стовп, поставлений тут колись для підтримання поїдених шашеням балок, на яких лежав дах. До цього стовпа було прив'язано постать, щільно загорнену з головою в простирadlo, що на перший погляд не можна було розібрати, чоловік це чи жінка. Один рушник охоплював голову і прив'язував її до стовпа. Другий вкривав нижню частину обличчя, і над ним двоє чорних очей, повних горя, сорому й жахливого питання, пильно дивились на нас. В одну мить, ми розірвали ці пов'язки - і Беріл Стейплтон упала на долівку. Коли її чудова голова впала їй на груди, я виразно побачив навколо шиї виразний червоний знак від удару нагаєм.

- Тварина! - вигукнув Голмз. - Лестраде, дайте вашу пляшку. Посадіть її на стільця. Вона знепритомніла від жорстокостей і кволості.

Вона знову розплющила очі.

- Чи врятувався він? - спитала вона. - Чи втік він?

- Він не може втекти від нас.

- Ні, ні, я кажу не про чоловіка. Сер Генрі, чи врятувався він?

- Урятувався.

- А пес?

- Убито.

Вона зітхнула з полегкістю.

- Негідник! Подивіться, що він зробив зі мною, - вигукнула вона, засуваючи рукава, і ми з жахом побачили, що її руки були в синцях. - Але це нічого, нічого. Він змучив і осквернив мою душу. Я все могла перетерпіти: погане поводження, самотність, життя, повне розчарувань, - все, поки могла надіятись, що він мене кохав - але тепер знаю, що була тільки його знаряддям і що він обдурював мене.

- Видно, що ви не ставитеся до нього доброзичливо, - сказав Голмз. - Так скажіть нам, де його знайти? Якщо ви коли-небудь допомагали робити йому зло, то тепер ради спокути допоможіть нам.

- Є тільки одне місце, куди він міг утекти, - відповіла вона. - В самому центрі трясовини є на острівці стара покинута цинова рудня. Там тримав він свого пса, і там же він приготував собі сховище. Туди тільки й міг він схватись.

Стіна туману підходила до самого вікна. Голмз підніс до нього лампу.

- Подивіться,- сказав він. - Ніхто не міг би сьогодні знайти дорогу в Грімпенську трясовину.

Вона засміялась і заплескала в долоні. Очі й зуби її зажеврили лютою радістю.

- Він міг би знайти дорогу туди, але звідти, - ніколи. Як може він сьогодні вночі побачити віхи? Ми разом з ним розставляли їх, щоб намітити стежку через трясовину. Ах, коли б я тільки могла сьогодні вийняти їх - тоді він був би в наших руках.

Для нас було очевидно, що шукання буде марним, поки не розвіється туман. Ми лишили Лестрада берегти дім, а самі вернулися з Генрі до Баскервіль Гол.

На ранок туман зник, і Беріл Стейплтон провела нас до того місця, з якого починалась стежечка на трясовину. Коли ми побачили, з якою завзятістю й радістю ця жінка показувала нам сліди свого чоловіка, ми зрозуміли, яке жахливе було її життя. Ми лишили її на вузькому півострові твердого торфу, що виступав у трясовині. Від його кінця невеличкі тички, де-не-де повстромлені, показували, де стежечка, закручуючись, проходила від однієї купи очерету до другої, між покритими зеленою пліснявою проваллями трясовин, непрохідної для нової людини. Від загнилого очерету й баговиння віяло тліном, і важка, смердюча пара біла в наше обличчя, тимчасом як від непевного кроку ми не раз вгрузали по коліна в чорну дрижучу трясовину, що м'якими хвилями розходились на ярд коло наших ніг. Коли ми йшли, вона, як кліщами, схоплювала нас за п'яти, коли ж ми вгрузали в неї, то

здавалось, що ворожа рука потужно тягне нас у цю зловісну глибину. Тільки раз побачили ми, що хтось пройшов цим небезпечним шляхом перед нами. Серед кущика болотяної трави видно було щось чорне. Голмз, зійшовши з стежки, щоб дістати його, загруз по пояс, і, якби тут не було нас, щоб витягти його, він ніколи вже більше не ступив би на тверду землю. Він тримав у руці старий чорний чобіт.

- Це чобіт нашого приятеля сер Генрі, - сказав Голмз.

- Що, його Стейплтон кинув тут, тікаючи від нас?

- Еге ж. Чобіт лишився в нього в руках по тому, як він використав його, щоб пустити пса за сер Генрі. Він біг, коли побачив, що гру програно, і в цьому місці кинув чобота. Ми знаємо, принаймні, що до цього місця він щасливо добіг.

Але більш за це нам нічого не судилось довідатись, хоч про дещо ми могли здогадуватися. Не було жодної можливості побачити сліди ніг на трясовині, бо рідка грязь вмить заливала їх. Коли ж ми досягли твердої землі і почали жадібно розшукувати ці сліди, ми не знайшли найменшої ознаки їх. Коли земля не зраджувала, то Стейплтонові так і не довелось дійти до свого сховища на острівку, в яке він біг крізь туман цієї останньої ночі.

Ця холодна й жорстока людина загинула в центрі Грімпенської трясовини, в глибині смердючого намулу величезного болота.

Багато його слідів знайшли ми на острівці, де він ховав свого дикого спільника. Величезне рухове колесо і шахта, до половини наповнена грузом, свідчила, що тут була колись копальня. Навколо неї стояли руїни халуп шахтарів, яких, мабуть, вигнали звідси смердючі випари болота. В одній з них скабка, ланцюг і багато обгризених кісток показували місце, де переховувано пса. На долівці лежав кістяк, і до нього пристав ковтун рудуватої шерсті.

- Собака! - сказав Голмз. - Боже мій, та це кучерявий спанієл. Бідолашний Мортімер ніколи не побачить свого улюбленця. Ну, а тепер, я гадаю, це місце не має в собі більше таких тьмниць, яких

би ми не знали. Стейплтон міг би сховати свого пса, але не міг заглушити його голосу, і от звідси йшли ці крики, що їх навіть і вдень неприємно було чути. На найгірший випадок він міг би держати пса в сараї в Меріпіт, але це було небезпечно, і тільки в останній день коли він думав, що кінець усім трудам вже настає, він зважився це зробити. Паста у цій бляшанці - безперечно, та суміш, якою він мазав тварину. Його, звичайно, навели на цю думку родинна легенда про пекельного пса і бажання налякати до смерті старого сер Чарлза. Не дивно, що бідолашний каторжанин тікав і кричав (так само, як і наш приятель і як зробили б ми й самі), коли він побачив, що така тварина скаче в п'ятьмі за ним по болоті. Це була хитра видумка, бо ж який селянин насмілився б ближче познайомитися з такою твариною, побачивши її на болоті, а ми знаємо, що багато її бачили. Я казав у Лондоні, Ватсоне, і повторюю - ніколи не доводилось нам мати до діла з людиною більш небезпечною, ніж та, що лежить тепер там.

Сказавши це, Голмз простяг руку до величезного простору трясовини, що рябіла зеленими плямами на обрії з небом.

Розділ 15
Згадування минулого

Був кінець листопада, і ми з Голмзом сиділи сирого туманного вечора коло розпаленого вогника каміна нашої вітальні на Бейкер Стріт. Мій приятель був у гарному настрої внаслідок удалого розв'язання цілого ряду трудних і важливих справ, а тому я міг навести його на балачку про подробиці Баскервільської справи. Я терпляче ждав такої хвилини, бо знав, що Голмз ніколи не дозволить сплутувати справи і що його ясний і логічний розум не ухилиться від теперішньої роботи ради спогадів про минуле. Але сер Генрі був з лікарем Мортімером у Лондоні, готуючись до довгої мандрівки, яку було приписано ради зміцнення його нервової системи. В цей самий день вони одвідали нас, а тому природно було навести балачку на цю тему.

- Весь хід подій,- сказав Голмз, - з погляду людини, що називала себе Стейплтоном, був простий і прямолінійний, хоч нам,

що спочатку не знали мотивів його дій і познайомились тільки з деякими фактами, це здавалось надзвичайно складним. Мені вдалося два рази говорити з пані Стейплтон, і тепер справа цілком з'ясувалась, і я не думаю, щоб для нас лишалась тут ще будь-яка тасмниця. Ви знайдете кілька заміток про цю справу під літерою "Б" в моїм списку справ.

- Чи не буде ваша ласка накреслити мені словами хід подій цієї справи?

- Звичайно, я можу це зробити, хоч не ручусь, що всі факти збереглись у моїй пам'яті. Підсилена розмова зосередженість має курйозний вплив на мозок, викреслюючи з нього те, що минуло. Проте щодо випадку із "псом" я передам вам хід подій по змозі точно, а ви мені нагадасте, коли я що забуду.

- Мої дослідження довели без усякого сумніву, що родинний портрет не збрехав і що ця людина - справді Баскервіль. Він був сином того Роджера Баскервіля, молодшого брата сер Чарлза, що втік з заплямованою репутацією до Південної Америки, де й умер, як вважали, не одруженим. А насправді він женився і мав одного сина, того самого молодця, справжнє ім'я якого таке саме, як і його батька. Цей молодець одружився з Беріл Гарція, однією красунею Коста Ріки,⁹³ і, розтративши значну суму громадських грошей, перемінив своє прізвище на Ванделер і втік в Англію, де заснував школу у східній частині Йоркширу.⁹⁴ Причина, внаслідок якої він узявся за таку справу, була в тому, що під час мандрівки він познайомився з одним сухотним учителем і використав доповідь цієї людини для успішного провадження справи. Фрейзер,⁹⁵ учитель, проте, вмер, і школа, гарна спочатку, почала

занепадати і набула поганой слави, а потім навіть і ганебної. Ванделер вважав за зручне перемінити своє прізвище на Стейплтон і переніс рештки своїх коштів, свої пляни на майбутнє і любов до ентомології на південь Англії. Я довідався у Британському музеї,⁹⁶ що він був визнаний авторитет у цій науці і що один нічний метелик, якого він перший описав за час свого перебування в Йоркширі, був названий Ванделер.

- Тепер ми дійшли до тієї частини його життя, яка стала такою цікавою для нас. Він, очевидно, довідався, що тільки два чоловіки стоять між ним і цінним помістям. Я гадаю, що коли він поїхав у Девоншир, пляни його були надзвичайно туманні; але що в нього були від самісінького початку лукаві наміри, видно з того, що він узяв з собою жінку як сестру. Думка використати її як принаду була вже виразно визначена, хоч він, можливо, і не знав ще напевне деталей, яких набуде його задум. Мета його була - одержати помістя, і він ладен був вжити всякої зброї і важити всім ради досягнення цієї мети. Перша його дія була оселитись якомога ближче коло житла своїх предків, а друга - зав'язати дружні відносини з сер Чарлз Баскервілем та сусідами.

- Сам Чарлз Баскервіль розповів йому легенду про родинного пса і тим самим засудив себе на смерть. Стейплтон, як я його буду називати, знав, що в старого серце кепське і що сильне збудження може вбити його. Це він чув від лікаря Мортімера. Він чув також, що сер Чарлз був забобонний і надавав поважного значення родинній легенді. Його винахідливий розум зараз же збагнув, яким шляхом можна вбити і так, щоб не можна було приписати смерть дійсному вбивцеві.

Коли постала ця ідея, він почав дуже обережно здійснювати її. Звичайна людина задовольнилася б просто лютим псом. А бажання надати йому вигляду диявольської істоти було проблиском генія з його боку. Він купив пса в Лондоні у Рос і Манглс.⁹⁷ Це був найсильніший і найлютіший з усіх псів. Він привіз його по північній лінії і зробив з ним велику подорож пішки по болоті, щоб привести його додому непомітно. У своїм полюванні на метеликів він уже навчився проходити Грімпенську трясовину і знайшов надійне місце, де сховати свого пса. Тут він його посадив на ланцюг і чекав зручного випадку.

- Але час минав, а випадку не траплялось. Старого не можна було виманити в ночі за межі його володінь. Кілька разів Стейплтон підстерігав його в засідці разом зі своїм псом, але без усяких наслідків. Під час цих шукань його - або, певніш, його спільника - бачили селяни, внаслідок чого легенда про диявольського пса набула нового підтвердження. Він сподівався, що жінка його заманить сер Чарлза в пастку, але тут вона несподівано виявила незалежність. Вона не могла погодитись втягти старого в сентиментальну приязнь з тим, щоб віддати його ворогові. Ні погрози, ні бійка не могли її примусити. Вона не хотіла втручатися, і Стейплтон тимчасово опинився в безвиході.

- Він знайшов раду в тому, що сер Чарлз, мавши приязнь до нього, зробив його посередником в допомозі, яку давав бідолашній Лаурі Лайонз. Видаючи себе за нежонатого, Стейплтон набув великого впливу на неї і дав їй зрозуміти, що коли вона одержить розлуку від чоловіка, то вжениться на ній. Раптом виявилось, що його пляни слід негайно виконати, бо він до-

відався, що сер Чарлз, за порадою лікаря Мортімера, мусив був покинути Баскервіль Гол. Йому доводилось не гаяти й хвилини, інакше жертва могла опинитися поза його владою. Тому він примусив Лауру Лайонз, щоб вона написала листа, в якому благала б старого дати їй можливість поговорити з ним увечері перед своїм від'їздом до Лондону. Потім за якоюсь причіпкою він відмовив їй іти на побачення і в такий спосіб добився випадку, на який чекав.

- Вернувшись увечері з Кум Трейсі, він мав ще час дістати свого пса, намазати його своєю пекельною сумішшю і привести його до фіртки, де, як він знав, старий чекатиме. Пес, нацькований своїм господарем, перескочив через фіртку і гнався за сер Чарлзом, що, кричачи, біг униз по алеї. І справді, страшно, мабуть, було видовище, коли в похмурому тунелі величезна чорна тварина з вогняною пащею і палючими очима, плигала за своєю жертвою. Старий упав мертвим в кінці алеї, бо серце від жаху розірвалось. Собака біг по зарослій травною смузі, а Баскервіль - по стежці, тому й видно було тільки сліди людських ніг. Мабуть, пес підійшов до лежачого, понюхав його і, впевнившись, що той мертвий, вернувся назад. Тоді він і залишив сліди своїх лап, помічені лікарем Мортімером. Собаку було відкликано і поспішно відведено в його лігво в центрі Грімпенської трясовини. В такий спосіб постала тасмниця, над якою влада ламала голову. Ця тасмниця привела справу в сферу наших спостережень.

- От і все щодо смерті сер Чарлз Баскервіля. Ви помічаєте, якої тут ужито диявольської хитрості. Бо, справді, майже неможливо було почати справу проти дійсного убивці. Єдиним його спів-

учасником була істота, яка не могла його викрити, і фантастичність, незрозумілість характеру цієї вигадки робили її ще надійнішою. Обидві жінки, замішані в цю справу, - Беріл Стейплтон і Лаура Лайонз - мали велику підозру на Стейплтона. Беріл Стейплтон знала, що він мав задум проти старого, і їй також було відоме існування пса. Лаура Лайонз не знала ні того, ні іншого, але на неї справила враження смерть, що трапилась якраз в час призначеного нею побачення, про яке відав тільки Стейплтон. Але обидві були під його впливом, і він не мав чого боятись. Першу половину його задачі було вдало виконано, але лишалось здійснити ще найтруднішу її частину.

- Можливо, що Стейплтон і не знав про існування спадкоємця в Канаді. В усякому разі, він дуже швидко довідався про нього від свого приятеля, лікаря Мортімера, який розказав йому всі подробиці, що стосувалися приїзду сер Генрі Баскервіля. Насамперед Стейплтонові спало на думку, що цього молодого канадця можна вбити в Лондоні, не давши йому зовсім змоги приїхати в Девоншір. Він не вірив своїй жінці від того часу, як вона відмовилась наставити пастку на старого, і разом з тим він боявся надовго лишити її саму, боячись втратити свій вплив на неї. От чому він узяв її з собою в Лондон. Я довідався, що вони спинились в готелі "Мексборо",⁹⁸ що ввійшов до числа тих готелів, який відвідав мій агент, шукаючи доказів. Тут Стейплтон запер свою жінку, поки сам з приставною бородою стежив за лікарем Мортімером до Бейкер Стріт, потім до станції і до готелю Нортумберланд. Беріл Стейплтон збагнула дещо з його плянів: але вона так боялась, що не сміла написати сер Генрі, щоб

попередити його про небезпеку. Якби лист потрапив у руки Стейплтона, то й вона могла б важити життям.

- Нарешті, як ми знаємо, вона вирізала з газети слова і склала листа, а для адреси вона підробила свою руку. Лист дійшов до Генрі, і він в такий спосіб одержав перше попередження про небезпеку.

- Для Стейплтона було дуже важливо добути яку-небудь частину одягу сер Генрі, щоб у разі, коли доведеться використати пса, він міг його пустити по сліду. З властивою йому швидкістю і сміливістю він зразу ж добився цього; і ми не можемо мати сумніву, що покоївку готелю було щедро підкуплено, коли вона допомогла йому здійснити його намір. Проте трапилось так, що перший добутий чобіт був новий, а отже, непридатний для наміченої мети. Він повернув його й одержав інший. Це був дуже повчальний інцидент, бо він конче довів мені, що ми маємо справу зі справжнім псом, бо жодне інше припущення не могло з'ясувати неодмінного бажання одержати саме старий, а не новий чобіт. Що безглуздіший і смішніший інцидент, то дбаліше треба його аналізувати, і та обставина, яка ніби ускладнює справу, виявляється найпридатнішою для її з'ясування, тільки треба її відповідно й науково дослідити.

- Потім на другий ранок нас відвідали наші друзі, і за ними продовжував стежити Стейплтон, сидячи в кебі. З його знайомства з нашим домом і моєю зовнішністю, а також з усієї його поведінки я схильний зробити висновок, що злочинна кар'єра далеко не обмежується баскервільською справою. Значущий той факт, що за останні три роки на заході було зроблено чотири

значні нахабні крадіжки, і в жоднім з цих чотирьох випадків злочинця не було арештовано. Остання з них, зроблена в травні у Фолкстон Корт,⁹⁹ закінчилась убивством з револьвера поліцейського, що застав замаскованого самотнього злодія. Я не можу сумніватися в тому, що Стейплтон добував в такий спосіб засоби до життя і що протягом багатьох років він був одчайдушним і небезпечним чоловіком. Ми мали зразок його спритності в той ранок, коли він так вдало сховався від нас, а також його зухвалості, коли він зробив мені виклик, назвавши візникові моє ім'я. З цього моменту він зрозумів, що я взявся за цю справу в Лондоні і тому йому тут не діждатися успіху. Він звернувся в Дартмур і почав дожидати приїзд Генрі.

- Чекайте, - промовив я. - Ви, безперечно, правильно розповіли послідовний хід подій, але є один пункт, який ви лишили нез'ясованим. Що сталося з псом, коли його господар був у Лондоні?

- Я звернув увагу на це питання, і воно, звичайно, має деяке значення. Не може бути сумніву, що Стейплтон мав довіреного, хоч навряд чи віддавав себе у його владу, знайомлячи його з усіма своїми плянами. В Меріпіт був старий слуга на ім'я Антоні. Його зв'язок зі Стейплтоном можна простежити за кілька років - до того самого часу, коли вони утримували школу, отже, він мусив був знати, що його пани - чоловік і жінка. Людина ця зникла. Значливий той факт, що Антоні, незвичайне ім'я в Англії, тим часом, Антоніо, ім'я дуже поширене в усіх іспанських та іспансько-американських країнах. Ця людина так само, як і Беріл Стейплтон, говорила гарно англійською мовою, але з якимсь дивним ак-

центом. Я сам бачив, як він ішов через Грімпенську трясовину по стежечці, позначеній Стейплтоном. Отже, дуже можливо, що під час відсутності господаря він піклувався за псом, хоч міг і не знати, для якої мети держать цю тварину.

- Потім Стейплтон вернувся в Девоншір, куди незабаром поїхали й ви. Тепер скажу кілька слів про те, що я робив в той час. Ви, може, пам'ятаєте, що, розглядаючи лист, я дбало досліджував водяний знак. Я тримав листа близько до очей і відчув легкі пахощі білого жасміну. Є сімдесят п'ять гатунків пахощів, які експерт у справі дослідження злочинів мусить неодмінно вміти розрізняти, і багато справ за моїми відомостями не раз залежали від швидкого розпізнавання гатунку пахощів. Пахощі примусили мене подумати про участь у цій справі жінки, і думки мої вже звернулись до Стейплтонів. Я пересвідчився в існуванні собаки і здогадався, хто злочинець, раніше ніж ми вирушили на захід.

- Моя справа була стежити за Стейплтонами. Але, очевидно, я не міг би цього здійснити, якби був з вами, бо тоді він був би обережний. Тоді я піддурив усіх, в тому числі й вас, і приїхав у Девоншір, тим часом як усі думали, що я в Лондоні. Я не так бідував, як ви уявляли, хоч на такі дріб'язкові подробиці ніколи не слід звертати увагу при дослідженні справи. Більшу частину часу я жив у Кум Трейсі. І тільки тоді користувався халупою на болоті, коли треба було бути поблизу місця дії. Зі мною приїхав Картрайт, переодягнений селянським хлопцем. Він був дуже корисний мені. Його обов'язок був дбати про моє харчування й чисту білизну. Поки я стежив за Стейплтоном, Картрайт стежив за вами, отже, я завжди знав про все.

- Я вже казав вам, що ваші донесення доходили до мене дуже швидко, бо їх негайно пересилали з Бейкер Стріт в Кум Трейсі. Вони були дуже корисні мені, і особливо випадково даний правильний уривок з біографії Стейплтона. Я міг відновити справжність його, як і його жінки, і дізнався нарешті точно, чого триматися. Справа значно ускладнилась інцидентом з утеклим злочинцем і його зв'язок з Баріморами. І це вам удалось чудово виявити, хоч я вже прийшов до висновків завдяки своїм власним спостереженням.

- До того часу, як ви знайшли мене на болоті, я вже цілком знав усі обставини; тільки в мене не було в руках справи, яку я міг би подати до суду присяжних. Навіть замах Стейплтона на життя сер Генрі в ту ніч, коли загинув бідолашній злочинець, небагато б допоміг нам для доказу проти нашого клієнта убивства. Не лишалось іншого нічого, як спіймати убивцю на місці злочину, а для цього нам треба було пустити сер Генрі як принаду, одного і притому на вигляд беззахисного. Ми так і зробили, і ціною сильного хвилювання, спричиненого нашому клієнтові, нам удалось докінчити справу і довести Стейплтона до загибелі.

- Я мушу визнати, що можна поставити на карб моєму провадженню справи те, що піддав сер Генрі такому іспитові, але ми не мали змоги передбачити страшного видовища, яке являв собою пес, а також не могли передбачити туману, який дав йому можливість несподівано вискочити на нас. Ми досягли своєї мети ціною, яку обидва лікарі - і спеціаліст, і лікар Мортімер - вважають не дуже великою. Довга подорож дасть можливість нашому приятелеві не тільки зміцнити нерви, але йвилікувати серцеві

рани. Його кохання до Беріл Стейплтон було глибоке й щире, і для цього найсумнішою стороною цієї темної справи є факт, що вона ошукала його.

- Лишається мені тільки сказати, яку роль вона відігравала в усьому цьому. Не може бути сумніву, що Стейплтон мав на неї вплив, який можна з'ясувати або коханням, або страхом, а можливо, і тим, і тим разом, бо ці два почуття цілком суміщаються. В усякому разі, вплив чоловіка був дійсний. З його наказу вона погодилася удавати сестру. Його владі над нею, проте, було покладені межі, коли він намагався зробити з неї безпосередньо поплічницю у вбивстві.

- Вона готова була застерігати сер Генрі, тільки не виказуючи свого чоловіка, вона не раз пробувала це робити.

- Сам Стейплтон ніби здатний був ревнувати - і коли побачив, що сер Генрі залицяється до його жінки (хоч це і входило в його плян), не міг не перебити цього залицяння пристрасним вибухом, що виявляв запальну душу, яку він так уміло приховував завдяки самообладі. Підтримуючи дружні відносини, Стейплтон був певен, що сер Генрі часто приходитиме до Меріпіт і що рано чи пізно він діждеться бажаного зручного випадку. Але коли настав критичний момент, жінка раптом повстала проти нього. Вона дещо почула про смерть утеклого каторжанина і знала, що пса буде заперто в сарай цього вечора, коли сер Генрі прийде вечеряти. Вона обвинуватила чоловіка в навмисному убивстві, після чого постала дика сцена, під час якої він уперше сказав їй, що в неї є розлучниця. Її вірність відразу перетворилася в палку ненависть. І він побачив, що вона неодмінно викаже його. Тому

він її зв'язав, щоб позбавити змоги попередити сер Генрі. Він сподівався, що знову згадають про закляття, що тяжіє над родом Баскервілів, і тоді він знову здобуде перемогу над жінкою і примусить змиритися її з дійсним фактом і мовчати про все, що вона знає. Мені здається, що й тут він помилився, бо коли б нас навіть і не було на місці, його вирок все-таки був би підписаний. Жінка з іспанською кров'ю не так легко прощає таку образу. А тепер, любий Ватсоне, я не можу, не вдаючись до своїх заміток, дати вам докладніший звіт про цю цікаву справу. Мені здається, що нічого важливого не залишилось нез'ясованим. Він не міг надіятися налякати сер Генрі до смерті своїм псом-привидом, як це зробив із своїм дядьком. Тварина була люта й голодна. Якби його поява не злякала жертви на смерть, то, принаймні, позбавила б її всякої змоги боронитись.

- Так, це правильно. Лишається ще одне питання. Якби Стейплтонові удалося одержати спадщину, яким чином з'ясував би той факт, що він, спадкоємець, жив так близько від помістя, ховаючись під чужим прізвиськом? Яким чином він би міг заявити свої права на спадщину, не збудивши підозри й слідства?

- Він був би в надзвичайній скруті, і я боюсь, що ви занадто багато вимагаєте від мене, коли сподіваєтесь, що я розв'яжу це питання.

- Минуле й теперішнє входять в царину моїх дослідів, але як людина може зробити в майбутньому, на це дуже трудно відповісти. Беріл Стейплтон каже, що її чоловік не раз обмірковував цю дилему. З неї можна було б вийти трьома способами. Стейплтон міг, засвідчивши дійсність своєї особи у Південній

Америці, вимагати звідти свою спадщину, не приїжджаючи до Англії, або ж він міг гарно передягтися на короткий час, потрібний йому на те, щоб побути в Лондоні, або ж, нарешті: він міг добути собі поплічника, якому він передав би всі докази своєї особи, і видав би його за спадкоємця, виторгувавши собі за це певну частину багатства. З того, що ми знаємо про нього, ми не можемо сумніватися, що він вийшов би з скрути. А тепер, любий Ватсоне, ми кілька тижнів мали важку роботу і я вважаю, що на один вечір ми можемо звернутись до більш приємних розваг. Чи можу я вас просити бути готовим через півгодини, щоб ми до опери встигли повечеряти в ресторані Марціні?¹⁰⁰...

Примітки

Розділ 1

1. James Mortimer
2. Member of the Royal College of Surgeons
3. Charing Cross Hospital
4. Watson
5. Grimpfen
6. Dartmoor
7. Devon
8. Jackson Prize
9. Lancet
10. Thorsley
11. High Barrow
12. Monsieur Bertillon

Розділ 2

13. Sir
14. Devonshire
15. Baskerville Hall
16. Hugo
17. Lord Clarendon
18. Roger
19. John
20. Elizabeth
21. Devon County Chronicle
22. Mid Devon
23. Barrymore
24. Murphey
25. Sir Henry
26. Vatican cameos
27. Mr. Frankland
28. Lafter Hall
29. Mr. Stapleton

Розділ 3

30. Waterloo Station

31. Southampton
32. cab
33. Bradley's
34. Baker Street
35. gentleman
36. Stanford's
37. High Tor
38. Foulmire
39. Princetown prison

Розділ 4

40. Northumberland Hotel
41. Charing Cross
42. Times
43. Leeds Mercury
44. Morning News
45. Oxford Street
46. Regent Street
47. Wilson
48. Cartwright
49. shilling
50. Bond Street

Розділ 5

51. Theophilus Johnson
52. Newcastle
53. Mrs. Oldmore
54. High Lodge
55. Alton
56. Desmond
57. Westmorland
58. Paddington Station
59. half a sovereign
- 60 John Clayton
61. Turpey Street
62. Trafalgar Square
63. guinea

Розділ 6

64. Perkins

65. Selden

66. Notting Hill murderer

67. Elizabethan knight

68. Regency

Розділ 7

69. Merrit

70. Grimpen Mire

71. Beryl

72. Jack

Розділ 9

73. Plymouth

74. Eliza

75. Cleft Tor

Розділ 10

76. Coombe Tracey

77. Laura Lyons

Розділ 11

78. Remington

79. Black Tor

80. Middleton

81. Fernworthy

82. John Morland

Розділ 12

83. Bradley-Oxford Street

Розділ 13

84. Kneller

85. Reynolds

86. Rodney

87. West Indies

- 88. William
- 89. Pitt
- 90. Lestrade
- 91. York
- 92. Vandeleur

Розділ 15

- 93. Costa Rica
- 94. Yorkshire
- 95. Fraser
- 96. British Museum
- 97. Ross and Mangles
- 98. Mexborough
- 99. Folkestone Court
- 100. Marcini

УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ СЛОВНИК

абажур - lamp-shade
автентичність - authenticity
атавізм - reversion
балачка - chat, talk
балка - beam
безвихідь - impasse, dead lock
безглуздо - rashly, recklessly
беззахисний - helpless
безнастанно - incessantly
бельце - railing
бинда - band
бігме - indeed
бідолашний - poor, wretched
бійниця - small opening in the wall
білизна - laundry
більярдна кімната - billiard room
біс - диявол - devil
благодійність - charity
бовваніти - to appear
божевільний - crazed
болото - moor
бриль - straw hat
бугай - bittern (a very rare bird)
будівля - building
буйний - lush, luxuriant
бурувати - to stew, to be on one's mind
бутність - stay
вельми - greatly, highly
верес - heather
вертеп злодіїв - den of thieves
верхи - on horseback
верхівка - summit
вивищувати - to rise above
видатний - special, select
видублений - tanned
виїмка - trench
вимога - request

вирази - expressions, sayings
виразистий - expressive
вирок - sentence, judgment
вирячити - to gape, stare
висновок, -ки - deduction
витверезитися - to sober up
витировано - engraved
вицвілий - faded
відсіля - відси, звідси - from here
відсторонити - side-step, detach
відсутність - absence
відчайдушний - desperate
війстя - entrance
віроломний - disloyal, faithless
віха -и - stake, landmark
вічко - mesh of a net
віч-на-віч - eye-to-eye
вказівка - указівка - indication, direction
вказівний палець - index finger
владний - commanding, authoritative
влучний - accurate
волати - to call
всупереч - in spite of, against
втілений - embodied
втрутитися - to interrupt
вугли - corners
в`язи - the nape of the neck
ганити - to reprimand
гасло - signal
гаяти - to lose, waste time
гіпотеза - hypothesis
гнітючий, гнітюче - depressing, dismal
гнобити - to oppress
гонитва - chase, hunt
горище - attic
груз - rubbish, ruins
грюкнути - to slam
грязь - dirt, grime
гвинтівка - rifle
гратчастий - latticed

дані - facts
дезертирство - desertion
дерника - дерен - дернина - turf
дещиця - a small amount, a pittance
доба - a day (24 hours)
доброзичливість - kindness, benevolence
довірений - confidant
доліхоцефальний череп - dolichocephalic skull
донесення - report
досада - disappointment
досадно - annoying
достатній, достатньо - adequate, satisfactory
дотикалець, дотикальця - antennae
древний - стародавній - ancient
дрижак, дрижаки - shivers
дрижучий - quivering
егоїстичний - egotistical
екіпаж - carriage
ентомолог - entomologist (one who studies insects)
ескіз - sketch
ешафот - scaffold
жабник - cotton grass
жасмін - jasmine
жахний - жахливий - terrible, horrible
жестикулювати - to make expressive movements while speaking,
to gesticulate
живо! - quickly!
жовтяниця - jaundice
жорсткий - hard
забобон - superstition
заввишки - high
завволити - to wish
завгодно (на що) - for anything in the world
завширшки - wide
задерикуватий - quarrelsome
задуха - oppressive heat, stuffiness
зажеврїти - to redden
зайвий - extra, exceeding what is necessary
закоптілий - smoke-blackened
залицятися - to court, to pursue a woman with attentions

занехаяний - neglected, slovenly
заплямувати - to slander
заповіт - will, testament
заряд - cartridge
застосовувати - to apply
засукувати рукава - to roll up one's sleeve
затіяти - затівати - to devise
зашарітися - почервоніти - to flush
збентежити - to cause alarm
зважливий - decisive, bold
зганьблений - disgraced
здатний - capable
здрігнути - to shudder
зівака - gaper, idler
змога (бути в змозі) - to be able to
зморений - exhausted, weary
знадобитися - to be in need of
знаменний, значущий - significant
зненацька - suddenly, unexpectedly
знівечений - понівечений - mutilated, maimed
зовнішність - outer appearance
зубчастий - jagged
з'ясувати, з'ясовувати - to make clear, to look into
імла - mist, haze
імпозантний - impressive, striking
іноді - sometimes
істина - truth
істота - creature
ймовірний - probable, likely
ймовірність - probability, likelihood
їняти - to believe
кабріолет - gig, cab
кав`яник - coffee pot
каламар - чорнильниця - inkwell
камін - fireplace
кам'яновугільна копальня - coal mine
карб - reproach
карниз - cornice
каторжанин - convict
каяття - repentance

кволисть, кволості - weakness
кепсько - badly
клавіші - typewriter keys
клей - glue
клейстер - paste
ковтун - matted piece of fur
кодло - a highly insulting term
колега - colleague
коліна - покоління - generation
конторник - office worker
конюх - stable man, groom
кошара - sheep-pen
кошачий - котячий - cat-like
крадіжка - theft, robbery
крамар - shopkeeper, grocer
куриозний - curious
курок, зведений курок - to cock a revolver
ладен - ready to
лайка - swearing
лакей - butler
лакований, полакований - lacquered
лан, лани - field(s)
ланка, ланок - link
ластовиння - freckles
лико - strong woody fiber
літній - elderly
ложе - couch, bed
лускокрилі - метелики - butterflies
мара - apparition, ghost
мастиф - mastiff: a very large, powerful dog
маяти - to flutter, wave
маячня - ravings
мерзотник - villain, scoundrel
меткий - brisk, lively
милостина, - alms, charity
мимохідь - in passing
млосний - daunting
морочити - to fool, deceive
навряд - scarcely, hardly
навшпиньки - on tiptoe

нагай, нагайка - whip
надочний - situated above the eyes
надпоривний - enthusiastic
надприродний - supernatural
наздогнати, наздоганяти - to over-take
найбезсторонніший - foul
найодчайдушніший - найвідчайдушніший - fearless
наконечник - point (ferrule) of a walking stick
намордник - muzzle
намул - slime
напередодні - the day/evening before
наполягати - to intrude
напосідливо, напосідливий - insistent
насадка - head
насильство - violence
настирливість, настирливий - intrusion, intrusive
настоювати - to insist upon
насупити брови - to knit one's brow, to frown
натураліст - naturalist
начуватися - to beware
небіжчик - deceased
невблаганно - inexorably
невгомонний - невгамовний - unrestrained, restless
невпокійливий - restless
недокурок - cigarette butt
незайманий - safe and sound
незначний - insignificant
незримо, незримий - invisibly, invisible
немиготливий - steady
неодмінно - for certain
непосидючість - fidgety, one who cannot sit long in one place
непридатний - unsuited
непромокальний - water-proof
непроникливий - impenetrable
непростимий - unforgiveable
неслава - disgrace, shame
несприятливий - unfavourable
нестемінний - real, genuine
нечванливий - discrete
нешанобливий - irreverent

ниць (падати ниць) - to fall face forward
нівечити - to spoil, to damage
ніздрі - nostrils
нісенітниця - nonsense
носок, носки - toe(s) of shoes
обачність - caution
обачно - safely
обважнілий - heavy
обеззброювати - to disarm
обрис - outline, silhouette
обрій - horizon
огрядний - obese, stout
одвірний - outside porter
одчайдушний - desperate
оздоба - decoration
оповити - оповивати - to cover, to fill
оповіщення - message
ополірований - polished
орендувати - to rent
освідчитися - to propose marriage
осідлати - to saddle
осквернити - to desecrate
осока - sedge, marsh plant
очевидьки - очевидно - clearly, obviously
падлюка - villain, rascal
паленіти - to flush
палкість - eagerness
пантелик, збити з пантелику - to baffle, confuse
папороть - fern
пароксизм - fit
пароплавна контора - shipping office
пастор - clergyman
паща - jaws
пейзаж - landscape
пекельний - hellish
перевірочний - that which is to be checked
переслідування - persecution
переслідувати - to persecute
пихкати - to pant, to puff
піваркуш - half sheet

підбори, повернутися на підборах - heels, to turn on one's heel
підозра - suspicion
підоспіти - to be in time
підрядник - contractor
підстаркуватий - old-looking, oldish
пліснявий - mouldy
плющ - ivy
побільшувальне скло - magnifying glass
поводдя - bridle
поводир - guide
погибель - ruin
поглинати - to swallow
подробиці - details, particulars
пожилець, пожилеця - lodger, dweller
покажчик - directory
покоївка - housemaid
покрив - cover
покруч - помісь - cross-breed, mongrel
помістя - estate
поміщик - landowner
попередження - warning
поплічник, поплічниця - accomplice
попротираний - frayed
постраждати - to suffer
потала, віддати на поталу - to give up as a prey
потилиця - back of the head
потужний - powerful
потурати - to spoil, to indulge
потухати - to go out, to be extinguished
похвалитися - to boast, brag
пошепки - in a hush, whisper
пошесть - epidemic
поштивість - courtesy
поштмайстер - postmaster
правник - lawyer
приглухуватий - hard of hearing
пригніченість - depression
примара - phantom, ghost
примітний - noteworthy
примха, -и - whim

принада - lure, bait
припущення - assumption, supposition
присадкуватий - crouched, squat
приставний - attached
пристойний - respectable, decent
пристрасний - passionate
пристрасть - passion
прихильність - kindness, goodwill
провідати - to pay a visit
прогалина - gap, missing piece
прогаяти час - to waste time
прождати, прождати - to wait for some time
пронизливий - shrill, piercing
проникливий - penetrable
протидія - opposition
протяжний - extensive, lengthy
пужално - handle of whip
ради, ради Бога - for the sake of, for God's sake
рвучко - suddenly
ревнувати - to be jealous of
ретельно, ретельність - thoroughly, carefully
рїнь - gravel
розлучниця - rival in love matters
розлючений - furious
розмаїаний - unfurled
розполох - off-guard, surprise
розпростертий - spread far apart
розпуста - debauchery, lechery
розташування - arrangement (of rooms)
розтин - autopsy
рослинність - vegetation
рудня - mine
рудуватий - reddish, rust-colored
рукопис - manuscript
ручитися (за те...) - to ensure that
рябіти - to ripple, shimmer
самозахист - self-defence
самооблада - self-control
сарай - wood-shed
свавільний - headstrong

сватання - courting, wooing
сіромаха - бідолоха - poor fellow, wretch
скабка - splinter
скаженство - madness
сквапливо - квапливо - quickly, hurriedly
скрадливий - stealthy
скрута - difficulty (скрутний, скрутно - difficult)
скрутень - something rolled up
славнозвісний - славетний- celebrated, famous
слідець - detective, investigator
смолоскип - torch
сорочка для божевільного - strait-jacket,
спадкоємець - heir
спадщина - inheritance
спанієл - spaniel
спантєличений - to be taken aback
співрозмовець - співрозмовник - conversation partner
спіткати - to befall
спокутати - to atone for, to repent
спопелити - to reduce to ashes
спотикатися - to stumble
сприяти - to promote
ступня - foot
сுவій - roll
судорожний, судорожно - spasmodic, convulsive
суміжний - neighbouring
суміш - mixture
суміщатися - come together
супутник - companion
сурдут - frock coat
сутичка - conflict
сухотний - consumptive
схильний - inclined
талія - waist
тер`єр - terrier
терно - терн - терен - bramble
тис - yew tree
тисова алея - yew alley
тім`яний шов - parietal fissure
тлін - тлінь - dust

тлумачення - interpretation, explanation
тоскно - dreary, sad
трясовина - mire, swamp, bog
тупотнява - stamping
тьмянний - dull, weak (light)
убивця - murderer
увірватися терпець - to lose one's patience
узнавати - узнати - to recognize, to identify
улоговина - valley
усталений - steady, unchanging
ухилитися - to avoid, to shun
участкова комісійна контора - district messenger office
фосфор - phosphorus
хиба - flaw
хід, ходу - step
хлів - pig sty
хорт - hound
хрустіння - crunching
хрюкання - grunting
худорлявий - сухорлявий - lean, lanky
цаль - 1 inch, 2.5 cm
царина - area, domain
цвѣохати - to whip
циклопіда - cyclopide (a small flying insect)
цина - tin
цитьте, цить - sh, silence
чагарник - brushwood, thicket
чахлий - stunted (tree)
челядник - household staff member, servant
червонопика - red-faced
чорнявка - black-haired
шамрання - rustling
шантаж - blackmail
шантажист - black-mailer
шахта - mine
шахтар - miner
шепеляти - шепелявити - to lisp
шибайголова - fearless, dare-devil person
шкутильгати - to limp
шпалера, -и - wallpaper

шпальта - newspaper column
шпиг - шпигун - spy
шпон, - а - line, space
ящик - chest

Книжка для школярів

ПОДОРОЖ У НЕБУВАЛІ СВІТИ

Ця антологія перекладів фантастичних оповідань подумана школярам. Дітям буде цікаво познайомитися з чарівними, кумедними, хитрими, одним словом "небувалими" істотами які виступають у цій збірці. Словник при кінці кожного оповідання подає англійський переклад малознаних (або незнаних) українських слів. Тим чином читач-школяр зможе свій власний словник побільшити й збагатити.

Незнайко на місяці

*Чудесна мандрівка Нільса
Голгерсона з дикими гусьми*

Пеплі Довгапанчоха

Малий і Карлсон, що живе на даху

Розбійник Гуцик-Буцик

Ціна \$15.00 Кан / \$12.00 Ам.
Порто \$3.00

ZUK PUBLISHERS

34 Sun Valley Drive
Toronto, Ontario
M6S 4P9 Canada

